PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Taja Borštnar

Naslov diplomske naloge: Moj otrok je gej/lezbijka – Glas staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost

Kraj: Ljubljana

Leto: 2011

Št. strani: 146 **Št. grafov:** 0 **Št. prilog:** 3

Št. virov: 34

Mentorica: doc. dr. Mojca Urek

Somentorica: as. dr. Vera Grebenc

Deskriptoriji: Istospolna usmerjenost, homoseksualnost/heteroseksualnost, istospolna identiteta, heteronormativnost, družine in družinsko življenje v Sloveniji, starševstvo, doživljanje otrokove istospolne usmerjenosti, stiske in težave staršev gejev in lezbijk, starši kot eksperti iz izkušenj.

Povzetek:

Starši gejev in lezbijk niso pogost predmet raziskovanja, zato o njih ni veliko raziskovalnih podatkov. V diplomskem delu sem se osredotočila na starše, ki so jim otroci razkrili svojo istospolno usmerjenost. Zanimale so me njihove življenjske zgodbe in njihovo doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti. Z raziskavo sem želela ugotoviti, kakšen pogled imajo starši na lastno družino in družinsko življenje, kako se spominjajo otrokovega razkritja (isto)spolne identitete, kako ocenjujejo medsebojni odnos z otrokom takoj po razkritju in danes, s kakšnimi težavami in strahovi so se soočali, ali se še, in kaj je tisto, kar so z otrokovo (isto)spolno usmerjenostjo spoznali ali pridobili.

THESIS INFORMATION

Name and surname: Taja Borštnar

Thesis title: My child is gay – The voice of parents whose child revealed his/her homosexuality

Place: Ljubljana, Slovenia

Year: 2011

Number of pages: 146 **Number of charts:** 0 **Number of attachments:** 3

Number of sources: 34

Mentor: doc. dr. Mojca Urek

Co-mentor: as. dr. Vera Grebenc

Keywords:

Homosexuality, effeminacy, heterosexuality, same-sex identity, heteronormativity, family and family life in Slovenia, parenthood, experience of child's homosexuality, distresses and problems of parents of gays and lesbians, parents as experts from the experience.

Abstract:

Gay and lesbian parents are seldom a subject of research. That is why there is not many research data known. In my thesis I focus on parents whose child revealed his/her homosexuality. I am interested in their life stories and their feelings about their child being gay or lesbian. In my research I wanted to find out what is parents view on their family like, what is their family life like, how they remember their child's reveal and how they valued their relationships then, compared to the ones they have today. I also wanted to find out what obstacles and fears they have or had, concerning their child's homosexuality, and also things that they gained or found out with them being a homosexual's parents.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

MOJ OTROK JE GEJ/LEZBIJKA -

Glas staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost

Mentorica: doc. dr. Mojca Urek

Somentorica: as. dr. Vera Grebenc

Taja Borštnar

Ljubljana 2011

Zahvala

Prva zahvala gre očiju, mami in Tiji. Hvaležna sem jim za vso ljubezen, ki jo od njih prejemam že vse življenje.

Posebno zahvalo namenjam tudi atu in mami, ki podpirata vsako mojo življenjsko odločitev.

Najlepše besede zahvale gredo mojima mentoricama as. dr. Veri Grebenc in doc. dr. Mojci Urek, ki sta mi stali ob strani s svojimi številnimi nasveti in informacijami.

Hvala vsem staršem, ki ste sodelovali v raziskavi, in vsem, ki ste mi pomagali na poti do njih.

In še posebej hvala vsem, ki vedno znova verjamete vame …

Predgovor

Vedno sem si želela, da bi bilo moje diplomsko delo drugačno in nekaj posebnega. V izbrani temi sem začutila, da lahko svojo željo uresničim in hkrati raziščem skrito socialno manjšino ter dodam svoj delež k socialnemu raziskovanju družine.

O starših gejev in lezbijk skorajda ni raziskovalnih podatkov, o njih se ne govori. Zdi se, kot da ne obstajajo. Od nekdaj pa se spominjam zapisa v eni izmed mojih najljubših študijskih knjig Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk (Kuhar, Švab 2005), ki govori o tem, da starši gejev in lezbijk potrebujejo dodatno raziskovanje.

Nadvse sem uživala, ko sem opazovala ljudi in njihovo začudenje nad mojim nenavadnim zanimanjem. V mnogih obrazih sem zaznala dvom v to, da bom prišla do staršev. Na začetku res nisem vedela, v kaj se podajam. Dovolj je bilo to, da sem verjela in sledila svojim sanjam. Šele ko mi je ob poslušanju iskrene izpovedi objokane mame nevede spolzela solza po licu, sem dojela v kakšno intimo sem posegla, in se vprašala, kdo sem in kakšno poslanstvo imam, da starši delijo z mano tako intimne zgodbe o doživljanju otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

Pred vami je diplomsko delo z naslovom Moj otrok je gej/lezbijka – Glas staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost.

Kazalo vsebine

1. TEORETIČNI UVOD 8

1.1 V KAKŠNI DRUŽBI ŽIVIMO? 8

1.1.2. Nevidna heteroseksualna normativnost 8

1.1.3. Skrij se, da boš OK 10

1.1.4. Če nisi normalen, si devianten 11

1.1.5. Lezbijke in geji kreirajo nove načine življenja 12

1.1.6. Homofobija in vzroki zanjo 13

1.1.7. Homoseksualna identitete je pomembna, a nikakor edina 14

1.2. »PEDRI, GEJI, LEZBIJKE, TOPLI, QUEER – JE RES VSEENO?« 14

1.2.1. Terminologija in terminološki problem 14

1.2.1.1. Homoseksualnost in homoseksualec 15

1.2.1.2. Peder 15

1.2.1.3. Gay-gej 16

1.2.1.4. Istospolna usmerjenost 16

1.2.1.5. Queer in straight 16

1.2.1.6. Coming out of closet ali razkritje 17

1.2.2. Homoseksualnost danes kot babilonski stolp 17

1.3. (ISTO)SPOLNA IDENTITETA IN NJENO RAZKRITJE 18

1.3.1. Identiteta 18

1.3.2. Oblikovanje spolne identitete 20

1.3.3. Oblikovanje istospolne identitete 22

1.3.4. Razkritje 24

1.3.4.1. Strah pred razkritjem 25

1.3.4.2. Prvo razkritje 26

1.3.4.3. Neskončnost razkrivanja 27

1.3.5. Razkritje pred starši 27

1.4. DRUŽINE IN DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V SLOVENIJI 29

1.4.1. Družina 29

1.4.2. Kriza družine 30

1.4.3. Družinsko življenje v Sloveniji 31

1.4.3.1. Materinstvo 31

1.4.3.2. Novo očetovstvo 32

1.4.3.3. Protektivno otroštvo 32

1.4.3.4. Generacijski mir ... 33
1.4.3.5. LAT-faza ali doma do tridesetih ... 34
1.4.4. Moj otrok je gej/lezbijka ... 35
1.4.4.1. Prvi odzivi staršev ... 36
1.4.4.2. Prozorni klozet ... 37
1.4.4.3. Kako to dojemajo in sprejemajo mame ... 38
1.4.4.4. Kako to dojemajo in sprejemajo očetje ... 39
1.4.4.5. Vprašanja in problemi, s katerimi se soočajo starši po otrokovem razkritju ... 39
1.4.4.6. Tudi starši so pahnjeni v klozet ... 40
1.4.4.7. Starši kot eksperti iz izkušenj ... 41
2. RAZISKAVA ... 44
2.1. PROBLEM ... 44
2.1.1. Raziskovalna vprašanja ... 45
2.1.2. Teze ... 46
2.2. METODOLOGIJA ... 47
2.2.1 Vrsta raziskave ... 47
2.2.2. Teme raziskovanja ... 47
2.2.3. Merski instrumenti in viri podatkov ... 47
2.2.4. Populacija in vzorčenje ... 47
2.2.5. Zbiranje podatkov ... 48
2.2.6. Obdelava in analiza podatkov ... 48
3. REZULTATI (UGOTOVITVE) ... 49
4. RAZPRAVA ... 74
5. SKLEPI ... 92
6. PREDLOGI ... 96
7. LITERATURA IN VIRI ... 99
8. POVZETEK ... 102
9. PRILOGE ... 106

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 V KAKŠNI DRUŽBI ŽIVIMO?

Pred nekaj dnevi me je klubski prijatelj na tekmovanju dregnil pod komolec in me vprašal: »Ti, k je unle res narobe vezan?« Prvih nekaj sekund ga res nisem razumela, kasneje pa ga nisem niti mogla niti želela razumeti. »Kako narobe vezan,« sem se delala začudeno. »Ja topli,« je rekel. »A takšni so sedaj izrazi za geje,« sem ga vprašala in dodala, da ne vem, kako je tisti fant vezan, da pa ga poznam po imenu in da je simpatičen sogovornik. »No ja, sj. Sem mislu, da kj veš, k si bolj socialna in se mau več z njimi družiš,« je nekoliko v zadregi nadaljeval pogovor, ker je opazil, da ne bom kar tako »na njegovi strani«. »Sicer mi je pa vseeno. Glavno, da jaz nisem narobe vezan, pa je vse okej.« »Če ti meniš, da nisi, potem sem vesela zate,« sem nadaljevala in ga vprašala, ali si želi svojih otrok. »Ja, enkrat jih bom meu, mnda,« je bil suveren. Na vprašanje »Se ti zdi, da boš lahko odločal, kako bo vezan tvoj otrok,« je diplomirani tridesetletnik tiho skomignil z rameni in se zamislil.

Še naprej sva sedela drug ob drugem in opazovala igro fanta, za katerega me je pred nekaj minutami vprašal, ali je istospolno usmerjen. Ne vem, kam so odplavale njegove misli, sama pa sem razmišljala naprej. Kaj bi naredila s tem, če bi mu povedala, da je fant res gej? Sploh imam to pravico? In nenazadnje – ali to sploh koga briga? Mar igra zato drugačen badminton kot ostali badmintonisti v dvorani? Bodo zanj veljala drugačna pravila, če bodo vedeli, da je gej? Verjetno ne. Pa čeprav je – četudi jim tega ni nihče potrdil – zanje že sedaj gej. Kako čuden je ta svet! Oba sva zrla v istega fanta, ki je bil za klubskega kolega narobe vezan, zame gej, obema pa velika neznanka in subjekt razmišljanja.

1.1.2. Nevidna heteroseksualna normativnost

Heteroseksualnost ali, kot jo bolje poimenuje Renerjeva (v Kuhar, Švab 2005: 9), heteroseksualna normativnost, je vseprisotna in hkrati paradoksalno tudi nevidna ravno zaradi nenehnega vsakodnevnega uprizarjanja. Družbeno življenje in javni prostor nista seksualno nevtralna, ulica je heteroseksualizirana, ravno tako delovno mesto in vsi veliki in drobni rituali vsakdanjosti.

Plummer (1995: 35) govori o heteroseksizmu, ki ga definira kot raznoliko zbirko družbenih praks (lingvistične, fizične, v javni in privatni sferi, skritih in odkritih), v množici družbenih prizorišč (npr. šola, dom, mediji …), kjer je na delu dvojnost homo/hetero razločevanja, pri čemer je heteroseksualnost v privilegiranem položaju. Nadaljuje pa s tem, da heteroseksistične prakse spremlja cel konglomerat sorodnih institucij: spol, družina, prokreacija, penetrativna spolnost, celo »ljubezen«, ki so običajno zmetani skupaj v glavno obliko gibanja – poročeno, heteroseksualno družino.

V nadaljevanju Renerjeva (v Kuhar, Švab 2005: 9) meni, da postane samoumevnost neke družbene norme razvidna šele tedaj in tistim, ki jo kršijo ali so obtoženi, da jo kršijo. Mene sicer ne moti, da je nek igralec badmintona gej, kakšen bi bil odziv klubskega kolega, če bi mu to povedala, pa lahko samo sklepam. Morda bi se mu izogibal v slačilnici in se z njim ne bi sabljal pod tušem, kar sicer počne z ostalimi klubskimi kolegi, ki naj ne bi bili narobe vezani. Morda bi vsem veselo »raztrobil«, da je »peder«, lahko bi tega igralca napadel s kakšno neprimerno besedo, gesto ali zgolj pogledom. To bi bilo dovolj, da bi badmintonsko sceno reproduciral kot seksualizirano ali natančneje heteroseksualizirano, torej kot nasilno in sovražno do vsega, kar domnevno ogroža samoumevno »nevidnost« (ibid.). To je realnost vsakdanjega življenja! Vem, da je tisti fant zaradi svoje istospolne usmerjenosti prekinil treniranje za nekaj mesecev ravno zaradi neprimernega odziva in zgražanja ter posmehovanja klubskih soigralcev.

Škorjanc (2008: 309) meni, da v družbi še vedno vlada veliko stereotipnih predsodkov, povezanih z istospolno usmerjenostjo. Lahko bi celo rekli, da spet vladajo. Da pa lahko posameznik z vsemi svojimi individualnimi lastnostmi in okoliščinami začne živeti in se kljub svoji istospolni usmerjenosti optimalno socializira in izkoristi vse svoje nadarjenosti in potenciale, pomembno vlogo igrata tudi iskrena podpora ter sprejemajoč odnos staršev. Posameznik, ki kasneje postane starš istospolno usmerjenega otroka, živi v heteronormativni družbi, kjer je heteroseksualnost vseprisotna in samoumevna ter, kot pravi Renerjeva (v Kuhar, Švab 2005: 9), samoumevno nevidna. Meni, da ima ta nevidnost jeklen prijem, ki se občuti v očitajočem vprašanju staršev, kdaj jim bo odrasli otrok vendarle že predstavil partnerja/ico nasprotnega spola, kaže se v mučnih tišinah in zadregah, v napol

nakazanih nežnostih, v strahu pred tem, da bi izvedeli sorodniki ali sosedi (Kuhar, Švab: 9–10).

Institucionalizacija torej dela heteroseksualnost normalno, naravno, fiksno, stabilno in tako samoumevno (ibid.: 10). Kot menita Švabova in Kuhar (2005: 20) ima heteronormativnost dvojni učinek v vsakdanjem življenju lezbijk in gejev: po eni strani generira socialno izključevanje (z eksplicitno in implicitno stigmatizacijo, homofobijo, nasiljem nad istospolno populacijo ljudi), po drugi pa deluje tudi v obliki pritiska k prilagajanju heteroseksualnim vedenjskim vzorcem. Tako na nek način pritiska nanje, da skušajo posnemati heteronormativne vloge in jih hkrati tudi mehanično izključuje.

1.1.3. Skrij se, da boš OK

Do drugačnih od sebe smo strpni, če ti ostajajo skriti, globoko zasebni ali odmaknjeni v geto (ibid.: 10). Sem k tej strpnosti prispevala tudi sama, ko klubskemu kolegu nisem razkrila, da je tisti fant res gej? Na ta način sem ga nekako skrila in zavarovala pred morebitno kolegovo nestrpnostjo.

Sicer pa izjave kolega, da ni narobe vezan, nisem dojemala, kot da se je »autiral« oziroma razkril, da je heteroseksualno usmerjen. O tem pišeta tudi Švabova in Urekova (2006: 129), ki pravita, da se za razliko od istospolno usmerjenih posameznikov, heteroseksualno usmerjenim ni treba soočati s procesom redefinicije kompulzivne in pričakovane heteroseksualne identitete ter posledično s problemom razkritja svoje spolne usmerjenosti. Posamezniku tega, da je »straight« in s tem »normalen«, ni treba poudarjati, govoriti in se mu razkrivati, saj se v naši družbi to enostavno predpostavlja. Tu govorimo o družbeni homofobiji, ki predpostavlja heteroseksualno usmerjenost vsakogar (Popadić v Sekereš 2010: 37). Zatakne se le, ko si že nekaj star, precej soliden človek in nevezan. Ljudem okoli tebe je takrat čudno, da si »normalen« in še kar samski. Potem se začnejo govorice, da je soseda najbrž lezbijka, sosedov sin pa najverjetneje kar peder, saj je že vse življenje sam, po poklicu je frizer, tudi s starši se ne razume najbolje in je z njim očitno nekaj narobe.

1.1.4. Če nisi normalen, si devianten

Ljudje smo pač različni. Nekateri so bogati, drugi revni, eni samski, drugi poročeni, tretji že tretjič ločeni, eni smo belci, drugi črnci, nekateri so dobri, drugi so tajkuni, eni pišemo z levo roko, drugi z desno, nekateri seksajo vsak dan, drugi skoraj nikoli, eni ljubijo samo sebe, nekateri osebo nasprotnega spola, spet tretji pa osebo istega spola ... Verjetno pa se vsi kdaj vprašamo, ali smo sploh normalni.

Še večkrat pa etiketiramo, ocenjujemo in kritiziramo druge in jim pripisujemo »nenormalnost«. McIntoshijeva (v Kuhar 2001: 119) meni, da ima etiketiranje ljudi kot deviantnih dve bistveni posledici: pomaga začrtati ostro mejo med dopustim in nedopustnim vedenjem in hkrati služi segregaciji deviantnih od normalnih.

Ista avtorica (ibid.) je postavila tudi dvom v obstoj kategorije homoseksualnosti kot posameznikovega (biološkega) stanja in vpeljala kategorijo homoseksualne vloge ter z njo postavila temelj tako sociološkemu konstruktivizmu kot poznejšim gejevskim in lezbičnim študijam. Mary McIntoshi (ibid.: 118–119) se ne strinja, da obstajata dve vrsti ljudi: heteroseksualci in homoseksualci, in zanika, da je homoseksualnost stanje. Pravi, da mnogi ljudje ustrezajo predstavi homoseksualca, a ne prakticirajo tovrstne spolnosti, spet drugi pri sebi zaznajo homoseksualna občutja, a takšnega vedenja ne prevzamejo. Meni, da s tem, ko se znanost sprašuje, ali je stanje homoseksualnosti pridobljeno ali prirojeno, dokazuje, da si postavlja napačna vprašanja, saj ne zna postreči z zadovoljivimi odgovori, hkrati pa omogoča socialno kontrolo in razumevanje homoseksualnosti kot družbenega problema.

Posamezniki, ki so tarče te kontrole, lahko postanejo ujeti v deviantno podobo, ki jim je pripisana z etiketiranjem. Na ta način socialna kategorizacija deluje kot samoizpolnjujoča prerokba. McIntoshijeva (ibid.: 119) ugotavlja, da tudi sami homoseksualci sprejemajo idejo homoseksualnosti kot stanje, posledično jim tudi kategoriziranje homoseksualnosti kot deviantne služi v opravičilo za njihovo vedenje: ker so člani kategorije homoseksualcev, je njihovo deviantno vedenje v bistvu »normalno« vedenje za kategorijo, ki ji pripadajo. Tako je deviantnost v njihovih očeh razumljena kot legitimna.

Če torej razumemo homoseksualnost kot igranje družbene vloge in ne kot stanje, vloga ne opisuje samo spolnega vedenja, pač pa tudi družbena pričakovanja in skupek družbeno pogojenih idej ter kompleks družbenih institucij, ki krepijo te ideje. Mary Mcintoshi (v Stein 1992: 28–29) nam je s tem želela povedati, da v nekaterih družbah obstaja homoseksualna vloga, na katero se vežejo določena pričakovanja, ki vplivajo na distribucijo homoseksualnega vedenja, tovrstno vedenje pa nikakor ni monopol akterjev, ki igrajo homoseksualno vlogo.

1.1.5. Lezbijke in geji kreirajo nove načine življenja

Homoseksualna vloga, kakršno poznamo danes, je nastala šele konec 17. stoletja (Kuhar 2001: 120). Teorij o istospolni usmerjenosti pa je danes ogromno. Z vsako naslednjo, ki jo prebereš, odmisliš in v svoji glavi ovržeš predhodno. Znotraj nekaterih teorij so istospolno usmerjeni posamezniki devianti, psihični bolniki z osebnostno motnjo, nekateri menijo, da so na njihovo istospolno usmerjenost vplivale njihove socialne priložnosti in sistem pomenov, mnogi še danes verjamejo, da so vzroki za razvoj istospolne usmerjenosti izkušnje iz otroštva, hormonalna neuravnovešenost pri odrasli osebi in prednatalna hormonalna neuravnovešenost. Slednje kot vzroke za homoseksualnost navajajo tudi esencialistične teorije (ibid.: 117).

Ko sem o tem razpravljala ob kavi s študenti medicine, so dejali, da je po njihovem to gensko. »Zato, da je lahko njihovim staršem in posamezniku v opravičilo, da se ne da nič spremeniti,« so razpredali. Pa bi se moralo kaj? Vzgoja v otroštvu? Je bil lik očeta v otrokovem otroštvu preveč odsoten ali prevečkrat alkoholiziran? Potem bi – če pretirano posplošim – imela skoraj vsaka družina geja ali lezbijko. Skoraj bi lahko rekla, da imajo študenti medicine istospolno usmerjene posameznike še vedno za neozdravljivo bolne, kakor so jih imeli tudi v času zapiranja ljudi v koncentracijska taborišča. Pirnarjeva (2006: 79) pravi, da so homoseksualce takrat obravnavali kot »neozdravljivo bolne« in »rojene zločinske deviante«, ki mislijo le na svoje spolne organe, zato so jih v taboriščih posebej zaznamovali z rožnatim trikotnikom. Toda Goodman (v Plummer 1995: 38) pravi, da smo prišli izza stare homoseksualnosti in da so minile stare tragične zgodbe o patologiji ter da geji in lezbijke kreirajo nove načine skupnega življenja, nove skupnosti, identitete, seksualnosti, politike, da

odgovarjajo veliki zdravstveni krizi ter da to počno tako na lokalni kot globalni ravni, zato so postali »izdelovalci sveta«.

1.1.6. Homofobija in vzroki zanjo

Še vedno pa so med nami ljudje, ki bi dali »pedre pobit« in nanje gledajo resnično zgolj skozi seksualni vidik, saj dojemajo spolnost med dvema moškima ali ženskama kot nekaj nenaravnega. Ti ljudje so homofobi. Homofobija je izraz, s katerim označujemo sovražno klimo do homoseksualnosti. Oziroma gre za problem zavračanja različnosti v človeški eksistenci (Plummer v Zorn 2000:22). Homofobija je namreč sprejemljiv predsodek in vsak sistem, ki podpira prepričanje negativnih mitov in stereotipov o homoseksualnih ljudeh ali katerekoli vrste negativnih stališč, ki izhajajo iz strahu ali odpora do homoseksualnosti (Banks v Sekereš 2010: 16).

Plummer (1995: 34) navaja množico razlogov za homofobijo oziroma sovražnost do raznolikosti človeške seksualnosti, še posebej do tiste, ki vključuje isti spol in istospolne odnose. Ti izhajajo:

- iz židovsko-krščanske religije kot produkt potrebe po imeti otroke, da bi nadaljevali človeško vrsto – neprokreativno spolnost je treba zatirati;
- iz freudovske kreacije;
- iz »zatrte zavisti«;
- iz grožnje ideji naravnega reda, povezane z idejami ritualne čistosti;
- iz grožnje moškosti;
- kot nekaj, kar izvira iz motenih, avtoritarnih, restriktivnih osebnosti;
- kot grožnja družini v kapitalizmu;
- kot bojazen »Sem tudi jaz homoseksualen?« in
- kot kontinuiran odziv na disidenstvo in motnje.

Pomembno je tudi Plummerjevo (ibid.) zavedanje, da se razlogi za sovražnost do homoseksualnosti verjetno spreminjajo znotraj družb in med njimi ter znotraj posameznikov in med njimi.

Tudi rezultati različnih sodobnih raziskav kažejo, da je dinamika odnosov med istospolno usmerjenimi in predstavniki večine v družbi, ki temelji na heteroseksualnih ideoloških načelih, zelo kompleksna in v veliki meri negativna (Pirnar 2006: 141). Ti

rezultati so vse prej kot izraz razumevanja, sprejemanja in strpnosti slovenske heteroseksualne družbe, ko je govora o istospolno usmerjenih, ki so posledično prisiljeni živeti v takšnih razmerah in zavoljo stigmatiziranosti svoje spolne identitete podvrženi marginalizaciji in različnim oblikam diskriminacije (Pirnar 2006: 142). Mnogi so tako celo v svojem domačem okolju raje nerazkriti in skriti, kot da bi bili žrtve zgoraj omenjenega.

1.1.7. Homoseksualna identitete je pomembna, a nikakor edina

Premalo nas je takih, ki zamenjamo frizerja, ker nas slabo postriže, in ne zato, ker je gej. Za spolno usmerjenost se ne more nihče odločiti in je nekaj, za kar nima nihče zaslug. To ni bolezen. Vzroka ni ne pri materi ne pri očetu, otrok v istospolno usmerjenost ni bil zapeljan in ne gre le za »fazo, ki jo bo že še prerasel« (Škorjanc 2008: 311 in zloženka Nekaj za starše! 2010).

Renerjeva (v Švab, Kuhar 2005: 14) ugotavlja, da lezbijke in geji niso niti monolitna niti uniformna družbena skupina in da je homoseksualna identiteta v njihovih življenjih pomembna, a nikakor ni edina identiteta, pogosto niti najpomembnejša. In podobo pravi tudi Cammermeyerjeva (v Kuhar 2011: 187): »Vaše hčere smo, vaše sestre, vaši sinovi, vaše bolničarke, vaši mehaniki, vaši atleti, vaši policisti, vaši politiki, vaši očetje, vaši zdravniki, vaši vojaki, vaše matere. Živimo z vami, skrbimo za vas, pomagamo vam, branimo vas, učimo vas, ljubimo vas in potrebujemo vas. Prosimo le, da nam to dopustite. Nič drugačni nismo. Hočemo služiti kot vi. Potrebujemo ljubezen kot vi. In zaslužimo si pravico kot vi.«

1.2. »PEDRI, GEJI, LEZBIJKE, TOPLI, QUEER – JE RES VSEENO?«

1.2.1. Terminologija in terminološki problem

V svetovnih jezikih se uveljavljajo besede, ki tako ali drugače opisujejo osebe s homoseksualnimi nagnjenji. V skladu s sovražnostjo družbe do homoseksualcev, kot pravi Pirnarjeva (2006: 11), gre večinoma za besede z žaljivim pomenom, med katerimi so tudi takšne, ki so jih homoseksualci sprejeli za svoje in njihov žaljiv pomen prevrednotili.

Moj klubski kolega pravi, da so to »narobe vezani« ljudje, ko sem bila majhna, sem poslušala o »toplih bratcih in pedrih ter lezbijkah«, danes mi je domač izraz gej ali lezbijka, medtem ko moj istospolno usmerjen prijatelj sam zase pravi, da je »obična pederčina« oz. da je »peder« in da te besede ne razume kot žaljivko, če je temu primerno izrečena.

Diskurzivni izpadi, kjer kdo grdo govori o pedrih, buzerantih, lezbijkah, »tistih odurnih babah, ki si ne morejo najti pravega dedca« in podobnih suhih vejah na zimzelenem narodovem drevesu, se seveda še vedno dogajajo, vendar se zdi, da jih je mnogo več v zasebni sferi (Kanduč 2003: 191).

Terminološki problem je ena izmed bistvenih ovir pri raziskovanju homoseksualnosti v zgodovini, saj termin homoseksualnosti v pomenu ločene spolne identitete do konca 19. stoletja sploh ni obstajal (Kuhar 2001: 10). Besedo homoseksualnost je prvič javno uporabil madžarski zdravnik in pisatelj Karoly Maria Benkert, ki je pisal o »homoseksualnem gonu«, zaradi katerega posameznik ne more potlačiti občutij, ki jih v njem povzročajo posamezniki lastnega spola (Pirnar 2006: 11). Lauristen in Thorstad (v Plummer 1995: 17) pravita, da je ironično, saj sedaj postaja vse bolj jasno, da so avtorji, ki so prvi pisali o vzrokih in klasifikaciji homoseksualcev, moški, ki bi jih danes zagotovo klasificirali kot geje, takrat pa jih niso mogli, saj je ideja o tem komajda obstajala.

1.2.1.1. Homoseksualnost in homoseksualec

Osebo s takšnim gonom, kakršnega je poimenoval Kertbeny (Benkertov sinonim), danes imenujemo homoseksualec (ibid.), pri tem pa pozabimo, da je posameznik še kaj drugega kot homoseksualec, na primer sin, sodelavec, prijatelj, državljan …

Kuhar (2001: 10) meni, da je homoseksualno vedenje vedno obstajalo, toda homoseksualec se je kot specifični družbeni subjekt pojavil šele znotraj moralnega, legalnega, medicinskega in psihiatričnega diskurza praks in institucionalnih aparatov poznega 19. stoletja, ko se pojavijo teorije o seksualni perverznosti.

1.2.1.2. Peder

Izraz peder izhaja iz besede pederastija, ki predstavlja odnos med odraslim moškim in dečkom, značilen za grško in rimsko homoseksualnost (Kuhar 2006: 10). Znotraj

tega odnosa se je moral deček v zameno za svobodno državljanstvo v določenem obdobju svojega življenja podrejati in ne uživati v spolnem odnosu z odraslim moškim. Grki tovrstnega odnosa niso nikoli razumeli kot nenaravnega. Problem je tičal zgolj v konceptu podrejenosti in nevzajemnosti užitkov (Kuhar 2001: 210).

1.2.1.3. Gay-gej

Gay je angleški pridevnik, ki v nevtralnem prevodu pomeni vesel, veder, živahen, pisan in lahkoživ. In prav pomen lahkoživ je vplival na to, da so s tem izrazom v 19. stoletju poimenovali prostitutke, v 20. stoletju pa so s to besedo moški homoseksualci in ženske homoseksualke opredelili svojo spolno identiteto. Besedo gay so kot sinonim za homoseksualca sprejeli tudi slovenski homoseksualci, ki so jo kasneje poslovenili v gej. Poslovenjena oblika se je začela uporabljati v obdobju gejevskega aktivizma v Sloveniji in je bila leta 1995 že uporabljena v Gejevskih in lezbičnih študijah v okviru časopisa za kritiko znanosti (Pirnar 2006: 11).

1.2.1.4. Istospolna usmerjenost

Znan in zelo pogosto uporabljen med slovenskimi strokovnjaki je tudi pojem istospolna usmerjenost in istospolno usmerjeni, ki, kot pravi Pirnarjeva (ibid.), za razliko od besed homoseksualnost in homoseksualec ter gej in lezbijka, združuje tudi druge različice spolnih vedenj in identitet, kot sta biseksualnost in transseksualnost oziroma biseksualec/-ka ter transseksualec/-ka.

1.2.1.5. Queer in straight

Queer je eden izmed novejših izrazov v sodobnem pojmovanju homoseksualnosti. Kot pridevnik označuje čudaškost, svojevrstnost, nenavadnost, zmedenost, pijanost, sumljivost, komičnost ipd. S takšnimi pomeni je bila beseda več kot primerna žaljivka za homoseksualce, toda znotraj svoje kulture so jo prevzeli tudi sami (ibid.: 12).

Kljub vse večji priljubljenosti besede gay so se mnogi odločali za izraz queer, ker se jim je zdelo, da ta termin zajema tudi homoseksualce znotraj delavskega razreda (ibid.). V začetku devetdesetih let 20. stoletja beseda queer dobi nov pomen s sloganom fag + dyke = queer, kjer fag izhaja iz faggot in predstavlja moškega homoseksualca, dyke pa so za označevanje svoje spolne identitete prevzele tudi ženske homoseksualke, torej lezbijke (ibid.: 11).

Sicer pa je queer tudi termin, ki predstavlja model, znotraj katerega zanikajo spolno definirane identitete, prav tako pa zanikajo razlikovanja, na katerih temeljijo spolne identitete. Gre torej za dekonstrukcijo binarne opozicije homoseksualnost/heteroseksualnost in s tem povezano problematiziranje heteroseksualnosti kot samoumevne, »naravne« in »normalne« ter predstavlja grožnjo uveljavljenim ideološkim vzorcem (Pirnar 2006: 12). Po Myers (v Pirnar 2006: 12–13) queer niso le geji in lezbijke, biseksualci in transseksualci, pač pa tudi homoseksualni moški in ženske, ki živijo v celibatu, heteroseksualci, ki se občasno odločajo za istospolne odnose, ali pa celo nerazkriti geji ali lezbijke, ki živijo dvojna življenja in uspešno »preklapljajo« svoje identitete.

Poimensko nasprotje izrazu queer predstavlja beseda straight, ki pomeni pristen, pravoveren, pošten, preprost, nezapleten, ironično pa tudi omejenost, konzervativnost in zaprtost. Sicer pa v angleškem jeziku označuje heteroseksualca oz. nekoga, čigar spolna sla je namenjena nasprotnemu spolu (ibid.). Na delitev na straight in queer pa lepo opomni Tratnikova (ibid.), ko pravi, da ustreza delitvi med homoseksualnostjo in heteroseksualnostjo.

1.2.1.6. Coming out of closet ali razkritje

Izraz »to come out of closet«, katerega skrajšana različica je »coming out«, geji in lezbijke uporabljajo za opis celotnega procesa razkritja in izpostavljanja svoje istospolne identitete. Poslovenjen izraz je »priti iz klozeta«, v strokovni literaturi pa se prevaja kot razkritje (Kuhar, Švab 2005: 45). Geji in lezbijke sicer uporabljajo tudi izraz, da se je nekdo »autiral«, ki izhaja iz »coming out«. Dobesedni prevod iz angleščine pomeni »priti ven iz omare«, v kateri se pred tem skrivamo, živimo dvojno življenje, se sami sebi smilimo in porabimo ogromne količine energije, da ustrezamo pričakovanjem naše mame in očeta in po možnosti še sosede Tončke (zloženka Prva lekcija iz homoseksualne/biseksualne angleščine 2010). Klozet je sicer oznaka za čas ali obdobje, ko posameznik skriva svojo istospolno usmerjenost (Kuhar, Švab 2005: 45).

1.2.2. Homoseksualnost danes kot babilonski stolp

V diplomskem delu bom uporabljala besede oz. pojme (isto)spolna usmerjenost, gej in lezbijka, razkritje istospolne identitete, v določenih primerih tudi homoseksualnost

in heteroseksualnost. Zavedam se namreč, da imajo besede moč in da je izrazoslovje v stroki zelo pomembno.

Zdi se, da se s termini pretirava. Kljub uporabi danes še nevtralne oz. stilno nezaznamovane besede, lahko v mislih to osebo še vedno vidim in dojemam kot deviantno in nenormalno. Sčasoma pa vsaka nevtralna beseda pridobi slabšalni prizvok, saj poimenuje v družbi manjvrednega, nezaželenega posameznika, ki predstavlja manjšino/margino. Spoštovanje človekovega dostojanstva in pravi odnos do sočloveka sta tako pomembnejša kot katerakoli korektno uporabljena beseda.

Najpomembneje je, kot pravi Plummer (1995: 15), da je homoseksualnost danes postala pravi babilonski stolp, medtem ko si pred stoletjem ta ljubezen ni drznila izgovoriti svojega imena. Predvsem v zadnjih dvajsetih letih je nastala množica gibanj, ki so premaknila jezike in identitete, skozi katere razumemo kompleksnost naše spolnosti in politike. Prihodnost je v nadaljnjem izoblikovanju novih jezikov in zgodb, zahtev in protizahtev (ibid: 40).

1.3. (ISTO)SPOLNA IDENTITETA IN NJENO RAZKRITJE

1.3.1. Identiteta

Identiteto se pogosto definira s postavljanjem vprašanja »Kdo sem«, pravi Mirjana Nastran Ule (v Šterk 2000: 20). Z odgovorom na zastavljeno vprašanje dobimo kombinacijo bistvenih psihičnih kvalitet, ki karakterizirajo in diferencirajo osebo.

Ločimo objektivno identiteto, ki se določa po jasnih karakteristikah (fizične značilnosti posameznika, ime, biografska značilnost itd.) in subjektivno identiteto, ki je osebna, psihična, izkustvena stran objektivne identitete. Ločimo pa lahko tudi bolj globalen in bolj trenutno artikuliran občutek identitete, kjer se globalni občutek nanaša na zavest o svoji kontinuiteti, trenutno artikulirani občutek identitete pa se nanaša na trenutne mentalne reprezentacije predstav o fizičnih in psihičnih značilnostih, posebnostih, o biografiji (Erikson v Nastran Ule 2000: 84–85).

V vseh definicijah gre za osnovno značilnost identitete: ostati isti, kljub spremembam, oz. gre za občutek istosti sebstva in lastne kontinuitete v času in prostoru ter

percepcijo dejstva, da tudi drugi prepoznavajo posameznikovo istost in kontinuiteto (Erikson v Nastran Ule 2000: 84-85).

Identitete danes niso več vnaprej fiksne in dane, ampak se spreminjajo kontekstualno in časovno. Na oblikovanje in spreminjanje osebne identitete vplivajo čedalje bolj tudi kompleksni družbeni konteksti (Kuhar, Švab 2005: 49). Po Bergerju in Luckmannu (ibid. 1988: 160) je identiteta element subjektivne realnosti in je tako kot celotna subjektivna realnost v dialektičnem razmerju z družbo.

Pirnarjeva (2003: 22) meni, da je identiteta proces, proces artikulacije, rezultat neke »igre razlik«, ki deluje na podlagi razlikovanja, medsebojnega primerjanja in ocenjevanja, izključevanja in postavljanja meja. Po Hallu, pravi Pirnarjeva (ibid.), je pomembno, da identitete ne razumemo v smislu esencialističnega koncepta stabilnega in nespremenljivega jedra, ki ostaja vedno isti in ki potemtakem ni podvržen spremembam v času in prostoru: identiteta ni kolektivno, poenoteno sebstvo, ki je »skrito v vseh ljudeh«. V moderni družbi so identitete čedalje bolj razdrobljene in večplastno strukturirane prek različnih, pogosto navzkrižnih in antagonističnih diskurzov, praks in pozicij.

Tako kot Kuhar in Švabova (2005: 49) tudi sama izhajam iz ideje o pluralnosti identitet in se strinjam, da lezbijke in geji niso uniformna oziroma monolitna družbena skupina, ampak gre za skupino posameznic in posameznikov, ki imajo med seboj različne življenjske stile, skozi katerega se, kot pravi Uletova (2000: 296), izkazuje in izraža potreba po identiteti, izhajajoč iz različnih situacij ter številne druge identitete.

Kuhar in Švabova (2005: 49–50) govorita tudi o neizbežnem razmerju med osebno in družbeno identiteto, kjer še vedno prihaja do zaznamovanosti osebne identitete gejev in lezbijk kot posameznikov, saj njihova osebna identiteta ne sovpada z družbeno identiteto. Kot razlog za zaznamovanost navajata heteronormativno okolje, v katerem te identitete nastajajo in so do določene mere še vedno stigmatizirane. Kljub poudarjanju, da je vpliv družbe na posameznika vse manjši, je družbeni okvir še vedno tisti, ki pomembno določa njegovo vsakdanje življenje (Kuhar, Švab 2005: 49–50).

Posameznika ne konstituirajo le neka normativna pravila, pač pa je subjekt tudi rezultat želja, volje in potrebe po samoizražanju, samokontroliranju in

samoprepoznavanju, kar pravzaprav proizvaja upor proti normativnim pravilom, ki jih vsiljuje neka družba (Pirnar 2003: 23). Biti resničen do sebe in si tako iskreno odgovoriti na vprašanje »Kdo sem«, kot pravi Nastran Uletova (v Šterk 2002: 20), je pravzaprav temelj odnosa subjekta do samega sebe in s tem temelj prepoznavanja sebe kot subjekta. Identiteta se torej vzpostavi šele s samoidentificiranjem subjekta, to pa poteka na ravni resnice (Pirnar 2003: 23.).

1.3.2. Oblikovanje spolne identitete

Kuhar (2001: 126) piše, da je spolna identiteta družbeni konstrukt, s katerim je povezana tudi porazdelitev spolnih vlog ter pomenov, pozicij in statusov, ki posamezni vlogi pripadajo. Tudi Pirnarjeva (2003: 23) navaja diskurz seksualnosti kot diskurz, ki določa kategoriji spola in s tem povezane spolne identitete. Določanje spola na podlagi normativne seksualnosti pa kaže, da je odnos med subjektom, telesom in identiteto zelo kompleksen, in pravi, da prav o tem teoretizira tudi Butlerjeva, ki ponuja razlago biološkega spola (angl. sex) kot normativnega že od samega začetka, in v takem smislu spol ne funkcionira kot norma, ampak kot idealni konstrukt (Hall v ibid.).

Butlerjeva (v Pirnar 2003: 28) nadaljuje, da heteroseksualna matrica vsiljuje tudi določene norme družbenega spola (angl. gender), ki zahtevajo določene ideale ženskosti in moškosti, ti pa so vedno povezani z idealiziranjem heteroseksualne zveze. Na tak način biološki spol, ki se ob rojstvu izraža v stavku »Deklica je,« vsiljuje določena pričakovanja in novorojenca že vnaprej obsodi na slavnostne besede »Razglašam vaju za moža in ženo«.

O distinkciji biološki in družbeni spol piše tudi Kuhar (2001: 126). Biološki spol se po Giddensu nanaša na fizične razlike med moškim in ženskim telesom, družbeni spol pa vključuje skupek psihičnih, kulturnih in družbenih razlik med moškim in žensko. Razlikovanje je pomembno, saj, kot pravi, številne razlike med moškim in žensko niso biološko pogojene, niti ne izvirajo iz bioloških razlik. Navaja pa še Devorja, ki gre korak dlje in opozori, da je distinkcija pomembna, saj biološki spol posameznika hkrati ne pomeni tudi njegovega sprejemanja ali bolje dojemanja tega spola kot takega.

Lahko bi rekli, da ženskost oziroma moškost ni proizvod izbire, pač pa se vsiljuje kot posledica norme, ki deluje v povezavi z disciplino, nadzorom in kaznijo. Pirnarjeva (2003: 28) razume Butlerjevo tako, da »nekdo« (angl. one) ne privzame norme družbenega spola, ampak je privzemanje norme družbenega spola nujno potrebno, da ta »nekdo« sploh lahko postane »Nekdo«, da postane sposoben za življenje, pri čemer je konstituiranje subjekta odvisno od poprejšnje legitimacije norme družbenega spola. Heteroseksualni diskurz na podlagi lastnih heteroseksualnih normativov tako istočasno izključuje in vključuje spolne identitete glede na njihovo približevanje oziroma oddaljevanje heteronormativni normi (ibid.)

Tako se homoseksualnost kot identiteta vedno vzpostavlja na podlagi heteroseksualnega diskurza seksualnosti in spola, zato je družbena konstrukcija homoseksualne identitete vedno podvržena negativnim vplivom oziroma družbenim sankcijam, ki so posledica nespoštovanja heteroseksualne norme (ibid.). »Homoseksualni subjekt, ki se je prisiljen konstituirati v okviru dane heteroseksualne matrice in z njo pogojene interpretacije spola, na ta način z vidika zunanjih norm nima dostopa do svobodnega spoznavanja lastne »resnice«. Toda resničnost njegovih želja, potreb in volje ni zato nič manjša, prav tako pa ni nič manjša potreba po identificiranju in izražanju teh »resnic«. Posameznikovo intimno doživljanje homoseksualne identitete se potemtakem razlikuje od družbene konstrukcij le-te.« (ibid.: 24). Družbeni vpliv pri razvoju spolne identitete je tako bistven (Kuhar 2001: 128).

Kuhar (2001: 134–135) poudarja, da je treba preseči povezovanje karakteristik z enim ali drugim spolom in doumeti, da so človeške osebnosti veliko bolj kompleksne, kot jim to dovoljujeta koncepta moškosti in ženskosti. Svet je namreč sestavljen iz moških in žensk in številnih drugih, ki niso niti moški niti ženske. Obenem pa pravi (ibid.), da je spolna identiteta bistvenega pomena za družbene interakcije posameznika in njegovo pozicijo v družbi. Socialna kontrola ga namreč postavlja na mesto, ki mu je glede na družbeni spol pripisano, on/-a pa mora sprejeti vedenje, ki ustreza pričakovanjem in družbeno sprejetim vzorcem delovanja. Razkritje homoseksualne spolne identitete je problematično prav zaradi tega, ker predstavlja radikalni obrat od pričakovanega, in s tem manifestacijo upora socialni kontroli, homoseksualna identiteta pa v tej simboliki pomeni iztirjenje.

1.3.3. Oblikovanje istospolne identitete

Kuhar in Švabova (2005: 55) pravita, da so tako v psihologiji kot v sociologiji od sedemdesetih let prejšnjega stoletja dalje nastajali različni modeli oblikovanja homoseksualne identitete znotraj tradicije družbenega konstruktivizma. Modeli pojasnjujejo, kakšna je idealnotipska pot posameznika, ki je na eni strani soočen z družbenimi pričakovanji o razvoju heteroseksualne spolne identitete, na drugi strani pa s svojimi občutji, ki ne ustrezajo omenjenim pričakovanjem. Avtorji teh modelov so Dank (1971), Cass (1979), Ponse (1978 in 1998), Troiden (1988) in Plummer (1996) in opisujejo tri poglavitne tematike: posameznikova občutenja/razmišljanja o lastni istospolni usmerjenosti, vzpostavljanje teh občutij v identiteto in prevzem identitete, ki postane pomembna referenčna točka v posameznikovem življenju (La Placa v ibid.).

Na omenjene avtorje in njihove modele oblikovanja homoseksualne identitete opozarjajo queer teoretiki, ki se ne strinjajo z idejo linearnih prehodov skozi različne faze in tako preprostim oblikovanjem in sprejetjem homoseksualne identitete s preprostim napredovanjem od začetne h končni fazi, o kateri govorijo interakcionistični modeli. Queer teoretiki razumejo identitete kot fluidne in menijo, da je seksualna identiteta ves čas v nastajanju, da gre za kontinuiran proces nenehne produkcije seksualnih identitet, ki so posledica družbenih, političnih in zgodovinskih kontekstov, znotraj katerih nastajajo. Ti so tako za razliko od zagovornikov modelov, ki menijo, da večina ljudi svojo seksualno identiteto razume razmeroma stabilno, prepričani, da posamezniki spreminjajo identiteto, dvomijo o njej, prevzemajo alternativne identifikacije in podobno (Švab, Kuhar 2005: 55).

Meyers (v Pirnar 2003: 25) pravi, da queer predstavlja alternativni del konstituiranja subjekta in družbene identitete in s tem odgovarja konstruktivističnim socialnim modelom identitete, po katerih naj bi bila tako biološki kot družbeni spol ideološko interpelirana, prav tako pa predstavlja odgovor esencialističnim modelom, ki menijo, da je spolna usmeritev nekaj danega. Tako predstavlja grožnjo uveljavljenim ideološkim vzorcem, saj dekonstruira binarno opozicijo heteroseksualnost/homoseksualnost in s tem problematizira heteroseksualnost kot samoumevno, »naravno« in »normalno«. Zato med queer ne sodijo le geji, lezbijke, biseksualci in transseksualci, pač pa tudi homoseksualni moški in ženske, ki živijo v

celibatu, heteroseksualci, ki imajo občasno istospolne odnose, pa se ne identificirajo na podlagi istospolne usmerjenosti, ali pa celo nerazkriti geji ali lezbijke, ki živijo dvojna življenja in uspešno »preklapljajo«.

Po Meyersovi (v Pirnar 2003: 26) je queer identiteta neločljiva in nerazločljiva od svoje procesualne uzakonitve campa, ker je camp v svojem temelju strategija, s pomočjo katere neheteroseksualni subjekti izražajo svoje nasprotovanje do vsiljene heteroseksualne matrice, kot takega pa se campa heteroseksualni subjekti v svojem sprejemanju heteroseksualne matrice ne rabijo posluževati. Gre za kritično politično gesto, znotraj katere subjekt jasno izraža, da mu znotraj heteroseksualnih parametrov ni mogoče izraziti lastne želje (Meyers v ibid.). Camp tako opozarja na pomanjkljivost heteroseksualne matrice in s tem ogroža njeno stabilnost, poenotenost in samoumevnost (ibid.).

Strinjam se s Kuharjem (2001: 138), ki pravi, da so nam modeli razvoja homoseksualne spolne identitete v pomoč pri razumevanju nujnosti in pomembnosti procesa razkrivanja kot oblike in gonilne sile redefinicije posameznikove identitete in da nikakor ne predstavljajo edinega možnega scenarija prevzemanja homoseksualne identitete, saj – kot že omenjeno – njen nastanek, izoblikovanje, realizacijo in sprejemanje ovirajo družbeni pritiski in kontrola, homofobija, popačene in vulgarizirane predstave o homoseksualnosti, ki ne ustrezajo družbenim predstavam in pričakovanjem o moškosti in ženskosti, ter izostanek skoraj vsakršnih pozitivnih modelov homoseksualnih vlog.

Kuhar (2001: 184) navaja, da je pri oblikovanju identitete istospolno usmerjenega posameznika potrebna redefinicija stigmatiziranega koncepta homoseksualnosti, njegovo sprejetje ter asimilacija v posameznikovo širšo identiteto. Takšna resocializacija potrebuje svojo družbeno potrditev, ki se udejanja prav v procesu razkritja lastne seksualne identitete tako homoseksualni kot heteroseksualni skupnosti. Kako dolg in obsežen bo proces razkritja, pa je odvisno od številnih faktorjev, ki niso statični, ampak se spreminjajo v času in prostoru, najpogosteje pa jih lahko omejimo na stigmatizirano predstavo o homoseksualnosti in iz tega izhajajoče aplikacije.

1.3.4. Razkritje

Istospolno usmerjeni so soočeni s procesom redefinicije kompulzivne in pričakovane heteroseksualne identitete ter posledično s problemom razkritja svoje spolne usmerjenosti, kar heteroseksualnim ni treba storiti (Švab, Urek 2006: 129). Kuhar (2001: 184) pravi, da lahko o razkritju govorimo kot o kroni procesa izoblikovanja posameznikove homoseksualne spolne identitete.

Kuhar in Švab (2005: 74) pišeta, da je razkritje vedno odnosno. To pomeni, da poteka v interakciji z drugimi akterji: »Informacija razkritja poteka v smeri od jaza (subjekta, ki razkriva svojo spolno identiteto) do akterja (oseba, ki ji je informacija o spolni usmerjenosti zaupana), spodbudi pa jo lahko jazova lastna odločitev razkriti svojo spolno usmerjenost ali pa pritisk akterjev (namigovanja, neposredna vprašanja ipd.)« (Kuhar 2001: 192).

Tako na drugi strani tudi klozet, se pravi čas ali obdobje, ko posameznik skriva svojo istospolno usmerjenost (ibid.: 45), lahko obstaja samo v odnosnem razmerju do drugih posameznikov ali širše družbe (ibid.).

Sedgwickova (v Kuhar, Švab 2005: 74) meni, da razkritje postane okužba, ki tiste, ki se jim posameznik razkrije, pahne v klozet konzervativne družbe, s katerim je bil prej soočen posameznik, ki se je razkril. Tako torej posameznikova spolna usmerjenost ne zadeva več zgolj njega, pač pa tudi osebo, kateri se je razkril, ter njun odnos.

Večina lezbijk in gejev o svoji (potencialni) homoseksualnosti začne razmišljati pred 15. letom starosti, najverjetneje na osnovi socialnih, emocionalnih in genitalnih izkušenj ter posledičnega orientiranja oz. usmerjanja k seksualni orientaciji kot identitetnemu označevalcu (Kuhar, Švab 2005: 58). V praksi to pomeni neskladje z binarno spolno matrico in s tem povezanimi netipičnimi spolnimi interesi (socialne izkušnje), čustvene navezanosti na isti spol (emocionalne izkušnje) in spolna navezanost na isti spol (genitalne izkušnje) (Plummer v Kuhar, Švab 2005: 56–57), pri čemer Kuhar (ibid.) poudari, da vse te izkušnje niso odgovor na vprašanje, zakaj je nekdo homoseksualen, niti niso nujen in zadosten pogoj za razvoj homoseksualne identitete.

Raziskava ugotavlja, da mlajša generacija prej razmišlja o svojih istospolnih občutjih, kot so starejše populacije, kar lahko povezujemo s tem, da je mlajša generacije v večji meri postavljena v kontekste, kjer obstajajo ideje in vedenje o istospolni usmerjenosti (Kuhar, Švab 2005: 61).

Predstava o tem, da si morda istospolno usmerjen, povzroča disonanco s prej obstoječo samopodobo in predvsem z večinskimi družbenimi pričakovanji, kar pogosto pelje do krize identitete. Te ne povzroča samo spreminjajoča se percepcija samega sebe in potencialne izkušnje tako heteroseksualnega kot homoseksualnega vedenja, pač pa tudi s homoseksualnostjo povezana stigma in pomanjkljive informacije o (homo)seksualnosti, ki jih ima posameznik/-ca (ibid.).

Lahko bi rekli, da geji in lezbijke odraščajo v nekakšni informacijski blokadi, ki vzdržuje stigmatizacijo homoseksualnosti. Starši se namreč ne pogovarjajo s svojimi otroki o homoseksualnosti, ravno tako to ni tema razprav v okviru šolskega izobraževanja. Pri mlajših generacijah gejev in lezbijk je opazen trend pogostejšega pogovarjanja o homoseksualnosti v okviru družine v času njihovega odraščanja, a je glavnina odgovorov še vedno »zelo malo« in »malo« (ibid.: 62–63). Za mlajše generacije je tako pomemben vir informacij internet in drugi mediji, ki odigrajo glavno izobraževalno in socializacijsko vlogo v odnosu do homoseksualnosti (ibid.: 62).

Kuhar in Švabova (ibid.: 63) navajata tipične odgovore na krizo identitete: zanikanje homoseksualnih občutij, poskusi popravila (npr. iskanje profesionalne pomoči), izogibanje tem občutjem in potlačitev seksualnih želja, nasilna potopitev v heteroseksualnost ali prevzem biseksualne identitete, lahko tudi eskapizem, ki ga Šterk (2002: 34) opredeljuje s posameznikom, ki se napije in za homoseksualno aktivnost krivi stanje alkoholiziranosti.

1.3.4.1. Strah pred razkritjem

Strah pred razkritjem sili posameznika v mimikrijo in tudi k temu, da se izogiba potencialno nevarnim situacijam (npr. ko brat spregovori nekaj o tej temi, gre iz sobe ali zamenja temo pogovora). Obdobja krize identitete so pri posameznikih različno dolga, predvsem za mlajše generacije je to pogosto le obdobje, ko homoseksualnost destigmatizirajo in presežejo heteronormativnost ter v ospredje postavijo svoje želje in pričakovanja (Kuhar, Švab 2005: 64).

Šele ko posameznik preseže lastno ponotranjeno homofobijo in homoseksualne občutke začne prevajati v bolj sprejemljive termine, ko destigmatizira spolno orientacijo in »normalizira« svoje vedenje, lahko prevzame novo identiteto, ki sedaj postane posameznikova lastna identiteta, s katero se v določenih krogih tudi predstavlja. Vendar to še ne pomeni, da je identiteta sprejeta, pač pa gre za nekakšno toleranco lezbične oziroma gejevske identitete (Kuhar, Švab 2005: 65).

1.3.4.2. Prvo razkritje

Geji in lezbijke se v povprečju razkrijejo pri devetnajstih letih in pol, ugotavljata Kuhar in Švabova (2005: 67). Med spoloma ni razlik, so se pa mlajši respondenti in respondentke razkrili bolj zgodaj kot starejše generacije ravno zaradi procesa destigmatizacije te spolne prakse (medijska izpostavljenost teme, dostopne informacij na internetu, lezbični in gejevski aktivizem, skupine, namenjene gejem in lezbijkam, zakonsko varstvo pred diskriminacijo ipd.).

V času začetnih razkritij je posameznik za morebitno zavrnitev še posebej ranljiv, pišeta Kuhar in Švabova (ibid.), zato se ponavadi, če okoliščine dopuščajo, razkrije osebi, za katero pričakuje, da bo njegovo spolno usmerjenost sprejela. Posledično lahko tudi pozitiven odziv na prvo razkritje pripisujemo predvsem natančni in pretehtani osebni odločitvi, komu se najprej razkriti. Ne smemo pa zanemariti tudi subjektivnosti ocen anketirancev na odziv in posameznikovo senzibilnost za različne oblike psihičnega nasilja (ibid.: 68). Lezbijke in geji se v vsakdanjem življenju nedvomno še vedno zapirajo v zasebne kroge prijateljev, vse pogosteje in predvsem mladi pa tudi v krog izvorne družine, kjer lahko živijo zunaj klozeta (ibid.: 51).

Po rezultatih raziskave sodeč so ožja prijateljska okolja najbolj odprta za posameznikovo razkritje. Največji obseg in sprejemanje in najvišja stopnja pozitivnih odzivov na razkritje se zgodi v odnosu do najožjih prijateljev, ti pa se v nekaj več kot 90 odstotkih primerov pozitivno odzovejo na razkrijte istospolno usmerjenega prijatelja ali prijateljice (ibid.: 71). Avtorja knjige (ibid.: 69) pravita, da lahko razkritje dojemamo tudi kot pogoj za to, da se bo določen prijateljski odnos nadaljeval in se utrjeval, saj skrivanje onemogoča iskrenost na mnogih ravneh, pomembnih za gradnjo tovrstnih odnosov. Menim, da je razkritje v družinskem krogu, torej pred starši in ostalimi sorojenci, enakega pomena.

To je jasno predvsem v trenutku, ko posameznik stopi v svojo prvo istospolno partnersko zvezo. Posamezniki pogosto zavlačujejo razkritje, predvsem pred starši, do vstopa v partnersko zvezo. Ta jim namreč pogostokrat res pomeni potrditev homoseksualne identitete in je tudi ključni cilj v procesu oblikovanja le-te. Partnerja vidijo kot dokaz, da njihova identiteta in želja nista le prehodna faza, hkrati pa je to čas zaljubljenosti, ki jo, kot pravita avtorja (Kuhar, Švab: 70), v tem pomenu lahko razumemo kot »učinek pijanosti«: internalizirana homofobija v obliki vase usmerjenega negativnega odnosa, ki je sicer družbeni produkt (Denša 2004: 43) in zadržki, ki jih povzročajo družbena pričakovanja, vsaj začasno splahnijo.

1.3.4.3. Neskončnost razkrivanja

Proces razkritja ni nikoli končan. V posameznikovo življenje namreč vedno znova vstopajo novi ljudje in vedno znova je soočen z novimi družbenimi situacijami, ki ga s samoumevnostjo heteroseksualnosti postavljajo v klozet, iz katerega lahko izstopa z razkritji (Kuhar, Švab 2005: 70). Tudi Pirnarjeva (2003: 83) pravi, da je razkrivanje proces, ki poteka na več nivojih in da se mora vsak istospolno usmerjen posameznik razkrivati v različnih okoljih, v katerih igra različne družbene vloge.

1.3.5. Razkritje pred starši

Čeprav so razkritja pred prijatelji pomembna izkušnja, za geje in lezbijke eno največjih prelomnic pomeni razkritje pred starši. Mnogi udeleženci fokusne skupine so omenili, da je to edino pravo razkritje, saj nobeno naslednje ni več tako čustveno naporno in zahtevno (Kuhar, Švab 2005: 72–73). Razkritje spolne identitete pred ožjim sorodstvom, predvsem starši, brati in sestrami, je tretja izmed štirih oblik klasifikacij, ki označujejo razkritje. Gre za razkritje, upoštevajoč posameznikove izpovedi in ugotovitve psihologov, ki se ukvarjajo s problemi razkritja, ki posamezniku oz. jazu vzamejo največ energije in so zanj, tako kot tudi za akterje, najbolj naporna, pogosto tudi čustveno obremenjujoča (Kuhar 2001: 197).

To razkritje zavzema osrednje mesto zaradi tesnih čustvenih vezi s starši in drugimi ožjimi sorodniki. V družini namreč iščemo podporo in priznanje, razkritje pa razumemo tako, kot da vsa ta razmerja postavlja na tehtnico (Kuhar, Švab 2005: 73). Markowe (v Kuhar 2001: 199) meni, da je razkritje pred družino rušilno zato, ker ogrozi konvencionalna pričakovanja glede na družbenospolne vloge, ki so osnovni

vidik vseh družinskih odnosov. Hkrati je rušilno tudi zato, ker večina staršev o homoseksualnosti kot o možni opciji ne razmišlja in o tem tudi ne razpravlja (Kuhar, Švab 2005: 73).

»Kot že omenjeno, 53 % lezbijk in gejev iz našega vzorca je zatrdilo, da se starši v času njihovega odraščanja in šolanja z njimi nikoli niso pogovarjali o homoseksualnosti« (ibid.). Tako so, kot piše tudi LaPlaca (v ibid.), stereotipi in negativne predstave o gejih in lezbijkah, ki so del družbe, pogosto edini vir informacij, ki je staršem na voljo. Od tod starši sinove in hčerke preprosto umestijo v te prevladujoče stereotipe, ki so staršem hkrati opozorilo, da obstaja svet zunaj družine, kjer bodo lahko njihovi istospolno usmerjeni otroci žrtev stigmatizacije.

Posameznik se razkriva v različnih okoljih, posebej specifično in pomembno je razkrivanje v krogu družine (pred mamo, očetom ter bratom in/ali sestro), kar je pokazala tudi raziskava Razkritje (v Pirnar 2003: 83), ki ugotavlja, da obstajajo velike razlike v tem, komu so anketiranci/-le povedali za svojo spolno usmerjenost. Skoraj 71 % anketiranih je popolnoma razkritih pred mamo, pred bratom oz. sestro je razkritih 65 % anketiranih, medtem ko jih je razkritih pred očetom 45 %. Na drugi strani je največ nerazkritih pred očetom, kar 35,5 % anketiranih, kar je nekaj več kot 15 % več kot v primeru mame ter brata oziroma sestre. Znotraj teh 35,5 % so tudi tisti anketiranci, ki mislijo, da oče zagotovo ne ve za njihovo istospolno usmerjenost. Tudi raziskava Kuharja in Švabove (2005: 76) je pokazala, da se geji in lezbijke znotraj družinskega kroga ponavadi najprej razkrijejo pred mamo ali sestro, šele nato pred očetom ali bratom. Tisti, ki to storijo pred obema, to v povprečju naredijo pri dvajsetem letu starosti, čeprav tudi tu velja, da mlajše generacije hitreje izstopijo iz klozeta.

Pirnarjeva (2003:84) pravi, da se istospolno usmerjeni v družini težko soočajo z očetovsko avtoriteto, prav tako Kuhar in Švabova (2005: 76) omenjata, da se zdi, da je strah pred razkritjem očetu največji. Očetje ponavadi kasneje izvedo to informacijo, hkrati pa se geji in lezbijke pred očeti redkeje razkrijejo v primerjavi z ostalimi družinskimi člani in pomembnimi drugimi. Med vzroke navajata slabšo ali neobstoječo komunikacijo z očetom in zavedanje pomena odnosa med očetom in otrokom ter relacija moči med očetom in materjo (ibid.).

Rezultati raziskave Razkritje (v Pirnar 2003: 85) kažejo, da lahko razkritje kateremu od družinskih članov prinaša dodatne težave in da se morajo istospolno usmerjeni v Sloveniji zaradi svoje istospolne usmerjenosti soočati z močnim neodobravanjem staršev.

Rezultati kažejo, da v realnih družinskih situacijah med starši in otroci vlada molk o zasebnem življenju otrok, s tem da Pirnarjeva (ibid.) navaja, da rezultati ne povedo nič spodbudnega o dinamiki odnosa med vladajočo heteroseksualno ideologijo in marginaliziranimi homoseksualnimi vzorci, in o tem, kako se binarna opozicija heteroseksualnost/homoseksualnost odraža na področju družine in družinskih odnosov.

1.4. DRUŽINE IN DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V SLOVENIJI

1.4.1. Družina

Današnje življenje pretresajo mnoge spremembe, toda najpomembnejše so spremembe vsakdanjega življenja: seksualnost, spolnost, ljubezen, partnerstvo, odnosi, starševstvo. Obenem se velike družbene spremembe vedno odslikavajo tudi v spremembi intimnega in družinskega sveta (Beck-Gernshem v Ule, Kuhar 2003: 49). Vse te spremembe in dogajanja so v temelju pretresli vsebino in obliko zasebnega življenja, predvsem institucijo klasične meščanske jedrne družine.

Danes je težko govoriti o družini v klasičnem smislu, navajata Kuharjeva in Uletova (ibid.: 49) in tudi Lešnik (v Švab, Urek 2006: 135) zatrjuje, da tradicionalna družina ne more biti naravni model, kot se predstavlja, saj figurira le v ideološkem polju ter je kot taka objekt in področje političnega. Zato so strokovnjaki uvedli nov pojem pluralizacije družin oziroma družinskega življenja, a dejstva in podatki kažejo, da tudi nova pojmovanja izgubljajo jasne definicije (Kuhar, Ule 2003: 49).

Renerjeva (2006: 13) pravi, da na prvi pogled težav s pojmom družine ne bi smelo biti, saj vendar vsakdo ve, kaj je družina. A realnost je drugačna, saj obstaja mnogo definicij pojma družina in mnogo tipologij družin, predvsem pa imata stroka in znanost na tem področju pomembno in težko nalogo oblikovati tako definicijo in tipologijo, ki bo:

a) *razlikovalna* (distinktivna) – da bo zajemala bistvene dimenzije družin, ki jih konstituirajo in hkrati razločujejo od podobnih življenjskih oblik (partnerstvo, gospodinjstvo);
b) *inkluzivna* (nediskriminatorna) – da bo zajela vse tiste oblike in načine življenja, ki se realno pojavljajo, ter med njimi ne bo razlikovala na podlagi ideoloških sodb in
c) *operativna* (socialnopolitično, statistično in raziskovalno operacionalna) – da bo učinkovita in jo bo mogoče uporabljati v državnoadministrativnem in raziskovalnoinformacijskem delu (Rener 2006: 15).

Težava je v tem, da različne stroke različno razumejo isti pojem in da je razlogov, zaradi katerih je težko priti do splošno sprejete definicije družine, veliko (ibid.: 15, 22). Novejše študije družinskega življenja kot temeljno in definitorno dimenzijo obravnavajo samodoživljanje družine in družinskosti. Pravijo, da je to, kaj je družina, bistveno odvisno od tega, kar počenja (ibid.: 22).

1.4.2. Kriza družine

Konzervativne ideologije o družini so danes pogosto zazrte nazaj v preteklost, v kateri naj bi bile družine boljše, stabilnejše, varnejše, družinsko življenje pa manj egoistično in bolj solidarno. To nezadovoljstvo običajno izražajo z govorico o krizi družine, ki da je osnovna celica družbe, temeljni kamen države, zibelka naroda ipd. Toda družinsko življenje v preteklosti ni bilo nič bolj stabilno ali statično, ljudje so tako kot danes živeli v številnih in različnih oblikah družin (Rener 2006: 20).

O krizi družine se danes govori tudi zato, ker le še slaba petina vseh družin v Evropi ustreza idealno tipski podobi nuklearne družine, o kateri je pisal Talcott Parsons (ibid.: 21). Nuklearna družina obsega poročeni par (zaposlen oče, mati gospodinja) in dva otroka. Predstava o tem, da je nuklearna družina prevladujoča družinska oblika sodobnih družb, je široko sprejeta, zato se druge oblike dojemajo kot nenavadne, odklonske ali celo patološke. Te predstave so namreč tako močno ukoreninjene v moralnih, medijskih in političnih družinskih diskurzih, da si zlahka jemljejo moč razsojanja, do kje je družina še sprejemljiva oz. normalna (Rener 2006: 21). Toda obstoj raznovrstnih oblik družinskega življenja je očiten povsod. Poleg samoumevnega koncepta jedrne družine ljudje živijo v različnih kohabitacijah,

istospolnih partnerstvih, se razvežejo in ločijo ter ponovno vzpostavijo družinsko skupnost ipd. (Rener 2006: 22).

1.4.3. Družinsko življenje v Sloveniji

Glavna značilnost družin v Sloveniji v zadnjih nekaj desetletjih je spreminjanje družinskega življenja (Rener 2006: 33). Spremembe zajemajo zmanjševanje števila družinskih članov kot posledico zniževanja rodnosti in pluralizacijo družinskih oblik, ki zajema več vzporednih pojavov: zmanjševanje števila nuklearnih družin, naraščanje števila reorganiziranih in enostarševskih družin, naraščanje števila istospolnih družin in enočlanskih gospodinjstev (ibid.: 35). Tudi Švabova (2006: 63) pravi, da družinsko življenje v Sloveniji postaja izredno raznovrstno in da lahko govorimo o pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik. Družina je še vedno temeljna in pomembna družbena institucija, a se spreminja tako po spolni kot starostni strukturi, spreminjajo se družinske vloge in delitev družinskega dela. Hkrati pa poudarja, da te spremembe ne pomenijo njenega propada.

Družinski življenjski potek je vse bolj nedoločljiv, posledično ga je nemogoče predstaviti monolitno, res pa je, da se pluralizacija družinskih potekov najbolj kaže v spremenjenem maritalnem vedenju (povečalo se je število razvez, manj je porok in več kohabitacij, vedno več ponovnega poročanja), narašča število reorganiziranih družin (npr. po razvezi nastanejo enostarševske družine, pozneje se lahko zopet reorganizirajo v dvostarševske), pluralizirajo se prehodi med posameznimi obdobji družinskega življenja. Nekatera obdobja življenjskega poteka se podaljšujejo (podaljšana mladost), druga krajšajo (obdobje aktivnega starševstva) in se med seboj tudi mešajo (starševstvo pred poroko), nekatera se lahko podvajajo (ponovno poročanje ali vzpostavljanje nove družine) (ibid.: 64–65).

1.4.3.1. Materinstvo

Materinstvo je tista vloga, ki se je v družini najmanj spremenila in ostaja ključna ženska vloga, četudi je množično zaposlovanje zelo radikalno vplivalo na življenjske strategije žensk, spremenilo je rodnostno vedenje in oblikovanje družin (Švab 2006: 73). Danes po eni strani materinstvo ni več ekskluzivna ženska identiteta in prioriteta med odločitvami v poteku življenja ženske, saj se vedno več žensk ne odloča za materinstvo. Pri tem pojavu gre verjetno bolj kot za odklanjanje te vloge za

spreminjanje prioritet in za časovno fleksibilizacijo možnosti odločanja za materinstvo, ki se največkrat realizira kot odlašanje materinstva v poznejša leta. Postati mati v kasnejših letih ni zgolj subjektivna odločitev ženske, ampak tudi objektivna (Švab 2006: 74).

Domneve, zopet postavljene na podlagi intervjujev z geji in lezbijkami, ne pa na podlagi intervjujev s starši, kažejo, da matere pogosteje prevzemajo »krivdo« ali »odgovornost« za otrokovo homoseksualnost, saj sebe stereotipno razumejo kot osebo, ki je najbolj zadolžena za vzgojo otrok. Otrokova homoseksualnost tako posledično velja za njeno neuspešno opravljeno nalogo (Kuhar, Švab 2005: 77).

1.4.3.2. Novo očetovstvo

V Sloveniji opažamo spreminjanje vloge očetov in govorimo o novem očetovstvu, ki se kaže predvsem v aktivnejšem vključevanju v družinsko delo, skrbi za otroke, a se v primerjavi z zahodnjaškimi družbami ta trend pri nas ne razvija tako hitro (Švab 2006: 75). Današnji očetje so v primerjavi s svojimi očeti aktivnejši. Zavedajo se pomembnosti svoje starševske vloge (ibid. 79). Glede vloge očeta velja poudariti tudi upadanje očetovske avtoritete v družini. Tako lahko pričakujemo, da bo strahu pred očetom, ko gre za razkritje homoseksualne identitete, čedalje manj (Kuhar, Švab 2006: 77). Avtorja nadalje pravita, da to tezo vsaj deloma potrjujejo že podatki raziskave, ki kažejo, da se mlajši geji in lezbijke, ki so odraščali v postmodernih družinah, pogosteje in prej razkrijejo obema staršema.

1.4.3.3. Protektivno otroštvo

Pojav protektivnega otroštva, ki se izraža v intenzivni skrbi za otroke, njihovo blaginjo, izobraževanje ipd. se začne že v maternici (Švab 2006: 81). Odločitev za otroka je skrbno načrtovan projekt v življenjskem poteku, ki vključuje vrsto popularnih medicinskih in psiholoških nasvetov potencialnim staršem o zdravem življenju med nosečnostjo, fizičnem in psihičnem optimaliziranju pogojev spočetja ipd. V Sloveniji smo priča poplavi knjig, priročnikov, specializiranih revij za bodoče »skrbne starše«, ki vsebujejo nasvete, kako (še nerojenemu) otroku omogočiti čim boljše pogoje za življenje in vsestranski razvoj (Švab 2006: 81.). Tako družba starše pripravi na marsikaj, pozabi pa na to, da bi jih pripravila in soočila z morebitno otrokovo

»netradicionalno« usmerjenostjo oziroma istospolno usmerjenostjo, kot pravi Škorjanc (2008: 310).

Sedmakova (2006: 163) pravi, da tradicionalen pogled na družinsko življenje izpostavlja družino kot kraj »varnega zavetja«. Predstavljala naj bi prostor, znotraj katerega se odvijajo podporni odnosi, emocionalne in siceršnje osebnostne rehabilitacije in ne nazadnje prostor, v katerem lahko odvržemo družbene maske. Vseeno družinskega življenje ne moremo idealizirati. Življenje v družinah opredeljuje tudi manj prijetna in pogosto zamolčana stvarnost, ki vključuje neenakomerna razmerja moči in iz njih izvirajoče pravice predvsem glede na spol in starost družinskih članov, (so)odvisne in zatirajoče odnose, toksične starše, narcisoidne in egocentrične otroke, različne oblike fizičnega, psihičnega, ekonomskega izkoriščanja, nasilja, zlorab.

Tako so tudi prvi odzivi na razkritje v »varnem zavetju« (Sedmak 2006: 163) pogosto povezani z različnimi oblikami psihičnega nasilja, pa naj gre za čustveno izsiljevanje, posmehovanje ali prekinitev komunikacije. Ali drugače: otrokovo razkritje istospolne usmerjenosti lahko tovrstno protektivno razmerje med njim in starši bistveno zamaje (Kuhar, Švab 2005: 82). A razkritje pred starši se zdi stvar zasebnosti, zato tako psihično ali fizično nasilje staršev do otrok najpogosteje ostaja utišano, nevidno in v širši družbi neprepoznavno (ibid.: 79).

1.4.3.4. Generacijski mir

Včasih je bil tako imenovani generacijski konflikt tisti, ki je dal mladim spodbudo, da so odšli od doma in samostojno zaživeli (Kuhar, Švab 2006: 82). Mladi iz šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja so se socialno konstituirali v razliki do staršev, v razliki, ki se je izražala v zavračanju stališč, življenjskih izbir, tudi v uporu staršem in starejšim (Rener 2006: 89). Sodobna mladina danes v družini ni več soočena s patriarhalno identiteto (Kuhar, Švab 2006: 82), posledično so vse bolj podobni svojim staršem v stališčih, vrednotah in življenjskih strategijah, poslušajo podobno glasbo in volijo enake stranke, pravi Renerjeva (2006: 89). Ista avtorica (ibid.) meni, da se zdi, kot da bi sedaj generacijski konflikt izginjal in da je po desetletjih sporov in spopadov nastopil generacijski mir. Mladi vse bolj cenijo družinsko življenje in se obračajo k svojim staršem. Družino dojemajo kot zavetje in

terapevtsko protiokolje, ki blaži strese in konflikte zunanjega sveta, ki je za mlade vse bolj zahteven in ogrožajoč.

Generacijski mir vpliva na to, da se generacije mladih gejev in lezbijk prej in pogosteje razkrijejo, hkrati pa tudi na to, da njihovi starši pogosteje hitreje in bolje sprejmejo njihovo istospolno usmerjenost, saj te starši ne dojemajo več kot razlog generacijskega konflikta. Takšna razmerja za istospolno usmerjene predstavljajo varno okolje (Kuhar, Švab 2006: 82–83).

1.4.3.5. LAT-faza ali doma do tridesetih

Tudi v Sloveniji vse več mladih, posebno študentk in študentov, podaljšano mladost živi pri starših. Obdobja novega načina poldružinskega življenja se je prijela oznaka »generacijski LAT« (»living apart together«), živeti skupaj in hkrati narazen (Rener 2006: 97). Mladi odlašajo odhod od doma in podaljšujejo življenje s starši. Največkrat so od njih ekonomsko neodvisni ali polodvisni in socialno neodvisni. Kot zunanje razloge za tako življenje navaja Renerjeva (ibid.) težave v doseganju ekonomske neodvisnosti, nezaposlenost, oteženo stanovanjsko oskrbo, podaljšan študij ipd. Med subjektivne pa sodijo lagodnost in poceni življenje doma, razumevanje s starši, materialna in emocionalna varnost ob hkratni visoki avtonomiji ipd. Največkrat gre za kombinacijo obojega, hkrati pa avtorica (ibid.: 97) pravi, da LAT-faza ne pomeni nujno najboljšega načina sobivanja za obe strani. Tako mladi kot starši, zanje je domnevno še večkrat težje sprejemljiva, so lahko v tak način življenja ujeti ali prisiljeni.

LAT-faza nekaterim gejem in lezbijkam omogoča, da se ti doma v družinskem krogu (»življenje doma«) ne razkrijejo in vzdržujejo iluzijo o svoji heteroseksualni identiteti, medtem ko drugje, na primer med tednom v urbanem središču, kjer študirajo (»življenje narazen«), zadovoljujejo svoje socialne in druge potrebe v zvezi s svojo pravo seksualno identiteto (Kuhar, Švab 2006: 82). Vendar avtorja (ibid.) tudi menita, da je to vsaj za mlajše generacije začasna rešitev, saj je zanje značilno, da se doma razkrijejo pogosteje in prej, kot je bilo to značilno za starejše generacije, ki so odraščale v osemdesetih in še prej. Hkrati pa je ekonomska neodvisnost mladih gejev in lezbijk, ki je eden izmed zunanjih vzrokov za LAT-fazo, lahko vzrok za morebitno nasilje s strani staršev. Tako so ti lahko na eni strani razpeti med

podaljšano mladostjo, ki jih veže na starše, na drugi strani pa so izpostavljeni različnim oblikam neodobravanja njihove istospolne usmerjenosti. Nekateri ravno to izkoristijo za odhod in samostojno življenje.

1.4.4. Moj otrok je gej/lezbijka

Ljudje se danes lahko odločijo za otroke in ker je to zelo odgovorna naloga, je tudi odločitev praviloma zelo tehtna. Osrednji motivi za današnje starševstvo se vežejo predvsem na zadovoljene emocionalne potrebe, saj imajo otroci danes predvsem »psihološko funkcijo koristnosti« (Frend v Ule, Kuhar 2003: 57). Otrok pomaga staršem uravnotežiti življenje, je vir življenjske energije in radosti. Tako nastopa kot nekakšna »naravnost« v vse manj naravnem okolju. Obenem pa starši svoje ljubezni ne razdajajo kar tako. Starši od svojih otrok veliko pričakujejo, lahko bi celo rekli, da je vzgoja postala nekakšna menjava. Tako naj bi otroci v zameno za skrb in predanost staršev, tem pomagali doseči ali ohranjati spontanost, pristnost, odprtost, emotivnost, samouresničitve, kompenzacijo neuresničenih ciljev in ambicij (ibid.). Kako močno torej »razočara« otrok svoje starše, ko jim pove: »Jaz sem gej/lezbijka«?

»Ste oče ali mati fanta, ki so mu všeč fantje? Je vaša hči pred kratkim povedala, da se je zaljubila v dekle? So vaši otroci med tistimi, ki so jim všeč oboji, ali pa jim morda še ni čisto jasno? Bi radi o tem spregovorili, pa do sedaj niste vedeli s kom?« so prvi stavki zloženke za starše, ki jo je izdalo Društvo informacijski center Legebitra. Gre za prenovljeno izdajo zloženke z naslovom Nekaj za starše! Informacije za starše in družine istospolno usmerjenih mladih (2010), sicer pa o zloženki s podobno vsebino piše in govori tudi Škorjanc (2008: 310) in pravi, da gre verjetno za edino besedilo pri nas, ki nagovarja starše istospolno usmerjenih mladostnikov in jih seznani z osnovnimi dejstvi o istospolni usmerjenosti.

Tudi Kuhar in Švabova (2005: 75) pišeta, da skorajda ni nikakršne infrastrukture, ki bi staršem gejev in lezbijk ponudila strokovno pomoč, informacije ali podobno (na primer skupine za samopomoč). Ob predpostavki, da starši nikoli niso razmišljali o homoseksualnosti svojega otroka in da so do njih prihajale predvsem stigmatizirane informacije ter da marsikdo med temi starši ne zna uporabljati interneta, kjer so

dosegljive informacije staršem gejev in lezbijk, se ti znajdejo v težavah, ki jih rešujejo različno.

1.4.4.1. Prvi odzivi staršev

Starši na podlagi družbenih in kulturnih norm, lastnih želja in sanj, naredijo življenjski scenarij za svojega otroka. Odvijal naj bi se po sledečih korakih: zaljubljenost v prijetno osebo drugega spola, poroka, vnuki, nekje vmes pa še dobra služba … (Škorjanc 2008: 310). Spoznanje, da je otrok gej ali lezbijka, tako starše doleti precej nepripravljene in jih preseneti. Škorjanc (ibid.) nadalje pravi, da družba ne pripravi staršev, kako se soočiti z otrokovo »netradicionalno« usmerjenostjo, zato so njihove prve reakcije ob spoznanju, da je njihov mladostnik/ca gej/lezbijka, pogosto šok, jeza, zanikanje, občutek krivde in občutek izgube. Za prve odzive na posameznikovo razkritje v družini so pogosto značilne različne oblike nasilja – psihično nasilje, čustveno izsiljevanje, posmehovanje ali prekinitev komunikacije (Kuhar, Švab 2005: 79). Škorjanc (2008: 310) navaja, da razkritju sledijo burne reakcije staršev na podlagi prenagljenih čustev, zmedenost in presenečenost. Nekateri starši pa ob razkritju potrebujejo le nekaj časa, da se soočijo z novo informacijo (Kuhar, Švab 2005: 80). Negativna čustva staršev so pogosto generacijsko pogojena. Izvirajo namreč iz napačnih informacij preteklih obdobij, tudi sodobnejše obravnave tematike imajo priokus senzacionalnosti, eksotičnosti ali česa oddaljenega. Poleg tega gre pri nas za pomanjkanje dobrih zgledov, saj nimamo javnih osebnosti, ki bi se deklarirale kot istospolno usmerjene. Vse zgoraj našteto nehote daje vtis, da so istospolno usmerjeni slabi in neuspešni, to pa krepi stereotipne predstave (Škorjanc 2008: 312).

Razkritje otroka pred staršem je znak, da sin oziroma hči zaupa svojim staršem, s tem izkazuje svojo potrebo po ljubezni, podpori in razumevanju. Za to je treba veliko poguma, hkrati pa se s tem kaže tudi velika želja otroka po iskrenem odnosu s staršem (ibid.: 311).

Odziv na razkritje je odvisen od kakovosti odnosov med starši in otroki (Kuhar, Švab 2005: 81). Kuhar in Švabova (ibid.: 83) omenjata tipične odzive na otrokovo razkritje. Med najbolj negativne in radikalne sodi prekinitev odnosov, v ozadju katerih je sprememba seksualne identitete pogoj za ponovno vzpostavitev odnosov. Do takrat nekateri starši svojega otroka celo »vržejo na cesto«. Starši otroka pogosto na vse

načine čustveno izsiljujejo in tako poskušajo vplivati na to, da bi spremenil svojo spolno usmerjenost. Pogosto gre v ozadju za fenomen pogojne ljubezni, kjer starši otroku pravijo, da se mora spremeniti, če jih ima dovolj rad. Starši pogostokrat sami poskušajo »popraviti to napako«, in sicer tako, da otroku predlagajo psihiatrično ali kakšno drugo zdravljenje. V vseh teh odzivih gre za nesprejemanje otrokove homoseksualne identitete v temelju. Včasih pa starši ne dvomijo o otrokovi istospolni usmerjenosti, ampak jo sprejemajo pod pogoji, na primer s prošnjo, da to ostane družinska skrivnost oziroma da te informacije določenim posameznikom ne razkrijejo. Popolno sprejetje je najbolj pozitiven odziv staršev, vendar je tudi redek prvi odziv. Hkrati pa Kuhar in Švabova (2005: 84) omenjata, da se sčasoma popolno sprejetje vzpostavi in da starši sprejmejo tako otroka kot njegovega istospolnega partnerja.

Vsi ti odzivi niso idealnotipski, na kar opozarjata tudi avtorja (ibid.), saj gre ponavadi za prepletanje različnih tipov odzivov, ki se s časoma spreminjajo in so odvisni od vrste okoliščin in situacij, v katerih se znajde družina oziroma njeni člani, pa tudi od samih odnosov med člani družine.

1.4.4.2. Prozorni klozet

Po prvih odzivih staršev se čez čas situacija pomiri in kljub visokemu deležu prvih negativnih odzivov pri starših ti dolgoročno ne vplivajo negativno na odnos med starši in njihovimi istospolno usmerjenimi otroki (Kuhar, Švab 2005: 84). Po pomiritvi lahko zdrsne v kontekst družinske skrivnosti, kar pomeni, da je dejstvo o posameznikovi istospolni usmerjenosti »vzeto na znanje«, razpravam o tej temi pa se v družinskem krogu praviloma izogibajo. Tako razkriti posameznik »zdrsne« v nekakšen prozoren klozet, saj od njega v družini pričakujejo, da zavoljo miru ne bo načenjal te teme, na družinska slavja ne bo pripeljal svojega partnerja in podobno (ibid.: 84–85). Tako ozračje seveda ni ugodno za življenje, zato se lahko začnejo dogajati neljube stvari, kot so beg od doma, zloraba alkohola in drog, samouničevalno vedenje, v skrajnem primeru celo samomorilna vedenja ali samomor (Škorjanc 2008: 311).

Pomiritev pa vedno ne pelje v prozorni klozet, lahko tudi v sprejemanje. K temu pripomoreta predvsem dva dejavnika: spremenjeni generacijski odnosi, kjer gre za preseganje generacijskega konflikta z generacijskim mirom, in proces destigmatizacije homoseksualnosti v širši družbi (Kuhar, Švab 2005: 85).

Sprejemanje bi lahko opisali s tem, da vsa družina prepozna in sprejme novo nastalo situacijo, ne zgolj zaradi osebe, ki se je razkrila, temveč tudi zaradi vseh drugih članov. Ustvariti se mora nov prostor za odprto in tolerantno komunikacijo, ki je varna za vse družinske člane (Škorjanc 2008: 311–312).

1.4.4.3. Kako to dojemajo in sprejemajo mame

Gre za domneve, postavljene posredno iz pripovedovanja gejev in lezbijk o svojih starših, ne pa neposredno na podlagi intervjujev s starši, toda zdi se, da matere pogosteje prevzemajo krivdo ali odgovornost za otrokovo homoseksualnost. Sebe razumejo precej stereotipno kot osebo, ki je prva zadolžena za vzgojo otrok in tako lahko istospolna usmerjenost posledično velja za njeno neuspešno opravljeno nalogo. Veliko staršev, ne samo matere, v prvi fazi po razkritju obtožuje same sebe, da je za otrokovo spolno »netradicionalno« usmerjenost, kot jo poimenuje Škorjanc (ibid.: 310), kriva napaka v njihovi vzgoji. Predvsem matere želijo zato preprečiti širitev te informacije in s tem zavarovati svojega otroka, na nek način pa tudi sebe in zakriti svoj »neuspeh« (Kuhar, Švab 2005: 78–79).

Mame istospolno usmerjenih hčera so v knjigi Different Daughters (Rafkin 1987: 7–37) zapisale svoja doživljanja razkritja. Mame so sprva šokirane, čutijo bolečino in zlom, jokajo in so potrte. Sprašujejo se, zakaj njen otrok ne mora biti »normalen«, od kje njihove hčere res vedo in čutijo, da so lezbijke, kako so lahko tako dolgo skrivale istospolno usmerjenost (v mnogih zgodbah mame pripovedujejo, kako so imele v srednješolskih letih fanta, nekatere tudi moža in otroka, a so se kasneje ločile in zaživele z žensko), kako neki so morale trpeti, ko so to skrivale ali celo poslušale, kako so znotraj družine zaničevali in stereotipno govorili o istospolno usmerjenih. Ozirajo se na preteklost in sprašujejo, kaj so zagrešile v vzgoji, ali niso svojih hčerk dovolj dobro in ljubeče vzgajale, so se preveč posvečale karieri. Sprašujejo se, kaj bo s hčerami v prihodnosti, ali bodo imele otroka ipd. V glavi jim roji na tisoče vprašanj, na katere jim nihče ne odgovori. Poleg tega navajajo, da si ne predstavljajo in ne poznajo življenjskega stila lezbijk, niso vešče besed tega življenjskega stila (težko jim je izgovoriti besedo lezbijka), nikjer ne najdejo knjig, ki bi jim pomagale in jim olajšale te mučne trenutke.

Raziskava Razkritje (Pirnar 2003: 84) je pokazala, da samo 38,8 % mater sprejema istospolno usmerjenost anketiranih, 32,7 % jih tolerira, 8,4 % jih zavrača, kar 28 % pa se spreneveda oz. molči glede otrokove istospolne usmerjenosti. Več kot 69 % mater tako ne more sprejeti otrokove usmerjenosti (ibid.).

1.4.4.4. Kako to dojemajo in sprejemajo očetje

Kuhar in Švabova (2005: 78) ne želita izpostaviti tega, da se očetje ne počutijo odgovorni za vzgojo otrok, vendar se zdi, da to v manjši meri pokažejo. Zato med otrokom in očetom ne obstaja tak čustveni stik kot z mamo, kar se pokaže tudi pri razkritju pred očetom. V nadaljevanju navajata, da očetovi odzivi niso statistično nič drugačni od odzivov mater, saj je nekaj več kot 40 % gejev in lezbijk, ki so se razkrili pred obema staršema, poročalo o negativnih odzivih pri obeh. Poudarjata tudi, da je razkritje pred očetom odvisno od vrste dejavnikov in da gre tu za rezultate na odzive, kjer so se razkrili obema staršema, medtem ko je veliko tistih, ki se pred očetom niso razkrili in imajo zato tudi utemeljen razlog.

Pirnarjeva pravi (2003: 84), da je, kar se tiče sprejemanja istospolne identitete s strani staršev, v primeru očeta stvar še nekoliko bolj zaskrbljujoča. Spolno identiteto svojega otroka sprejema samo 25 % očetov, 27,5 % jih je tolerantnih, 3,8 % jo zavrača, največ, kar 43,8 % pa se spreneveda ali o tem molči. Res je, da je odstotek zavračanja v primerjavi z materami manjši, vendar to ne pomeni, da so očetje v osnovi kaj bolj razumevajoči do spolne identitete otroka, saj istospolne usmerjenosti svojega otroka ne sprejema kar 75 % očetov.

1.4.4.5. Vprašanja in problemi, s katerimi se soočajo starši po otrokovem razkritju

Na podlagi pripovedovanja gejev in lezbijk so ugotovili, da se starši soočajo predvsem s tremi vprašanji oziroma problemi. Zastavljajo si vprašanja v zvezi z iskanjem razlogov za otrokovo homoseksualnost in pogosto iščejo krivdo pri sebi, kar včasih pelje k poskusom »popraviti napako«. Ob tem se zatekajo po pomoč k psihiatrom, zdravnikom, psihologom in drugim. Sprašujejo se, kaj v preteklosti so naredili narobe, in menijo, da lahko otrokovo istospolno usmerjenost popravijo ali spremenijo. Mnogi si razlagajo homoseksualnost in otrokova občutja kot fazo in narobe občuteno identiteto, meneč da je le prehodna, neresna. Naslednja

zastavljena vprašanja so povezana z okolico in njenimi odzivi. Sprašujejo se, kako bo okolica sprejela otrokovo istospolno usmerjenost in kako bo otrok s to lastnostjo živel v tej družbi. Sprašujejo pa se tudi o sami prihodnosti otroka. Skrbi jih, da ne bodo imeli potomstva, kakšno bo otrokovo družinsko življenje, če bo imel istospolnega partnerja ipd. (Kuhar, Švab 2005: 79). Tudi Škorjanc (2008: 312–313) pravi, da imajo starši težave pri sprejemanju spolne usmerjenosti svojih otrok. Te težave so spoznali predvsem prek sodelovanja s starši v svetovalnici, ki je delovala dvakrat tedensko po dve uri v Ljubljani. Staršem so bili na voljo po telefonu, osebno in po elektronski pošti. Med pogovori je v ospredje stopila zaskrbljenost, kaj bo z njihovim otrokom (zaposlitev, kariera, družina …), da verjetno ne bo vnukov, spraševali so se, kaj so naredili narobe, in tudi o tem, da ne vedo, kako naj se sedaj odzivajo v svojem socialnem okolju, ki želi odgovore. Škorjanc (ibid.: 313) pravi, da so imeli podobna vprašanja kot posamezniki, ki se sprašujejo o svoji spolni usmerjenosti.

Vsa vprašanja staršev so povezana z večjimi ali manjšimi razočaranji, ker je ob razkritju jasno, da implicitna heteronormativna pričakovanja glede otrokove prihodnosti ne bodo uresničena (Škorjanc 2008: 313). Zato ni čudno, da zgodbe gejev in lezbijk nakazujejo, kako so se predvsem starši upirali njihovi seksualni samoopredelitvi in kako so jo nasilno spodbijali, češ da je zgolj prehodna, neresna, neki poskus in seveda nesprejemljiva. Hkrati gre te odzive staršev razumeti tudi kot znak nemoči in stiske, kar, kot pravita Kuhar in Švabova (2005: 81), v ničemer ne opravičuje nasilja nad lastnimi otroki.

1.4.4.6. Tudi starši so pahnjeni v klozet

Razkritje pred starši s svojo lastnostjo odnosnosti tudi starše potisne v klozet. Tako so starši z otrokovim razkritjem soočeni z isto homofobično družbo, s katero se spopada otrok in z istimi heteronormativnimi pričakovanji širše in daljne okolice (Kuhar, Švab 2005: 74). Več kot polovica anketiranih gejev in lezbijk v raziskavi Kuharja in Švabove (2005: 75) je omenjala, da vedo ali domnevajo, da starši niso o tem govorili z nobenim od svojih bližnjih prijateljev niti z drugimi bližnjimi sorodniki. Zaradi družbenih pričakovanj, strahu in sramote ostajajo v klozetu, ki je nastal z razkritjem njihovega otroka.

Nekateri starši poiščejo ljudi v svojem ožjem prijateljskem ali sorodniškem krogu, s katerimi delijo izkušnje in razpravljajo o istospolni usmerjenosti svojih otrok. Ravno tako pa tudi oni preizkušajo teren, kakor njihovi otroci, in tako informacijo zaupajo tistim, za katere presodijo, da jim bodo lahko v oporo, ki jo potrebujejo (Kuhar, Švab 2005: 75). Ko Škorjanc (2008: 312–313) navaja izkušnje iz že omenjene svetovalnice, pravi, da se je izkazalo, da je bil svetovalec pogostokrat prva oseba, s katero so starši spregovorili o spolni usmerjenosti svojega mladostnika. V prvem stiku, ki je bil navadno po telefonu, so uporabniki poročali o občutkih sramu, zadregi, strahu, slutiti je bilo tudi premagovanje joka v glasu, pa tudi jezo in agresivnost, ki so jo stresli na svetovalca. Ob koncu srečanja ali telefonskega pogovora se je izkazalo, da je bilo za starše blagodejno že to, da so končno lahko spregovorili o svojem problemu.

O tem, da so starši istospolno usmerjenih otrok stigmatizirani in zaradi strahu pred reakcijami prijateljev in ostalih ljudi v okolici ostajajo v skritem klozetu, piše tudi Rafkinova (1987: 10).

1.4.4.7. Starši kot eksperti iz izkušenj

O družini ali starših istospolno usmerjenih posameznikov se do prve polovice devetdesetih prejšnjega stoletja ni razmišljalo veliko. Predvsem v kontekstu brezpogojnega in takojšnjega sprejetja otrokove istospolne usmerjenosti (Škorjanc 2008: 310). Škorjanc meni, da je vzrokov za to več in da so zelo kompleksni ter da bi si zaslužili več obravnave, predvsem za delo vnaprej. Pričakovanje, da starši brezpogojno sprejmejo svojega istospolno usmerjenega otroka, je pogosto vodilo k negativnim posledicam. Med bolj vidne in dramatične zagotovo spada izključitev iz družine, ko družina ni zmogla takoj in v skladu s pričakovanji člana reagirati drugače. Starši so bili negativno presenečeni, nepripravljeni in nemočni, na drugi strani pa je posameznik pričakoval takojšnje brezpogojno sprejetje.

Od druge polovice devetdesetih se je vprašanje homoseksualnosti posameznika razširilo na njegovo celotno socialno okolje. Tako imata iskrena podpora in sprejemajoč odnos staršev pomembno vlogo, da lahko posameznik kljub svoji istospolni usmerjenosti zaživi, se optimalno socializira in izkoristi svoje nadarjenosti in potenciale (Škorjanc 2008: 309–310).

Škorjanc pravi, da so prve reakcije staršev – šok, jeza, zanikanje, občutek krivde in izgube – ob spoznanju, da je njihov otrok gej ali lezbijka, normalne. Vendar se morajo starši zavedati, da četudi mislijo, da so izgubili sina/hči, ga/je niso. Otrok ostaja ista oseba kot včeraj, izgubljene so le nekakšne sanje o otroku (Škorjanc 2008: 310). V resnici se ni nič spremenilo, o njem imajo le novo informacijo in informacijo več kot pred razkritjem (ibid.: 312).

Hkrati je zelo pomembno, da svojemu otroku v tem težkem življenjskem obdobju stojijo ob strani in da se v istospolni usmerjenosti dobro poučijo. Bistvenega pomena je zavedanje, da se za spolno usmerjenost ne more nihče odločiti, saj je to nekaj, za kar nima nihče »zaslug«. To ni bolezen. Vzrok ni ne pri materi, ne pri očetu. Otrok v istospolno usmerjenost ni bil zapeljan in ne gre le za »fazo, ki jo bo že prerastel« (zloženka Nekaj za starše! 2010).

Škorjanc (2008: 311) pravi, da se vse življenje učimo in da bo staršem najprej v pomoč zagotovo literatura, ki je žal v slovenskem jeziku ni veliko ali je zastarela, tako da v njej mrgoli čudnih, že zdavnaj preživetih in razveljavljenih teorij, idej in zapisov. Priporoča novejše izdaje literature ali uporabo spletnih strani, kjer lahko starši uvidijo, da je v Evropi razvejana mreža skupin za samopomoč, med katerimi so tudi skupine staršev, katerih otroci so geji/lezbijke. Ti starši se najverjetneje ukvarjajo s podobnimi ali enakimi vprašanji. Informacije lahko starši pridobijo med prijatelji in znanci, ki lahko hkrati pomagajo, da se otresejo prve zadrege, jeze in žalosti. Zelo pomembni so tudi sorojenci, ki pogosto vedo o tej tematiki več kot starši in so s svojim znanjem, izkušnjami in idejami zelo kooperativni (zloženka Nekaj za starše! 2010).

Najpomembnejše je, kako se bo družina odzvala na istospolno usmerjenost svojega člana/članice. Predvsem pa ni razloga, da bi moral biti otrok zaradi drugačne usmerjenosti nesrečen, dokler ga o tem, na primer, ne začnejo prepričevati starši. Če tudi starši gojijo negativen odnos do teh ljudi, potem zanje ni več nobenega prostora, kjer bi se otrok počutil varnega. Zaskrbljeni starši lahko naredijo več škode, kot si sploh lahko predstavljajo, zato naj nikar ne zavijajo otroka v vato, saj ni bolnik s kronično boleznijo (Škorjanc 2008: 312).

Kot omenjeno, je za Škorjanca (2008: 312) pomembno, da vsa družina sprejme in prepozna novo situacijo, ne zgolj zaradi člana, ki se je razkril, ampak tudi zaradi

ostalih članov. Ustvariti se mora nov prostor za odprto in tolerantno komunikacijo, ki je varna za vse družinske člane, saj se lahko starši le skozi nerežiran, spontan pogovor poučijo o otrokovi realnosti, hkrati pa je odkrit odnos pomemben zato, da lahko starši otroka obvarujejo in mu v kriznih situacijah priskočijo na pomoč.

V eni izmed materinih zgodb Rafkine knjige (1987: 21–22) lahko začutimo sprejetje hčerine istospolne usmerjenosti v družinskem krogu, zatem pa jok in strah staršev v njuni spalnici, ko se umakneta. Hčera se jim je razkrila, ko so po dolgem času v družinskem krogu pili kavo. »Nekaj vam imam za povedati. Ni lahko, toda zdi se mi, da je primeren čas,« je dejala. Oče je sicer smehljaje in malo v šali uganil, da je tako kot že starejša hči tudi ona lezbijka. Hči je prikimala in pričela jokati. Mati v zgodbi opisuje, da je njen mož odlično reagiral v tisti situaciji. Hčeri je dejal, naj ne joka in da jo ljubijo, ne glede na to, kaj je. »Še vedno si dekle, kakršno te poznamo, za nas nisi nič drugačna in tako te bomo ljubili celo življenje,« ji je dejal. Nato pa mati pripoveduje, da so se pričeli jokaje objemati in se poljubljati in da so preživeli prijetno družinsko popoldne. Zatem je sledila neprespana noč, v kateri sta se oba z možem spraševala, zakaj je še ena hči lezbijka, primerjala sta njuna razkritja, njuno vedenje in si vsak pri sebi, po svojih najboljših razlagah, odgovarjala na zastavljena vprašanja.

Sčasoma, ko starši spoznajo življenjski stil svojega istospolno usmerjenega otroka, navežejo stik z njihovimi partnerji/partnerkami, obiščejo klube za geje in lezbijke, mnogi se udeležijo tudi konferenc in seminarjev ter delavnic na temo istospolne usmerjenosti ali se družijo v skupinah za starše gejev in lezbijk, povedo, da se je na račun te izkušnje njihovo življenje izboljšalo oz. je obogatelo.

Matere pravijo, da si s hčerjo še nikoli niso bile tako blizu ali imele z njo tako iskren odnos kot sedaj, da so se veliko naučile in da smo vsi le ljudje, željni ljubezni, da je treba sprejeti svojega otroka v celoti, takšnega kot je, in ga ljubiti, pripovedujejo tudi o tem, da so še vedno stvari, ki jih pri lezbijkah oz. istospolni usmerjenosti ne razumejo, ampak da je pomembno, da se kot mama družiš s svojo hčerjo in spoznavaš njen način lezbičnega življenja (Rafkin 1987: 11–36).

2. RAZISKAVA

2.1. PROBLEM

Namen diplomskega dela je spoznati in raziskati precej skrito in specifično skupino ljudi, o kateri v Sloveniji še ni veliko raziskovalnih podatkov. Gre za starše, ki so se jim otroci razkrili in jim zaupali, da so istospolno usmerjeni oziroma da so geji in lezbijke ter da jih spolno, čustveno in partnersko privlačijo osebe istega spola. Kot pravi Škorjanc (2008: 310), se o družini ali starših istospolno usmerjenih mladih do prve polovice devetdesetih ni veliko razmišljalo, razen v kontekstu takojšnjega in brezpogojnega sprejetja otrokove istospolne usmerjenosti. Vemo, da vloga starša v sodobni družbi nikakor ni enostavna, poleg tega pa zanjo sploh ne potrebujemo šole. Predpostavljam, da vsak starš svojemu otroku želi vse dobro, hkrati pa od njega v zameno veliko pričakuje, zato na podlagi lastnih želja in pod vplivi družbenih in kulturnih norm izoblikuje življenjski scenarij zanj, ki naj bi potekal sledeče: uspešna izobraževalna in karierna pot, zaljubljenost v osebo nasprotnega spola, ljubezni polno partnersko življenje oz. zakonska zveza, otroci, velika hiša, dober avto in pes ipd. (ibid.). Redkim se ta scenarij uresniči. Še najtežje pa staršem, katerih otroci so istospolno usmerjeni. Glede na heteroseksualno normativnost v sodobni heteronormativni družbi je soočenje z resnico, da je tvoj otrok istospolno usmerjen in s tem »drugačen«, zagotovo zahtevno in težko za starše. Spoznanje in priznanje samemu sebi, da si istospolno usmerjen, je zelo zahtevno, ravno tako razkritje pred prijatelji, starši … Istospolno usmerjeni pri nas so ranljiva skupina, podvržena precejšnji stigmatizaciji s strani družbe, ki vodi v osebne stiske samih posameznikov in njegovih najbližjih, med katere sodijo tudi starši (ibid.: 309). Premalo vemo o stiskah teh staršev oziroma o tem, kako se starši istospolno usmerjenih posameznikov soočijo z ugotovitvijo, da je njihov otrok gej ali lezbijka, in kako doživljajo njihovo spolno usmerjenost.

Zavedam se, da je mnogo staršev, ki jim otroci nikoli ne povedo, da so istospolno usmerjeni, marsikje starši to slutijo, morda celo vedo, a tega nikoli ne ubesedijo. Hkrati pa menim, da je iskren in zaupanja vreden odnos posameznika do staršev in medsebojen dialog temelj za kakovostno življenje posameznika.

Tako se bom v nadaljevanju diplomskega dela osredotočila na starše, ki so jim otroci razkrili svojo istospolno usmerjenost. Zanimale me bodo njihove življenjske zgodbe in njihovo doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

Namen študije je raziskati, kako so se starši soočili z ugotovitvijo, da je njihov otrok istospolno usmerjen, kakšna je bila njihova reakcija ob razkritju, kje so se informirali o istospolni usmerjenosti, koliko so se o tem sploh pogovarjali znotraj družine in s svojim otrokom, (če sploh) komu so zaupali otrokovo istospolno usmerjenost in (če sploh) kam so se obrnili po pomoč v stiski. Hkrati želim ugotoviti, na kakšen način in če sploh lahko socialno delo pripomore k odgovorom na iz takšne družinske situacije izhajajoče potrebe staršev.

2.1.1. Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja so sledeča:

1. Kako in kdaj so starši izvedeli, da je njihov otrok istospolno usmerjen?
2. Kako so se počutili, ko so izvedeli, da je otrok istospolno usmerjen in kakšna je bila njihova takojšnja reakcija po prejeti informaciji?
3. Kako je informacija o otrokovi istospolni usmerjenosti vplivala na njun odnos takoj po razkritju in kakšen je njun odnos danes?
4. S kakšnimi težavami, strahovi so se soočali/se soočajo kot starši istospolno usmerjenega otroka?
5. Koga in kaj so potrebovali ali pogrešali v obdobju po otrokovem razkritju?
6. S kom so delili/delijo informacijo, da so starši geja ali lezbijke?
7. Kje in na kakšen način so se informirali o istospolni usmerjenosti?
8. Ali so poiskali institucionalizirano obliko psihosocialne pomoči?
9. Na kakšen način doživljajo otroka in njegovo spolno usmerjenost danes?
10. Kakšne odgovore lahko ponudi socialno delo staršem gejev ali lezbijk in njihovi družinski situaciji?

2.1.2. Teze

Teze, ki jih navajam:

1. Otrok razkrije svojo (isto)spolno usmerjenost neposredno svojemu staršu ali vsem najožjim družinskim članom.
2. Starši so ob soočenju z ugotovitvijo, da je otrok istospolno usmerjen, šokirani, razočarani, potrti in polni skrbi.
3. Starši pogosto krivijo sebe, se sprašujejo, kaj so v preteklosti naredili narobe, da je otrok istospolno usmerjen (ozirajo se v preteklost), in se sprašujejo, zakaj je ravno njihov otrok gej/lezbijka.
4. Takoj po razkritju se odnos z istospolno usmerjenim otrokom poslabša (tabu tema, ni toliko dialoga, selitev, prepiri).
5. Starši istospolno usmerjenih otrok so prepričani, da je istospolna usmerjenost njihovega otroka posledica biološke/genske napake .
6. Starši ne poiščejo nobene institucionalizirane oblike psihosocialne pomoči, ker sploh ne vedo, da obstaja.
7. Tisti starši, ki so poiskali podporo ali pomoč, ki jo nudijo organizacije na tem področju (Legebitra, DIH), so lažje in hitreje sprejeli svojega istospolno usmerjenega otroka.
8. Starši istospolno usmerjenih otrok o istospolni usmerjenosti otroka govorijo le s peščico ljudi, ki spadajo v najožji družinski krog (mož/žena, sorojenci).
9. Starši sprejmejo svojega istospolnega otroka, ker je njihov otrok, hkrati pa jim njegova istospolna usmerjenost ostane večna uganka in tabu.

2.2. METODOLOGIJA

2.2.1 Vrsta raziskave

Raziskava je poizvedovalna in kvalitativna. S pomočjo strukturiranih intervjujev in anketnih vprašalnikov, opravljenih s starši, ki jim je otrok razkril, da je gej ali lezbijka, sem skušala raziskati njihovo doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

2.2.2. Teme raziskovanja

- Družine in družinsko življenje skozi oči staršev, ki jim je otrok razkril, da je istospolno usmerjen (gej ali lezbijka)
- Razkritje otrokove istospolne identitete skozi oči staršev
- Kakovost odnosa z istospolno usmerjenim otrokom (sinom ali hčerjo)
- Težave in strahovi, s katerimi se soočajo starši po otrokovem razkritju
- Starši kot eksperti iz izkušenj

2.2.3. Merski instrumenti in viri podatkov

Merska instrumenta, ki sem ju uporabila, sta bila smernice za intervju in anketni vprašalnik. Oba sem sestavila sama in sta obsegala 21 vprašanj. Anketna vprašalnika sem uporabila le v dveh primerih, kjer sta respondentki želeli ostati anonimni in popolnoma nerazkriti.

Viri podatkov so sedem strukturiranih intervjujev in dve anketi, ki sem ju prejela v elektronski obliki.

2.2.4. Populacija in vzorčenje

Moja raziskava zajema starše (očete in mame) v Sloveniji, ki jim je otrok (sin ali hči) razkril, da je istospolno usmerjen oz. jim je zaupal, da je gej ali lezbijka, do marca 2011.

Vzorec je neslučajnostni in priročni. Sestavlja ga devet bioloških staršev, starih od 43 do 78 let, od tega sedem mam in dva očeta. Vsakemu od teh staršev se je eden od

otrok razkril in jim povedal, da je istospolno usmerjen oziroma da je gej ali lezbijka. Do staršev sem prišla preko lastne socialne mreže, povezala sem se tudi z Društvom informacijski center Legebitra in Društvom za integracijo homoseksualnosti (DIH). V veliko pomoč mi je bil predvsem Mitja Blažič.

Do respondentov sem zelo težko prišla. V večini primerov se je ustavilo že pri samih posrednikih, tj. njihovih otrocih (gejih/lezbijkah), ki so doma razkriti. Ti so se bali vprašati svoje starše, ali bi sodelovali v intervjuju. Mnogi so kar sami odgovorili, da njihovi starši zagotovo ne bodo pripravljeni sodelovati, veliko gejev in lezbijk pa mi je povedalo, da doma še vedno niso razkriti.

2.2.5. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala s pomočjo intervjujev in anket. Opravila sem sedem intervjujev in dve anketi. Starše sem intervjuvala od februarja do aprila 2011. Večino intervjujev sem opravila na domu respondentov, enega v kavarni in enega na sprehodu. Anketi sta bili izpolnjeni v obliki anketnega vprašalnika in mi posredovani v elektronski obliki, tako da respondentk na njuno željo nisem spoznala.

2.2.6. Obdelava in analiza podatkov

Empirično gradivo sem analizirala kvalitativno in ročno. Sprva sem k vsakemu od enaindvajsetih vprašanj zbrala odgovore vseh respondentov in določila relevantne dele besedila oziroma izjave, ki so se mi zdele pomembne glede na zastavljeno vprašanje. Izbrane izjave so mi predstavljale enote kodiranja, ki sem jim kasneje prosto pripisovala pojme (odprto kodiranje). Nato sem združevala sorodne pojme v kategorije in na koncu izbrala najbolj relevantne ter jih definirala in formulirala v teorijo. Prikaz poteka analize je v prilogi.

3. REZULTATI (UGOTOVITVE)

3.1 Podatki o respondentih

Število respondentov: **9**

Spolna struktura: **7 žensk (mame) in 2 moška (očeta)**

Starostna struktura: **od 43 let do 79 let (povprečna starost 57 let)**

Izobrazba: **Pet respondentov ima srednješolsko izobrazbo, dva visokošolsko in dva univerzitetno.**

Opombe: V dveh primerih sta v raziskavi sodelovala oba starša, tako da se podatki nanašajo na sedem istospolno usmerjenih otrok, pet sinov in dve hčeri.

3.2 Družine in družinsko življenje skozi oči staršev

Družino je nemogoče opredeliti kot nekaj končnega, nekaj, kar vsi razumejo enako. Najsplošnejša definicija, ki velja na ravni države, je določena v zakonu, pomembna pa je tudi osebna interpretacija vsakega posameznika, kdo in zakaj so zanj družina (Kogovšek 2009: 6). Ko sem starše vprašala o kratkem opisu njihove družine, sem ugotovila, da so jo največkrat opisali v obliki sestave družine (tipologija družin) in s kakovostnimi pridevniki (lepa, razumevajoča, čudna …). Pozorna sem bila tudi na to, ali so informacijo o istospolno usmerjenem otroku povedali že pri samem opisu družine ali šele kasneje.

3.2.1. Tipi družin

Glede sestave družin sem zaznala **največ jedrnih družin** (družine dveh staršev in otrok), sledili pa sta ji enostarševska družina in reorganizirana družina (ponovno vzpostavljena družina oziroma družina, v kateri je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš) (po Brownovi tipologiji družin v Rener 2006: 17).

3.2.2. Razpršene razširjene družine

Velja omeniti tudi to, da so to **v večini razpršene razširjene družine**, za katere Renerjeva (ibid: 18) domneva, da so poleg oblike »poldružinskega življenja«,

katerega se je prijela oznaka LAT-faza, najpogostejši način družinskega življenja pri nas. Razpršena razširjena družina predstavlja formalno ločeni gospodinjstvi (običajno staršev in otrok), ki bodisi živijo na razmeroma strjenih lokacijah bodisi na različnih lokacijah, vendar si kontinuirano nudijo vzajemno oporo in pomoč na različnih ravneh: materialni, delovni oziroma storitveni in čustveni. Ocenjujejo, da naj bi v Sloveniji tako živelo okoli 43 % mladih.

Sama sem v dveh primerih zaznala LAT-fazo oz. obliko življenja podaljšane mladosti pri starših.

3.2.3. Značilnosti družin

Večina staršev pozitivno doživlja lastno družino *(»lepa in delovna«; »nismo slaba družina, se ne kregamo«; »raznolika, pestra, posebna v pozitivnem smislu, mirna, poštena, razumevajoča«).* V dveh primerih izpostavijo kot pomemben kriterij ekonomsko stabilnost njihove družine *(»Nikoli ni bilo ne vem koliko denarja.«; »dosti stabilna družina v tem trenutku.«).*

3.2.4. Pomembnost informacije, da je sin/hči istospolno usmerjen/-a za lastno doživljanje družine

Veliko staršev je pri opisu družine **omenilo, da je eden izmed otrok istospolno usmerjen**, gej ali lezbijka:

> *»Mislim, da smo bili vedno srečni. Razno takrat, ko je bil usodni trenutek, ko sem zvedela, kaj je moj sin.«*
>
> *»Težki so bili začetki, z bajto in vsem in težak je bil konec, ko sem zvedel za sina.«*
>
> *»Ima odpor do moških, dejala je, da je imela manjšo avanturo z žensko že kot gimnazijka.«*
>
> *»Živim sama, sem ločena in imam dva sina. Drugi sin je gej.«*

3.3. Razkritje otrokove (isto)spolne identitete skozi oči staršev

3.3.1. Slutnja pred razkritjem

Izsledki raziskav in izkušnje kažejo, da nekateri starši vsaj približno čutijo, kaj in kako je z njihovim otrokom, le spregovoriti si ne upajo, enako kakor mladostnik sam (zloženka Nekaj za starše! 2010).

Večina respondentov **nikoli ni slutila ali razmišljala o otrokovi istospolni usmerjenosti pred njegovim razkritjem**. Le v treh primerih so mame slutile, kaj in kako je z njihovim otrokom:

> *»Ja, takrat ko sem opazila, da je drugačen. Z njim se je dalo tako zelo pogovarjati, bil je vedno zelo sočuten. Imel je žensko dušo.«*
>
> *»Ja, sem parkrat pomislila, glede na prijatelje, ki jih je imel. Čeprav je imel tudi prijateljice in bil je zaljubljen tudi v punce v času odraščanja. Morda me je tudi to zavedlo, da nisem bila tako zelo pozorna nato.«*

Hkrati pa ista mama iskreno pove, da je vedela, da ima sin prijatelja, ki je gej in če se ozre nazaj, bi lahko sinu morda sama ponudila pogovor o tej temi:

> *»Lahko bi jima rekla: »Fantje, kaj je?«. Takrat sem malo slutila ali pa na nek način nisem hotela vedeti.«*

3.3.2. Otrokovo razkritje skozi oči staršev

3.3.2.1. Čas od prejete informacije

Večini staršev so se otroci razkrili pred osmimi in več leti. Lahko bi rekla, da razen dveh vsi vedo, da je otrok istospolno usmerjen, okoli deset let. Le eni starši so to informacijo prejeli pred kakšnim letom (gre za starše istega otroka).

Otroci so bili ob razkritju stari od 18 do 36 let. Njihova povprečna starost ob razkritju pred starši je 25 let. V sedmih primerih gre za istospolno usmerjenega sina in v dveh za istospolno usmerjeno hči. V dveh primerih je istospolno usmerjen eden od dvojčkov, sicer pa gre v večini za prvorojence.

3.3.2.2. Kraj in način razkritja

Vsi starši so informacijo o istospolni usmerjenosti sina ali hčere prejeli od njih in brez posrednikov.

Največ jih je bilo informiranih doma. Kot kraj razkritja sta izstopala le avto:

»Meni je najprej v avtu, potem je še ženi in hčeri za kuhinjsko mizo.«

in lokal v Ljubljani

»Zvedela sem v LJ, v lokalu. Bil je tak lokal za ženske, polno deklet je bilo notri in zelo gužva. Takrat sem mu postavila vprašanje, če se ne misli navezat na nobeno žensko in v tisti gužvi, mi je reku »Jaz sem gej!«. In to nisem takoj slišala, kar je reku. »Sem gej, me ne zanimajo ženske«. Šele po 5 minutah sem ugotovila in dojela, kaj je men on takrat rekel. Če me takrat ni kap, potem me ne bo nikoli!«

Vsi, razen enega, so to informacijo staršu/-em povedali oziroma izrekli. Ena mama je prejela pismo:

»Čisto odkrito mi je o tem napisal pismo. Ko je šel na eno pot, se ne spomnim točno kam. Bil je star okoli 18 let.«

3.3.2.3. Prisotni ob razkritju

Raziskava A. Švab in R. Kuharja (2005: 76) je pokazala, da se geji in lezbijke v ožjem družinskem krogu ponavadi najprej razkrijejo pred svojo mamo ali sestro, šele nato pred očetom ali bratom.

Zaradi različnih sestavov in tipologij družin mojega vzorca tega ne morem trditi, zaznala pa sem, da je v kar treh primerih **informacijo najprej izvedela mama, ki je nato odigrala vlogo posrednice in informacijo prenesla možu oz. očetu.** Ob razkritju so bili **pogosto prisotni vsi najožji družinski člani:**

»Ob razkritju smo bili prisotni jaz, sin in hčera.«

»Celo družino je zbrala doma.«

Opazila sem, da starši vedo, da so bili otroci pred prijatelji ali pomembnim drugim razkriti že prej, preden so se razkrili njim:

»Najprej se je razkril najboljšemu prijatelju, potem sestri, potem šele nama staršema.«

»Najprej je to povedal očetu, ko je bil pri njemu v New Yorku na počitnicah, potem šele meni.«

3.3.2.4 »Slika razkritja«, konkretni stavki

Zanimalo me je, kako se starši spominjajo dogajanja ob otrokovem razkritju in izrečenih njegovih in svojih stavkov.

Skozi otrokove besede sem zaznala dva načina razkritja. **V obliki skrivnosti** *(»Mami, nekaj ti moram povedat.«)* ali **neposredno in prepričano v lastno identiteto** *(»Mami, jaz sem gej«; »Sem gej, me ne zanimajo ženske«)*.

V izrečenih besedah ter prvih mislih staršev, je zaznati **potrditev slutnje** *(»Ja vredu, sej sem itak vedla«),* **brezpogojno starševsko ljubezen** *(»Rekla sem ji, da jo imam vseeno rada.«),* **dvom in zanikanje** *(» A misliš resno, kar sedaj govoriš? Si prepričan v to, kar si rekel?«; »Rekla sem mu, če me vleče za nos.«)* in **rekonstrukcijo realnosti znotraj heteronormativne nevidnosti** *(»Šele po 5 minutah sem ugotovila in dojela, kaj je men on takrat rekel. Če me takrat ni kap, potem me ne bo nikoli! Ker je bil tako direkten in vse je bilo na hitro.«).*

3.3.2.5 Počutje starša ob razkritju in njihove reakcije

Prve reakcije staršev ob spoznanju, da je njihov otrok gej ali lezbijka, so pogosto šok, jeza, zanikanje, občutek krivde in občutek izgube (zloženka Nekaj za starše! 2010). Tudi v primeru mojih respondentov lahko govorim o burnih reakcijah staršev, ki so nastale na podlagi prenagljenih čustev ob nepričakovano prejeti informaciji, da je otrok bodisi gej bodisi lezbijka.

3.3.2.5.1. Ni pravil, kako bo starš reagiral

Večina staršev je podoživljala trenutek razkritja in se spominjala predvsem neprijetnih čustev, zmedenosti in presenečenj. Lahko bi rekla, da so težko našli primerne besede za opis takratnega počutja in da **ni pravila, kako bo starš reagiral, saj se je na prejeto informacijo vsakdo odzval na svoj način**. Za slikovitejši prikaz sem se odločila, da predstavim počutje in reakcije kar z njihovimi besedami, od najbolj dramatičnih, do najmilejših.

Izključitev iz družine, razočaranje:

»Izključil sem ga iz familije. Še vedno ima vse, ima svojo sobo, a vseeno za mene ni več to to. Živ obup, ko sem zvedel.«

Slabo psihično in fizično počutje, molk in poskus preprečitve*:*

»Počutila sem se slabo, nisem se hudovala. Sprejela pa sem z molkom in kasneje poskusila to tudi preprečiti.«

Šok, slabo psihično in fizično počutje in molk:

»Šok. Nisem rekel nič kaj takega, bil sem brez besed. Mrk. Ne vem kako bi se izrazil, ampak počutil sem se grozno v tistem trenutku.«

Slabo psihično in fizično počutje, jok, vprašanja usode, poslabšanje zdravja:

»Nič, onemogla sem bila čisto. Jokala sem, bila sem fertik. Spraševala sem se, zakaj moram ravno jaz to met, še danes ne morem preko tega, na nek način … Potem vem da sem zbolela, dobila sem pritisk.«

Slabo psihično in fizično počutje, jok:

»Počutila sem se grozno, ne vem kako naj to opišem. Počutila sem se, kot da bi bila cela polomljena … Ko sem zvedela, ne vem, kako sem peljala domov. Jokala sem celo pot.«

Dvom, presenečenje, ni razočaranja:

»Rekla sem mu, če me vleče za nos. Tega nisem slutila nikoli prej, tako da sem bila kar presenečena. Sicer pa se nisem počutila zelo grozno.«

Ni razočaranja, ni panike in zavračanja:

»Nisem bila razočarana nad njim. Ker sem imela od prej zelo dobro mnenje o gejih. Zato tudi sedaj nisem delala nobene panike, da bi ga zavrnila ali karkoli podobnega.«

Izraz brezpogojne starševske ljubezni*:*

»Rekla sem ji, da jo imam vseeno rada.«

Zanikanje (mama, ki je prejela pismo)**:**

> *»Takrat mu nisem nič izrekla, ker mi je dal čas, da o tem razmislim. Vedela sem, da se bova pogovorila o tem, ko se vrne … Je pa res, da takrat, ko sem to ugotovila, sem si želela prvi trenutek, da to bi ne bilo tako in da se morda samo še išče.«*

Legebitrina zloženka narekuje staršem, da je trenutek razkritja in zaupanja hčere ali sina znak njegove ali njene ljubezni ter potrebe po podpori in razumevanju. Za soočenje s svojo spolno usmerjenostjo in razkritje je potreben pogum. *»Če kdaj, potem vas vaš otrok potrebuje zdaj! Važno je, da mu pokažete, da ga imate radi, čeprav ste zmedeni in presenečeni. Pomislite vendar, koliko poguma je moral zbrati, da se vam je lahko razkril. Zaupanje je tudi znak želje po iskrenem odnosu z vami – odnosu, v katerem imate lahko radi svojega otroka, kakršen je, in ne, kakršnega bi vi želeli, da je«* (zloženka Nekaj za starše! 2010).

3.3.2.5.2. Agresivno vedenje po prejeti informaciji

Večina staršev je v trenutku otrokovega razkritja pozabila na otrokove potrebe in **reagirala agresivno**. Poznamo štiri tipe vedenj: asertivno, agresivno, posredno agresivno in pasivno, pri čemer je za agresivno vedenje značilno, da kratkoročno zadovolji trenutni občutek moči, hkrati pa občutimo strah, smo negotovi in se ne obvladamo (Petrovič Erlah, Žnidarec Demšar 2004: 37–43).

3.3.2.5.3. Otrok ostaja isti

Besede v zloženki staršem lepo povedo: »Čeprav se morda zdi, da ste izgubili otroka, ga niste! Otrok je še vedno vaš sin ali hči in se zato, ker se vam je razkril, da je gej ali lezbijka, značajsko ni prav nič spremenil. Izgubljena so le vaša pričakovanja, da bo otrok živel, kot ste si želeli in zamislili vi.« (zloženka Nekaj za starše! 2010).

Rezultati kažejo, da do takih spoznanj starši pridejo šele po določenem času od prejete informacije:

> *»Zdaj mislim drugače. V tistem momentu ne pomisliš, da on ostaja isti, da je to samo ena nova informacija o tvojem otroku. Pomislila sem na potomce, kaj*

bodo rekli ljudje. Zdaj me to ne potre več.«

Le redki so tisti, ki so se tega zavedali že takoj.

3.3.3. Lastno razkritje

Sedgwickova (v Kuhar, Švab 2005: 74-75) meni, da razkritje postane okužba, ki tiste, ki se jim posameznik razkrije, pahne v klozet konservativne družbe, s katerim je bil prej soočen posameznik, ki se je razkril. Starši so z otrokovim razkritjem ravno tako soočeni s homofobično družbo in istimi heteronormativnimi pričakovanji širše in daljne okolice glede svojega otroka. Njihovo razkritje, če do njega pride, je primerljivo z razkritjem gejev in lezbijk. Tudi starši »preizkušajo teren« in informacijo zaupajo le tistim, za katere presodijo, da jim bodo lahko v oporo, ki jo potrebujejo.

3.3.3.1. Tudi starši so potisnjeni v klozet

Več kot polovica gejev in lezbijk anketiranih v raziskavi R. Kuharja in A. Švab (2005: 75) ve ali domneva, da se starši o njihovi spolni usmerjenosti niso pogovarjali z nobenim od svojih bližnjih prijateljev niti z drugimi bližnjimi sorodniki in da zaradi teže heteronormativnih pričakovanj, strahu in sramote ostajajo v klozetu, ki je nastal ob njihovem razkritju. Tako je že prej imenovani prozorni klozet pogosto hkrati tudi družinski klozet, kar pomeni, da se družinski člani poleg razkritega otroka skupaj znajdejo v klozetu pred širšim okoljem (širše sorodstvo, sosedje, prijatelji, znanci) (ibid. 2005: 97).

Tudi **starši v moji raziskavi večinoma ohranjajo informacijo** o otrokovi spolni usmerjenosti predvsem **znotraj ožjega družinskega kroga** *(»hči, bivši mož«; »s sorodnico«; »v bistvu še z nobenim, razen z zdajšnjo ženo«; »z možem, hčerko, svakinjo, svakom«)* in **med prijatelji** *(»s prijatelji«; »«s sorodnico; »vsem sem povedala s katerimi se družimo in smo skupaj«; »določenim prijateljem«).*

Iz njihovih besed je zaznati, da je to **skrivnostna informacija za izbrane**,

> *»Ene sem samo obvestila o tem, ene pa nisem nikoli obvestila. Eni me vprašajo, če ima kako punco, pa jim rečem: »Ja, neki ma.«, enim pa tudi povem, če me direktno vprašajo.«*

ali **intimna informacija,**

> *»Ja, tega jaz ne tajim nikomur. Hkrati pa se s tem ne hvalim naokoli, tega ne*

počnem niti za sina, ki je heteroseksualno usmerjen.«

»Ja, lahko govorim. Tega me ni sram. Se tudi s tem ne baham, moram reči. Tega sicer ne govorim kar tako okrog. Nimam potrebe. Niti o hčeri ne govorim kar tako okrog (če ima/nima fanta npr.).«

ali **vsem znana informacija.**

»Jaz to povem usakemu. Povem mu preden mi on uskoči v besedo. Tega nisem nikoli zatajila kaj je. Povem usakemu.«

»Ja vejo usi. Jaz pač povem, da imam geja u hiši in končano.«

»Za ene pa sem mislila, da ne vedo, pa so mi kasneje povedali, da že vedo.«

Starši z razkritjem otrokove spolne usmerjenosti **preizkušajo kakovost odnosa** in **hkrati tvegajo v njegovo nadaljevanje:**

»Sama sem povedala svojim prijateljem, da je moj sin gej. Odkrita sem, sem pa tudi prijateljstvo s to novico preizkušala.«

»Nisem imela težav s tem, da bi prikrivala. Koker je kdo hotu zastopet. Veliko mi jih je reklo, da okej,se je razkril, zdaj naj bo pa raje tiho. Ja to ni nič! Ena soseda je bila prav začudena, res začudena. Oni pač po svoje presojajo, koker hočjo.«

3.4. Kakovost odnosa z (isto)spolno usmerjenim otrokom (sinom/hčerjo)

3.4.1. Kakovost odnosa takoj po otrokovem razkritju

Ko sem starše vprašala, kako je otrokovo razkritje vplivalo na njun medsebojni odnos in komunikacijo, tretjina staršev **ni** zaznala **sprememb** (*»Ne, najin odnos je ostal isti«),* tretjina staršev je govorila o **izboljšanju medsebojnih odnosov** *(»Vse se je še izboljšalo«; »Še bolj sva se povezala. Ne, ne, da bi imela drugačen odnos do njega, pa sploh ne«; Ja, mal se je izboljšala. Se mi zdi, da mu je potem kar malo odleglo, ko se je razkril in da so se najini odnosi omehčali«)*, tretjina pa je iskreno priznala, da se je **medsebojni odnos poslabšal** *(»Bi rekla da ja. Kake dva meseca se nismo nič kontaktirali. Jaz sem mogla o tem razmislit.«; »Ja zelo, v negativno.«; »Malo se je, sigurno. Malo bolj napet odnos, malenkost odtujila sva se mogoče.«).*

3.4.2. Kakovost trenutnega odnosa z otrokom, ki je istospolno usmerjen

3.4.2.1. Odnos z istospolno usmerjenim otrokom

Večina staršev se s svojimi istospolno usmerjenimi otroki po njihovih ocenah dobro razume in **ocenjuje odnos kot kakovosten**:

»Normalno in lepo se razumeva. Morda se celo bolje razumeva kot z njegovim dvojčkom.«

»Normalno se razumemo, kot z ostalimi sorojenci in njihovimi družinami.«

»Mislim, da je najin odnos zelo odkrit, z njim se pogovarjam bolj in več kot z mojim možem.«

»Še preveč sva navezana drug na drugega. Sem mu kot sponzor.«

3.4.2.1.1. Oblike stikov z istospolno usmerjenim otrokom

Večina staršev ima z istospolno usmerjenim otrokom tako osebne kot telefonske stike. **Prevladujejo skoraj vsakodnevni telefonski** *(»Vsak dan se slišiva po telefonu. Bog daj, da se ne bi«; »Slišiva se sigurno enkrat na teden.«; »Slišiva se, ko je čas. Tudi po internetu.«)* in **nekajkrat mesečni osebni stiki v obliki obiskov** (pri sinu ali pri starših doma), saj večina istospolno usmerjenih otrok ne živi več pri svojih starših *(» Oba prihajata sem na obisk s partnerjem. Tudi njegovi starši pridejo k men dol na obisk.«; »Če je v Sloveniji se vidiva.«; Če ga pogrešam, grem tudi samo zato v Ljubljano. Moj mož nima zato nikoli časa, jaz si ga vzamem.«; »Enkrat do dvakrat na mesec se vidimo. Sedaj on ali mi pridemo na obisk in se popolnoma dobro razumemo.«).* Izstopa le oče, ki ima redke stike s svojim otrokom (*»On kar rabi dobi, lahko pride domov, lahko naredi kar hoče. V Ljubljani ima svojo sobo. Stiki pa so redki, redki. To je mogoče enkrat mesečno.«).*

3.4.2.2. Odnos z ostalimi otroki

Iz odgovorov na vprašanje o razumevanju s preostalimi otroki (sorojenci istospolno usmerjenega otroka) **ni razvidno**, da bi se starš bolj razumel z ostalimi otroki oziroma **da je istospolna usmerjenost otroka vzrok**, zaradi katerega starš nima kakovostnih odnosov s svojim otrokom ali **da poveličuje kakovost odnosa z njegovimi sorojenci.**

3.4.2.3. Kakovost odnosa in medsebojni stiki z otrokovim partnerjem/partnerko

V raziskavi R. Kuharja in A. Švab (2005: 99) se je pokazalo, da so v družinah, kjer so starši sprejeli otrokovo spolno usmerjenost, sprejeli tudi njegovega partnerja ali partnerko, tako da so družinski stiki pogosti in urejeni tako, kot si želijo.

Tako kažejo tudi rezultati moje raziskave, saj **skoraj vsi starši poznajo otrokovega partnerja ali partnerko, hkrati pa imajo tudi medsebojne stike:**

> *»Poznam. Zelo uredu človek je in menim, da imamo dobre stike in odnose.«*
>
> *»Da poznam in se mi zdi uredu.«*
>
> *»Ja poznam ga. Sem ga sprejela, ko da je naš. Saj jaz ga imam rada, kot da bi bil moj.«*
>
> *»Ja, ja. Tudi mi gremo v Ljubljano k njemu ali njegovi materi.«*
>
> *»Ja, ja poznam. In njegovo mamo, ker živijo skupaj. Imamo tudi dober odnos.«*

Izjema sta le starša, ki ne vesta niti, ali je otrok v razmerju, zato tudi ne poznata partnerja:

> *»Ne. Ne vem niti eno niti drugo. Ne vem nič«*

in

> *»Ne, ne poznam. Niti ne vem, če ga ima. V te reči se ne vtikam in sva se tudi dogovorila, da je to stvar intime. Kakor se on ne vtika vame, se tudi jaz ne. To je stvar posameznikove intime.«*

3.5. Težave in strahovi s katerimi se soočajo starši

3.5.1. Težave in strahovi

Kakor se istospolno usmerjen posameznik srečuje z mnogimi vprašanji, problemi in predsodki, se tudi njegovi starši (Škorjanc 2008: 309). **Veliko staršev moje raziskave se je po otrokovem razkritju soočilo s težavami.**

3.5.1.1. Homofobni odziv okolice

Največ težav je povezanih s homofobnim odzivom okolice. Doživeli so **nesprejetost in zahrbtnost v soseski**:

»Ja, sosedi so bili majhno zadržani. Vesela sem bila, če se je kdo želel o tem pogovarjat, ampak jim je bilo nerodno. Najhuje je bilo to, da sem vedela, da se to pogovarjajo za mojim hrbtom.«

Bili **so žrtve psihičnega in fizičnega nasilja**

»Ogromno je bilo očitanja od ljudi. Prišlo je tudi do fizičnega obračuna. Raznorazni problemi. Žalitve so vsak dan na vidiku.«

in žrtve diskriminacije

»Težave s tem, ko te ljudje zajbavajo, te drugače gledajo in ignorirajo. To ni Ljubljana. To je vas in tukaj te ljudje popolnoma drugače gledajo in izklopijo iz družbe.«

3.5.1.2. Strah pred izgubo partnerja in sprejetjem istospolno usmerjenega nebiološkega sina/brata v družino

Informacija o otrokovi istospolni usmerjenosti **lahko vpliva tudi na kakovost odnosa s partnerjem oz. obstoj partnerstva**. Gre za primer družine, ki temelji na delnem socialnem starševstvu (Zaviršek 2009: 15). Respondentkin mož ni biološki oče istospolno usmerjenemu otroku. Tu izstopi poudarjanje bioloških vezi pred socialnimi in simbolna reprezentacija krvne zveze kot takšne, ki proizvaja nekaj »svojega« (ibid.). Svoj strah je mama izrazila z besedami:

»Jaz osebno moram reči, da sem imela največ dilem, kaj bo to pomenilo za najino partnerstvo z možem. Glede nato, da je bilo v njegovi družbi vedno veliko vicev na račun homoseksualcev in da so bili ti vici zelo grobi, sem se bala kaj bo. Zavedala sem se, da je takrat v tistem obdobju najino partnerstvo na preizkušnji. Spraševala sem se tudi kako in če sploh bosta to sprejela hči in pa možev sin s prvega zakona.«.

3.5.2. Vprašanje »tukaj in zdaj« (vprašanje usode)

Tudi med starši, ki so zanikali morebitne težave ali rekli, da te niso bile zelo velike, je zaznati obilico strahov, s katerimi so se soočali po otrokovem razkritju. Po glavi jim je mrgolela množica vprašanj, na katera niso dobili odgovorov. Največkrat izraženo vprašanje je **vprašanje usode**:

»*Sigurno sem se vprašal, zakaj glih moj sin.«*

3.5.3. Pogled v preteklost

Vračali so se v preteklost in bili **osredotočeni predvsem nase in na svoje napake v vzgoji:**

»Obstaja tudi vprašanje »Koliko sem jaz kriv pri tem?«. Sama sem se spraševala, če je bila vzgoja sina kaj drugačna od hčerine.«

»Iskala sem napake za nazaj, če sem kaj narobe delala ali ga nismo prav vzgajali in če smo sami krivi, da je do tega prišlo.«

3.5.4. Skrb za prihodnost

3.5.4.1. Skrb za lastno prihodnost

Izražali so zaskrbljenost za prihodnost, ki **se je največkrat nanašala na njihovega otroka in ne nanje osebno:**

»Za sebe me ni strah.«

»Sama pri sebi nisem imela toliko tega, – kaj bo sedaj z mano? – ker sem bila toliko stara, izoblikovana in še v moji družbi ni predsodkov.«

Osebni strahovi so se največkrat nanašali na **potomstvo in vlogo starega starša** *(»Ali bom babica/dedek?«).*

3.5.4.2. Skrb za otrokovo prihodnost

Ostali izraženi strahovi so se nanašali na zaskrbljenost za svojega otroka. Največkrat so omenjali **strah pred sprejetostjo v homofobični družbi**,

»Strah me je bilo, kako ga bo družba gledala.«

»Zaradi drugih ljudi me je bilo strah. Zakaj so ljudje taki do teh ljudi. Zakaj so tako sovražni, da tako govorijo o njih?«

»Vedela sem, da mu bo težko, ker je veliko ljudi s predsodki …«

strah pred homofobičnim nasiljem,

»Strah, da ga ne bodo kje napadli, ker je istospolno usmerjen.«

»Da se njemu kaj zgodi, da je ogrožen, še posebej zato, ker zastopa svoje pravice.«

strah pred spolno prenosljivimi boleznimi

»*Da bo menjaval partnerje in dobil kakšno bolezen.«*

in **strah, da bo otrok zaradi spolne usmerjenosti nesrečen.**

»*Bala sem se, da sin zato ker je gej, ne bo srečen.«*

Med starši je tako še vedno zaznati prepričanje, da so istospolno usmerjeni ljudje nesrečni in da jim je nesreča imanentna. Četudi geji in lezbijke, v nasprotju z zdravorazumskim mnenjem, sebe opisujejo kot razmeroma srečne. Bolj kot je lahko njihova ljubezen odkrita in sprejeta, srečnejši so (Urek 2000: 114–115).

Tudi Legebitrina zloženka starše pomiri, da istospolna usmerjenost ni razlog, zaradi katerega bi moral biti njihov otrok nesrečen in da se tudi njihovi otroci soočajo z enakimi težavami in dilemami kot vsi drugi ljudje. Pomembno je, da starši ne gojijo preveč zaskrbljenega odnosa, saj lahko pretirana zaskrbljenost naredi več škode kot koristi (zloženka Nekaj za starše! 2010).

3.5.5. Kako preseči in premagati strahove?

3.5.5.1. Starši potrebujejo varen prostor za pogovor in sogovornika

Bistvena potreba staršev v obdobju po razkritju je **varen prostor za pogovor**. **Imeti** ob sebi pomembnega drugega oziroma **sogovornika, s katerim lahko deliš svoje doživljanje otrokove spolne usmerjenosti:**

»Pogovore in vse sorte. Čim več bi potrebovala, pogovori so bili zelo pomembni.«

»V bistvu nisem potreboval ali pogrešal nič. Oba z ženo sva istočasno zvedela in si eden drugemu pomagala. Veliko sva se pogovarjala o tem in se še vedno.«

»Pravzaprav samo to, da sem se lahko z možem o tem odprto pogovorila. To sem potrebovala in tudi to sem dobila. Pomembno je, da imaš ljudi okoli sebe, s katerimi lahko to govoriš, katerim lahko to zaupaš. Sicer pa je prav, da imaš možnost, da greš na nek pogovor, kjer te nevtralna oseba to posluša in da maš možnost te strahove predelati.«

3.5.5.2. Institucionalizirana oblika psihosocialne pomoči

Ko so starši izvedeli za spolno usmerjenost njihovih otrok, Legebitrina zloženka še ni obstajala. Obstajale pa so druge institucionalizirane oblike psihosocialne pomoči.

Njihovih storitev večina staršev ni uporabljala. Največ jih je menilo, da pomoči ne potrebujejo *(»Je nisem potrebovala. Saj ni konec sveta.«)*, ena mama ni vedela, kam po pomoč *(»Niti nisem vedla, kam se obrnit«),* nekaj jih je odšlo po moč k osebnemu zdravniku, psihiatru in na Društvo informacijski center Legebitra, kjer so se udeležili srečanja staršev istospolno usmerjenih otrok.

3.5.5.3. Starši potrebujejo čas, da se otrokove spolne usmerjenosti navadijo

Potrebujejo tudi **čas, da se nove informacije oziroma informacije več o otroku navadijo in/ali jo sprejmejo**.

> *»Sem pa rabil en čas, da sem to premlel pri sebi.«*
>
> *»Pomembno mi je bilo, da se mi je sin zaupal in razkril, sama pa sem seveda tudi potrebovala nekaj časa, da sem se popolnoma sprijaznila s to informacijo.«*
>
> *»To ne moreš kar tako sprejeti, ampak zdaj imam to za čisto samoumevno in nimam več težav s tem.«*

Seveda je čas relativen, saj nihče izmed staršev ni opredelil točno, kdaj se je navadil otrokove spolne usmerjenosti ali se z njo sprijaznil. Zagotovo so se eni prej, drugi kasneje, eni laže, drugi teže.

3.6. Starši kot eksperti iz izkušenj

3.6.1. Istospolna usmerjenost ni tema družinskih pogovorov

Že R. Kuhar in A. Švab (2005: 63) pravita, da geji in lezbijke (predvsem starejše generacije) odraščajo v nekakšni informacijski blokadi, ki vzdržuje stigmatizacijo homoseksualnosti. Ugotavljata, da istospolna usmerjenost ni tema razprav niti v okviru šolskega izobraževanja niti tema družinskih pogovorov. Tudi **istospolno usmerjeni otroci** staršev, ki so sodelovali v moji raziskavi, največkrat **niso bili deležni pogovorov o istospolni usmerjenosti s svojimi starši**. To ni bila tema njihovih družinskih pogovorov *(»Ne, nikoli se nismo nič o tem pogovarjali.«)*.

Le v eni družini so se precej pogovarjali o istospolni usmerjenosti in obiskovali tudi prijatelja, ki je živel s partnerjem:

> *»Imamo tudi prijatelja, ki živi s partnerjem. Velikokrat smo ju obiskali. To pri*

nas ni bil nek tabu. Se pa pokaže, da sprejeti svojega otroka, je pa to vseeno malo drugače, četudi si odprt do drugih. To moraš sprejeti sam pri sebi in gre za proces.«

3.6.2. Rekonstrukcija realnosti znotraj nevidne heteronormativnosti

Človek z ulice živi v svetu, ki je zanj »realen« in preko različnih stopenj prepričanja »spoznava«, da so temu svetu lastne takšne in drugačne značilnosti (Berger, Luckmann 1988: 11). Ob tem avtorja definirata »realnost« kot kvaliteto pojavov, katerih obstoj je neodvisen od našega hotenja (ne moremo si želeti njihovega izginotja) in »znanje« kot gotovost, da so pojavi realni in imajo specifične značilnosti. Razmišljanje skleneta s trditvijo, da je realnost družbeno konstruirana.

Vprašanje usode *(»Sigurno sem se vprašal, zakaj glih moj otrok.«)* in **padec v novo realnost** *(»Dokler te to ne doleti, saj ne veš, da to sploh obstaja«)* ob otrokovem razkritju istospolne usmerjenosti **peljeta starše do rekonstrukcije dosedanje družinske realnosti in gradnje novih družinskih zemljevidov.** Otrokovo razkritje namreč vpliva na celotno družinsko dinamiko, predvsem na njihove medsebojne odnose (Škorjanc 2008: 313).

3.6.3. Stereotipne predstave, predsodki in prepričanja o istospolno usmerjenih ljudeh skozi oči staršev

Starši se morajo soočiti z lastnimi prepričanji o istospolno usmerjenih ljudeh. La Placa (v Kuhar, Švab 2005: 73) piše, da so tudi staršem stereotipne predstave in predsodki največkrat edini vir informacij, ki jih imajo, zato svoje sinove in hčere umestijo mednje.

Poleg vsesplošnega **prepričanja, da so homoseksualci nesrečni**

»Je pa res, da sem se ukvarjala z vprašanjem ali bo moj otrok kljub temu, da je gej, lahko srečen.«

in **da je danes družba strpnejša do homoseksualcev,** kot je bila nekoč (Urek 2000: 114)

»Dejansko mislim, da so danes ljudje že toliko soočeni s tem, da se ne ubadam s tem«

sem zaznala še **prepričanja o znakih homoseksualnega obnašanja,**

»*Ja, takrat ko sem opazila, da je drugačen. Z njim se je dalo tako zelo pogovarjati, bil je vedno zelo sočuten. Imel je žensko dušo«*

»Ne nisem. Nikoli se ni družil s fanti, ampak samo s puncami. To mi ni bilo jasno. Ni nakazoval tega. Da bi rekla, da je fante domov vozil, pa sploh ne.«

prepričanje, da je istospolna usmerjenost izhod v sili po neuspešni zvezi s partnerjem nasprotnega spola:

»Počutila sem se slabo, nisem se hudovala. Vedela sem, da je pri svojih 21 letih doživela veliko razočaranje z neodgovornim starejšim moškim.«

prepričanja o večji partnerski nezvestobi

»Edino kar je, se mi zdi, da je precej tveganj glede resnega odnosa in da so predvsem moški precej nezvesti drug drugemu.«)

in **naravnanosti k eskapizmu ali hedonističnemu načinu življenja**.

» …da je zaradi težav s sprejemanjem lastne identitete med njimi precej alkoholizma in uživanja drog.«

Po približno desetih letih od otrokovega razkritja je večina staršev prepričana, da so geji in lezbijke »normalni ljudje«:

»Kot drugo vem, da geji niso slabi ljudje in da so med hetero moški lahko veliko bolj slabi kot med homo«

»… in da so taki ljudje na svetu, pa da niso za pobijanje, ampak da je z njimi lepo živeti.«

»Vedno sem jo sprejemala takšno, kot je in ji nisem vsiljevala ničesar«

»Ščitim ga po vseh straneh in se mi zdi popolnoma normalen. Z njim ni nič narobe, četudi je drugače usmerjen.«

3.6.4. Sprejemanje otroka ne glede na njegovo spolno usmerjenost

3.6.4.1. »Saj je moj otrok!«

Vsi starši v raziskavi so rekli, da **sprejemajo svojega otroka**, ne glede na njegovo spolno usmerjenost. **Večina sprejemanje utemeljuje s simbolno reprezentacijo krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«** (Zaviršek 2009: 15):

»Seveda ga, saj je moj otrok!«

»Kot mati imam tako rada svoje otroke, da bi vse naredila, da bodo srečni.«

»Moj otrok je moj otrok in takega imam rada kot je. Pa naj bo karkoli. Skos bom za njim stala.«

»Za mene je sin. Ščitim ga po vseh straneh in se mi zdi popolnoma normalen. Z njim ni nič narobe, če je drugače usmerjen.«;

»Jaz ga sprejemam takega kot je, ne glede da je on gej. Tu nobene stvari ne spremeni.«

3.6.4.2. Navajenost otrokove spolne usmerjenosti

Iz pogovora s Tomažem Škorjancem, dipl. soc. del., ki se že vrsto let ukvarja z vprašanjem istospolne usmerjenosti, sem izvedela, da **danes ne govorimo več o sprejetju, pač pa o tem, da se starši navadijo ali privadijo otrokove istospolne usmerjenosti**. Skozi pogovore s starši sem zaznala dvoumne odgovore pri posameznem staršu, ki nakazujejo razliko med sprejetostjo in navajenostjo otrokove spolne usmerjenosti.

- **Nesprejemanje spolne usmerjenosti**

  »Spraševala sem se, zakaj moram ravno jaz to met. Še danes ne morem preko tega, na nek način. To ne moreš kar tako sprejeti.«

in na drugi strani navajenost

  »Kaj pa vem. Jaz imam zdaj to za čisto samoumevno, nimam več težav s tem. Se mi zdi, da ga imam še veliko raje zdaj.«

- **Nesprejemanje spolne usmerjenosti**

  »Izključil sem ga iz familije. Totalka kontra temu sem in temu nasprotujem.«

in »nenavajenost«

  »*Ne, jaz sem kontra temu in končano. So lahko geji, ampak naj imajo tudi žensko zraven. Ne izpostavljaj pa se izrecno, da si gej. To mene moti. Če veš, da družba ni zato, se moraš obrniti in skriti in v mehkejši obliki to živeti. Da greš skozi sam in ostali tvoji družinski člani.«*

Oče na situacijo tudi ni zmožen pogledati s perspektive moči, saj pravi, da s tem, da je oče geja, ni pridobil nič *(»Zgubili smo puhno.«)*.

- **Sprejemanje spolne usmerjenosti**

»Jaz ga sprejemam takega kot je, ne glede da je on gej. Tu nobene stvari ne spremeni.«)

in na drugi strani »nenavajenost«.

»Na splošno si lahko starš in nimaš nič proti gejem, istospolni usmerjenosti, istospolnemu partnerstvu…Ampak, ko se to zgodi tebi, pa postane to problem. Včasih so to zelo mešani občutki, ni ti čisto vseeno. Tako je, ampak je treba sprejeti«

Očetov pogled na situacijo s perspektive moči je še neizoblikovan *(»Za enkrat še ne morem govoriti o tem, ker še sam ne vem kako in kaj naprej.«).*

Na to razliko nakazujejo tudi naslednji stavki respondentke:

»Sicer pa se nisem počutila zelo grozno, saj sem že celo življenje v krogu ljudi, ki so istospolno usmerjeni in s tem nisem imela in nimam težav … Čeprav bi lagala, da sem to kar tako z lahkoto sprejela. Sem potrebovala kar nekaj časa … Kot starš si želiš, da bo otrok srečen in iskreno povedano, desetkrat raje bi videla, da bi bil sin heteroseksualno usmerjen, četudi ga popolnoma sprejemam.«

Lahko rečem, da so se vse respondentke moje raziskave navadile otrokove spolne usmerjenosti, medtem ko se očeta še nista.

3.6.5. Vse življenje se učimo

»O tej temi se nismo nikoli kaj veliko pogovarjali. Dokler te ne doleti, saj ne veš, da to sploh obstaja. Tudi včasih se to ni nič govorilo, ko sem bila jaz mlada. Tudi sama bi čisto drugače govorila in dojemala to stvar, če bi kaj več vedela o tem,«

so bile iskrene misli mame, ki je za razliko od ostalih staršev edina iskala odgovore na vprašanja in informacije o istospolni usmerjenosti pri osebnem zdravniku, psihiatru in na Društvu informacijski center Legebitra, kjer staršem odločno priporočajo, da se o istospolni usmerjenosti poučijo in povedo, da krivde za to nima nihče, predvsem pa to ni samo faza, ki jo bo otrok že še prerasel.

3.6.5.1. Skrivnostni gen za istospolno usmerjenost

Včasih so homoseksualcem merili obseg glave, da bi dokazali njihovo biološko različnost in manjvrednost. Kasneje so pozornost z zunanjih znakov preusmerili v raziskovanje notranjosti (specifičnost psihe, družinske predispozicije), v zadnjem času pa se spet vse vrti okoli biologije in skrivnostnega gena za homoseksualnost (Urek 2000: 114).

Veliko staršev meni, da je istospolna usmerjenost njihovega otroka biološko pogojena in zapisana v njihovih genih:

»Otrok se tak rodi, pomoje ima premalo moških hormonov.«

»Jaz mislim in trdim, da je to gensko in da si ljudje ne zmišljujejo, da to so. Narava poskrbi zato, kaj človek mora bit že ob rojstvu.«

»Jaz mislim, da je to biološko in zato ni nihče kriv oziroma nima zaslug«

»Zdi se mi, da gre za genske spremembe, kjer je moškemu pač všeč moški.«

3.6.5.2. Odkod staršem informacije o istospolni usmerjenosti

Največ informacij o istospolni usmerjenosti so starši prejeli **iz medijev** (televizija, časopis). Omenjali so tudi raziskovanje družinskega debla, branje strokovne literature, pogovor z istospolno usmerjenim otrokom ali staršem istospolno usmerjenega otroka, študij in delo z ljudmi.

Tretjina staršev je predhodno imela lastne (pozitivne) izkušnje neposrednih stikov z istospolno usmerjenimi ljudmi, ki so jim bile v pomoč, saj so na nek način že poznali življenjski svet gejev in lezbijk**:**

»Izkušnja iz mladostniških let, ko je bil prijateljičin prijatelj gej, je še najbolj vplivala na zdajšnje razumevanje, da to sprejemam kot nekaj drugačnega in nič slabega«

»Imam nekaj znancev in tudi sodelavcev, ki so istospolno usmerjeni, nekaj izkušenj tudi pri samem delu z ljudmi.«

»Sicer pa se nisem počutila grozno, saj sem že celo življenje v krogu ljudi, ki so istospolno usmerjeni in s tem nisem imela in nimam težav.«

3.6.5.3. Očeta najmanj informirana o istospolni usmerjenosti

Lahko bi rekla, da sta očeta pokazala še najmanjši interes za kakršnokoli informiranje o istospolni usmerjenosti:

»Totalka kontra sem temu in temu nasprotujem.«

»Vse kar vem, ali sem zvedel o tem, sem našel na internetu. V bistvu še sploh nisem veliko gledal, če sem iskren.«

3.6.5.4. Spoznanja in uvidi staršev istospolno usmerjenih otrok

Starši so po približno desetih letih spoznavanja življenjskega sveta istospolno usmerjenega otroka spoznali, da **ljubezen nima meja,**

»To gre za ljubezen! Ljubezen je lahko med moški-moški, ženska-ženska ali ženska-moški.«

»Vsakemu je ljubezen zelo pomembna in ni važna ali je med dvema moškima, dvema ženskama ali med moškim in žensko. Ljubezen je nekaj lepega v vsakem primeru.«

da ljubezen ostaja ljubezen,

»Po eni strani je vse isto. Si zaljubljen in ljubezenske težave se popolnoma nič ne razlikujejo kot od ostalih ljubezenskih težav med moškim in žensko.«

da so starši čudovitega otroka,

»Imam enega čudovitega otroka. Z Rokom se lahko ravno zaradi njegove istospolne usmerjenosti soočam in pogovarjam o stvareh s katerimi se drugi starše ne morejo. Z njim se lahko pogovarjam vse, ni me sram.«

»Kot sam otrok je krasen otrok, enkraten, vse bo dal.«

»Kar se tiče našega sina geja, sem srečna, da sem mati tega otroka. Mu ne manjka nič, zelo nas spoštuje, je zelo inteligenten, zna nas cenit.«

da **je pomembno živeti to, kar si**

»Sedaj mi je pa lepo, da ve, kaj je in kaj hoče. Najpomembneje je, da je človek iskren sam do sebe in da živi polno življenje. Bolj bi se sekirala, da bi čez nekaj let izvedela, da se je skrival, da ni razkril svoje identitete ... V praksi imam ogromno stikov z ljudmi, ki so prikrito homoseksualni in tajijo sami sebi, škodijo sami sebi, so zelo avtozaviralni in s tem naredijo veliko slabega sebi, četudi mislijo, da živijo po nekih zahtevanih/želenih programih. *Ob tem pa si delajo ogromno stisk sebi in drugim.«*

in **da ni vse v tvojih rokah.**

»Naučiš se zelo hitro, da enostavno enih stvari v življenju ne moreš kreirati in si pred točko, ko jih sprejmeš ali ne.«

Če otrokovo spolno usmerjenost sprejmeš (se je navadiš), bogatiš in bolj ljubiš.

»Če imaš možnost to predelati in sprejeti, gre tu za popolnoma nov nivo odnosa.«

»Jaz lahko rečem, da bolj ljubim«.

3.6.6. Pogled v prihodnost

Strah za potomstvo in vlogo starega starša (postati babica/dedek) je bil eden izmed večkrat izraženih strahov staršev ob otrokovem razkritju. Večini respondentov je vloga starega starša že znana, saj imajo svoje otroke že njihovi heteroseksualno usmerjeni otroci.

3.6.6.1. Vnuki – neuresničljiva želja?

Nihče od istospolno umerjenih otrok mojih respondentov še nima svojega otroka in kakor je za mnoge geje in lezbijke značilno, da je ideja o otrocih potlačena (Kuhar, Švab 2005: 107), bi enako lahko trdila za starše, da je pri njih **potlačena ideja o vnukih:**

»Ne, mislim, da ne bo imel otroka. Ne bi pa imela nič proti, če bi ga imel. Ali bo njegov ali pa posvojen. Ne vidim pa, da bi imel možnost to imeti, četudi se bori za te pravice.«

»Ne, pri teh letih o tem ne razmišljam več.«

Nekateri **menijo, da gre za neuresničljivo željo:**

»Onadva bi si želela imeti otroka. To očitno ne bo mogoče, če pa bodo to lahko kakorkoli drugače lahko uredili, pa mislim, da si bo on to zagotovo želel oziroma stremel k temu, da bosta imela otročka.«

»Ampak jaz mislim, da to v tej ljubi Sloveniji ne bo šlo in da on ne bo mogel imeti otrok.«

3.6.6.1.1. Babica »JA«, dedek »NE«

Kljub potlačeni ideji o vnukih, pa **se predvsem mame vidijo v vlogi babice otroku, ki ima dva očija ali dve mamici,**

> *»Ja, zakaj pa ne!? Bila bi vesela vnukeca, sigurno.«*
>
> *»Tudi to. Zakaj pa ne. Jaz se vidim v vlogi babice.«*
>
> *»Ne bi pa imela nič proti, če bi ga imel. Ali bo njegov ali posvojen.«*
>
> *»Sem že babica, tako da ne bi imela nič proti, če bi imel tudi ona dva otroka.«*
>
> *»Ja, smo se že pogovarjali, ja. Sicer pa bi bila babica, konec koncev sem že.«*

medtem ko eden od očetov meni, da gejema ali lezbijkama ta pravica niti ne pripada,

> *»Ne premišljujem o tem nič. Sem pa kontra temu, da lahko dva moška vzgajata otroka. Zmerja bil in zmeraj bom proti!«*

se drugi ni opredelil *(»Ne bom odgovoril.«)***.**

3.6.6.2. Koraki naprej – za boljši jutri. Kaj predlagajo starši?

3.6.6.2.1. Starši, povejte vašo življenjsko zgodbo

To je Betkina zgodba, ampak lahko se zgodi vsakomur (Fairchild, Hayward 1998: 5), so besede priročnika Now That You Know, v katerem skušajo staršem gejev in lezbijk skozi življenjske zgodbe približati življenjski svet njihovih istospolno usmerjenih otrok. Takšnega priročnika v Sloveniji še nimamo

> *»O tem se premalo govori. Predvsem v obliki življenjskih zgodb bi bilo dobro, da bi bile kdaj predstavljene.«*

Koristil bi tako staršem kot pripovedovalcem zgodb, saj bi jim bil zagotovljen varen prostor za pogovor in spoštljiv in odgovoren poslušalec (oseba, ki bi skrbno zapisovala njihove zgodbe in kasneje oblikovala besedilo), pa tudi vsem staršem istospolno usmerjenih otrok, ki se ob razkritju znajdejo v popolnoma novi življenjski situaciji:

> *»Ti starši so zelo tiho glede tega, tudi srečati je težko koga, ker se nihče noče razkriti.«*
>
> *»Pomembno je, da imaš ljudi okoli sebe, s katerimi lahko to govoriš, katerim to zaupaš, z njimi spregovoriš. Sicer pa je prav, da imaš možnost, da*

greš na nek pogovor, kjer te nevtralna oseba posluša in da imaš možnost te strahove predelati.«

Ob prebranih zgodbah bodo morda lažje in prej prišli do spoznanj, da je njihov otrok »normalen« in da niti oni niti on niso krivi za njegovo spolno usmerjenost:

»Tudi starši ne sprejmejo dobro te informacije in s tem je veliko težje živeti, če veš, da te lastni starši ne marajo, če si se tak rodil. On niti jaz nisva kriva, da je on gej. Tako pač je. Starši prej ko se sprijaznijo s tem, lažje bo za njih in tudi za otroka.«

3.6.6.2.2. Istospolna usmerjenost tema v šoli

Istospolna usmerjenost naj postane tema šolskega kurikuluma:

»V šoli se premalo sliši in govori o tem. O tem se mora govorit in to pozitivno in da so taki ljudje na svetu, pa da niso za pobijat, ampak da je z njimi lepo živet. Čim več se je treba pogovarjat o tem.«

»O tem se premalo govori. Poleg tega bi se morala ta tematika vključiti tudi že v osnovnošolsko izobraževanje, tako da bi se detabuizirala.«

3.6.6.2.3. Sprememba javnega mnenja

S pomočjo razkritih življenjskih zgodb in pogovorov o istospolni usmerjenosti v šoli bi se spremenilo tudi javno mnenje. Mediji zgodb o istospolni usmerjenosti ne bi več prodajali na senzacionalističen način:

»Še najmanj sem si lahko pomagala oz. še najbolj te zavede to javno mnenje, ki je zelo čudno prikazano. Geje in lezbijke prikaže, kot da so to sami promiskuitetni ljudje, ki bodo koga okužili s tem, že če se mu približajo.«

3.6.6.2.4. Spremembe tudi v politiki

Tako bi se razkrili tudi politiki *(»In da bi se razkrile znane osebnosti v parlamentu, to bi bilo pomembno«)*, saj nimamo vidnih javno znanih istospolno usmerjenih ljudi. Če pa se kaj malega ve, gre bolj ali manj za ugibanje, spletkarjenje ali zavijanje v celofan.

Po vsem tem bi prišlo tudi do želenih zakonskih sprememb v prid istospolno usmerjenim in celotni družbi:

> *»Želela bi, da bi v prihodnosti ljudje spregledali in dovolili gejem in lezbijkam, da se lahko poročijo in posvojijo otroke. Želim, da bi bila ta zakon res sprejet, da bi lahko normalno živeli.«*

p.s.: Kdo bo prvi? O tem bo verjetno moral odločiti žreb!

3. RAZPRAVA

Včasih človek sploh ne ve, v kaj se podaja. Enostavno čutiš, da te nekaj zanima. Morda zato, ker je tako oddaljeno od tebe, ker o tem še ničesar ne veš in se o tem ne govori, ker te je malo strah, da bi se znašel v podobni situaciji in tudi zato, ker tvoje nenavadno zanimanje vse čudi. In potem se podaš na pot raziskovanja …

Začetki niso bili enostavni niti ne najbolj spodbudni. Veliko je otrok oziroma mladih odraslih ljudi, ki svoje (isto)spolne usmerjenosti doma še niso razkrili. Na povabilo k sodelovanju se je odzvalo kar nekaj gejev in lezbijk, ki so mi po obrazložitvi, da potrebujem njihove starše in ne njih, hitro odgovorili, da tako mama kot oče, četudi vesta za njegovo/njeno usmerjenost, ne bi bila pripravljena na sodelovanje. Imela sem občutek, da je bilo geje in lezbijke strah drezati v osje gnezdo oziroma da so se odzvali zaščitniško do svojih staršev, češ, zakaj bi ga spet dražil in žalostil s to temo. Nekateri so se jih upali vprašati in mi vrniti odgovor, da starša nista pripravljena sodelovati, saj je zanju to preveč intimna tema. »Veš, moja mami je rekla, da o tem ne more govoriti, poleg tega pa še vedno upa, da bo brat kdaj pripeljal kako punco na družinsko kosilo, četudi živita s partnerjem že nekaj let,« je bila iskrena prijateljica, ko je zavrnila sodelovanje njene mame.

»Očetov sploh ne boš dobila, te prišparaj za doktorat,« mi je dejal Mitja Blažič. Jaz pa sem vseeno verjela in na isti dan dobila sedem odobrenih srečanj. Začeli so se prvi intervjuji. In ko ti ob čuteči izpovedi objokane mame nevede in nehote spolzi solza po licu, se šele resnično zaveš, kaj raziskuješ in spoznavaš. Potem si vedno globlje in globlje v tem in se nadvse čudiš, kdo si in kakšno poslanstvo imaš, da so se ti ljudje tako odprli, pokazali svojo ranljivost in zaupali tako intimne zgodbe o doživljanju otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

Z raziskovanjem sem spoznavala in se dotaknila več življenjsko pomembnih področij. Spoznala sem moč nevidne heteroseksualne normativnosti sodobne družbe, posegla v intimnost sodobnega družinskega življenja, spoznavala vlogo starša istospolno usmerjenega otroka in na drugi strani vlogo otroka. Lahko rečem, da sem spoznavala najpomembnejše elemente vsakdanjega življenja: starševstvo, odnose, partnerstvo, ljubezen, spolnosti in seksualnost. Vsi skupaj danes vplivajo na spremembe

intimnega in družinskega sveta in pretresajo vsebino in obliko življenja v klasični meščanski jedrni družini.

»Mama je ena sama«

Pričakovano, a vendar zanimivo je, da so privolile v sodelovanje v raziskavi pretežno mame. Glede na nereprezentativnost vzorca sicer ne morem trditi, da so one največkrat tiste, ki se počutijo odgovorne za otrokovo (isto)spolno usmerjenost *(»Mogoče sem šla nazaj, in sem pomislila ali sem kaj narobe delala ali ga nismo prav vzgajali, da nismo bili pravi in dobri starši ali je bil preveč grajan … Iskala sem napake za nazaj, če smo kaj naredili narobe. In če smo sami krivi, da je do tega prišlo«)* in da se je v primerjavi z očeti tudi lažje navadijo, zagotovo pa večji odziv mam nakazuje na pomen ženske vloge oziroma vloge mame v družini in njeno veliko odgovornost, ki jo prevzame z rojstvom otrok. Tradicionalna jedrna družina, iz kakršne izvorno izhaja večina mojih respondentov, poudarja osebno odgovornost staršev, predvsem matere, za vzgojo otrok (Ule, Kuhar 2003: 56).

Mama je mama in ostaja mama. Z njo si je otrok bolj blizu, je oseba, ki te mora razumeti in sprejeti in ti nuditi brezpogojno ljubezen. To so razmišljanja tako nas otrok kot naših mam *(»Jaz mislim, da je to največja napaka, kar jo lahko »mat nardi«, da otroka zavrne. To bi povedala jaz vsaki mami ali očetu, če to naredi, da to je pa največja napaka, kar lahko naredi. Otrok je tvoj otrok in ga moraš imet rad, tak kakršen je.«)*. Tudi Škorjanc (osebni pogovor – intervju z dne 24. 1. 2011) pravi, da se v svetovalnici za starše istospolno usmerjenih mladostnikov znajdejo pretežno ženske oz. zaskrbljene mame, kar nam daje neke vrste informacijo, da je v našem okolju še vedno ženska tista, ki vzdržuje, rešuje in vpliva na dinamiko znotraj družine.

Lahko bi rekla, da so respondentke sprejele otrokovo (isto)spolno usmerjenost ali se je vsaj navadile. Nekatere tudi zato, ker so čutile, da se je morajo navaditi, saj gre za njenega otroka, pa četudi morajo zato prek sebe. Dokaz za to so bile predvsem solze v očeh ob spominjanju otrokovega razkritja in podoživljanju lastnih prvih burnih in čustvenih reakcij.

»Oče«

Na drugi strani pa je še vedno zaznati vsaj na simbolni ravni patriarhalnost v družinskih razmerjih, ki se kaže v strahu pred očetom kot avtoriteto *(»Najprej se je razkril najboljšemu prijatelju, potem sestri, potem šele nama staršema. Povedal je, da je mislil kako bo oče sprejel, da se je bal očeta. Oče je tako lepo sprejel, da ne morem verjet. Ne vem kako se je počutil, ampak gotovo slabo, tako kot jaz.«).* Strinjala bi se tudi z mislimi Kuharja in Švabove (2005: 73), da k zadržkom pred razkritjem očetu prispeva tudi vsaj slabša, če ne že neobstoječa komunikacija med otrokom (v kar treh primerih raziskave je mama odigrala posrednico in očetu razkrila otrokovo (isto)spolno usmerjenost) in očetom in ne samo njun medsebojni odnos, pač pa tudi odnos med očetom in materjo ter relacija moči med njima. Glede na upadanje očetovske avtoritete pa lahko pričakujemo, da bo strahu pred razkritjem istospolne identitete očetu v prihodnje vse manj.

Očeta, ki sta sodelovala v raziskavi, sta vanjo dala neprecenljiv prispevek. Vsakdo izmed njiju je izjemen in skupaj sta dokaz, da tudi očetom ni vseeno, kaj se dogaja z njihovimi otroki in da čutijo odgovornost zanje. Lahko pa bi sklepali, da so očetje tisti, ki se otrokove (isto)spolne usmerjenosti težje ali celo nikoli ne navadijo. Ob tem se zavedam, da je eden izmed njiju prejel informacijo o otrokovi spolni usmerjenosti šele pred dobrim letom in da vsakdo potrebuje čas, da se informacije navadi oziroma jo sprejme.

»Moški bolj homofobični od žensk«

Zaradi nereprezentativnega vzorca ne morem potrditi tega, kar sicer kažejo rezultati drugih raziskav, namreč, da so moški bolj homofobični od žensk (Aguero, Block in Bryne v Tratnik 1995: 171).

Strinjam pa se, da je v sodobni zahodni kulturi koncept moškosti tesno povezan s heteroseksualnostjo, kar vzpostavlja tako družbeni kot tudi psihološki pritisk nad moškimi, da svojo moškost vedno znova potrjujejo prek zavrnitve tistega, kar v kulturi ni konstituirano kot prava moškost. Homoerotično seksualno razmerje med dvema moškima je prav gotovo točka takšne zavrnitve. Moška heteroseksualnost, trdi Miller (v Kuhar 2006: 547), ni definirana kot želja po ženski, pač pa kot negacija želje po moškem. To pomeni, da heteroseksualni moški potrebujejo homoseksualne moške v

odnosu do katerih šele lahko vzpostavijo svojo »pravo moškost«. Slednje morda nakazujejo besede *očeta:*

> *»Ne premišljujem o tem nič. Sem pa kontra temu, da lahko 2 moška vzgajata otroka. Zmeraj bil in zmeraj bom proti! Jaz sem od nekdaj oboževal ženske in menim, da so one tiste, ki rodijo otroka, ga vzgajajo itd. / Ne, jaz sem kontra temu in končano. So lahko geji, ampak naj imajo tudi žensko zraven. Bodi gej in imej tudi žensko zraven. In so tudi lezbijke, ki imajo moškega. Bodi gej, saj so bili tudi v Stari Grčiji in so imeli ljubice, pa so dobili črnce, da so jih imeli… Ne izpostavljaj pa se izrecno, da si gej. To mene moti. Če veš, da družba ni zato, se moraš obrniti in skriti in v »mehkejši obliki« to živeti, da greš skozi sam in ostali tvoji družinski člani.«*

Herek (v Kuhar 2006: 548) tezo o konstituciji heteroseksualne moškosti prek zavrnitve homoseksualne moškosti postavlja v kontekstu ugotovitve, da v stopnji homofobije med spoloma obstajajo razlike. Ker zavrnitev homoseksualnosti ni integralni del družbene konstitucije ženske in njene identitete, ženske praviloma prevzemajo manj homofobična stališča.

»Moj otrok je gej/lezbijka«

Sestava družine in vsebina družinskega življenja ne vplivata na to, katera družina bo vzgojila sina geja ali hči lezbijko. **Starši se sicer največkrat res sprašujejo, zakaj ravno njihov otrok, in premišljujejo, kaj so v preteklosti naredili narobe, tako da lahko potrdim mojo začetno raziskovalno tezo, vendar se sčasoma otrokove (isto)spolne usmerjenosti navadijo in ugotovijo, da njihov otrok zaradi te lastnosti ni nič »slabši«.**

> »*Naučiš se zelo hitro, da enostavno enih stvari v življenju ne moreš kreirati in si pred točko, ko jih sprejmeš ali ne sprejmeš. Pomembno je, da živiš s tem. Če imaš možnost sprejeti in predelati te stvari, gre tu za popolnoma nov nivo odnosa – naj gre to za homoseksualnost/heteroseksualnost ali kakršnekoli druge družbeno označene »drugačnosti/deviantnosti«.*
>
> *»Če bi mi dali možnost, kaj od tega bi izbrala niti ne vem. Se mi zdi, da ko to sprejmeš ni to več taka groza. Je pa res, da takrat, ko sem to ugotovila – sem si želela prvi trenutek, da to bi ne bilo tako in da se morda samo še išče. Sedaj mi je pa lepo, da ve kaj je in kaj hoče.«*

Seveda se zavedam, da so to besede staršev, ki so prostovoljno privolili v sodelovanje, in sem prepričana, da so korak dlje od tistih, ki so zavrnili prošnjo ali se nanjo niso odzvali, ker o tej temi težko (spre)govorijo, se ob njej počutijo nelagodno in o (isto)spolni usmerjenosti svojega otroka ne razmišljajo tako odprto in sprejemljivo.

O sramovanju svojega otroka in nesprejemanju njegove (isto)spolne identitete je zelo pomembno razmišljala tudi ena izmed respondentk, ki je omenila, da pomembno vlogo odigra tudi statusna moč družine, v kateri se je razkril otrok.

> *»Tudi sam si lahko odklonjen z nekatere strani, še težje je pa otrokom. Pomembno je tudi vprašanje družbene moči – če bi bila finančno nestabilna, neizobražena – potem si še bolj obremenjen s to novico. Vidim, da so določene populacije ljudi zelo ozko gledajoče in če je v tistem okolju veliko moči in negativnega gledanja, se mi zdi, da starši tega ne zmorejo, da bi otroka lahko sprejeli in da podležejo temu sramu.«*

Zagotovo na to vplivata tudi izobraženost staršev in predhodni pozitivni neposredni stiki z gejem ali lezbijko:

> *»Izkušnja iz mladostniških let, ko je bil prijateljičin prijatelj gej, je še najbolj vplivala na zdajšnje razumevanje, da to sprejemam kot nekaj drugačnega in nič slabega.«*
>
> *»Imam nekaj znancev in tudi sodelavcev, ki so istospolno usmerjeni, nekaj izkušenj tudi pri samem delu z ljudmi.«*
>
> *»Sicer pa se nisem počutila grozno, saj sem že celo življenje v krogu ljudi, ki so istospolno usmerjeni in s tem nisem imela in nimam težav.«*

Da posamezniki, ki imajo prijatelja med geji ali/in lezbijkami čutijo manjši odpor do homoseksualnosti, so ugotovili že v študiji o stališčih do homoseksualnosti (Millham, San Miguel in Kellog v Tratnik 1995: 172–173). Čeprav nas tudi prepričanje o tem, da so liberalnejše družine sicer strpnejše do svojega istospolno usmerjenega družinskega člana, lahko zavede. Marsikdaj je ravno poznanstvo gejev ali lezbijk razlog za stisko, saj so starši seznanjeni z družbeno homofobijo, neurejenimi zakonskimi razmerami in nestrpnostjo, ki je opazna v slovenski družbi (zloženka Nekaj za starše! 2010).

»Vse srečne družine so si podobne, vsaka nesrečna pa je nesrečna po svoje«

Iz kratkih opisov družin mojih respondentov sem razbrala, da ljudje res živimo v raznolikih družinskih oblikah in znotraj družinskega življenja doživljamo mnogo (ne)prijetnega. Verjamem, da ima vsebina družinskega življenja poglavitno vlogo in prednost pred njeno sestavo in da je temeljna in definitorna dimenzija družinskosti samodefinicija družine oziroma redefinicija družine, o kateri je predavala prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič. Hkrati pa me vedno spremlja uvodna poved knjige Ana Karenina: »Vse srečne družine so si podobne, vsaka nesrečna pa je nesrečna po svoje.« (Tolstoj 1975: 9). Dobila sem občutek, da je otrokovo razkritje (isto)spolne usmerjenosti vsaj za nekaj časa lahko razlog za družinsko nesrečo.

> *»Mislim, da smo bili vedno srečni, razno takrat, ko je bil usodni trenutek, ko sem zvedela na nepravi in usodni način, kaj je moj sin.«*
>
> *»Vse nam je šlo tako lepo, šla sta v Ljubljano na faks, hči je končevala srednjo šolo, lepo smo se razumeli, potem pa ta informacija.«*

Kako torej povedati?!

Je že res, da za takšne informacije nikoli ni pravi čas, toda v zgornjem maminem stavku je zaznati, da je staršem pomembno kdaj, kje in kako se jim otrok razkrije. **Vsi otroci so svojo spolno usmerjenost razkrili staršem ali najožjim družinskim članom sami in brez posrednikov, tako da lahko potrdim mojo naslednjo raziskovalno tezo.** Glede nato, da je razkritje v lokalu ena mama doživela precej dramatično *(»Zvedela sem v LJ, v lokalu. Bil je tak lokal za ženske, polno deklet je bilo notri in gužva. Takrat sem mu postavila vprašanje, če se ne misli navezat na nobeno žensko in v tisti gužvi, mi je reku »Jaz se gej!«. In to nisem takoj slišala, kar je reku. »Sem gej, me ne zanimajo ženske«, je še ponovil. Šele po 5 minutah sem ugotovila in dojela, kaj je meni on takrat rekel. Če me takrat ni kap, potem me ne bo nikoli! Ker je bil tako direkten in vse je bilo na hitro. To ni bilo dobro, moral bi mi na drugačen način to povedat. Ali kdaj prej, ko sva se pogovarjala tudi pozno* ponoči.«), bi lahko rekla, da je dom najprimernejši prostor za razkritje pred starši oziroma družinskimi člani. Tudi zloženka Prva lekcija iz homoseksualne/biseksualne angleščine, ki jo je izdalo Društvo informacijski center Legebitra (2010) in je namenjena še nerazkritim gejem, lezbijkam in biseksualcem, svetuje, da sicer recepta za razkritje ni, a so vendar stvari, o katerih je treba razmisliti, preden »prideš

ven iz omare«. Izbira pravega časa in kraja sta zagotovo dva izmed pomembnejših. Razkritje naj ne bo uporabljeno kot orožje, dobro je izbrati varno okolje in trenutek, ko imata oba, tako tisti, ki se razkriva, kot npr. starš, dovolj časa, da se o vsem pogovorita (zloženka Prva lekcija iz homoseksualne/biseksualne angleščine. Coming out. 2010).

Novonastalo družinsko situacijo mora sprejeti in prepoznati vsa družina. Ne samo zaradi otroka, ki se je razkril, temveč tudi zaradi vseh ostalih članov. Ustvariti se mora nov prostor za razumevajočo komunikacijo, ki bo predstavljala varnost za vse (zloženka Nekaj za starše! 2010). Zdi se mi, da se sčasoma pogled na novo družinsko dejstvo spremeni, da se vroča informacija s časom ohladi in da družino presenečajo nove stvari (npr. izguba delovnega mesta, upokojitev, rojstvo vnuka, smrt sorodnika …), s katerimi so se primorani soočiti vsi družinski člani.

»Istospolno usmerjen otrok največkrat od doma«

Poleg tega otrok odrašča in se počasi osamosvaja. Marsikdaj razkrije svojo (isto)spolno usmerjenost šele ob prvem resnem partnerskem razmerju

> *»Ko se je sin razkril, je potem predstavil tudi partnerja. Ju tudi vabim, da prideta k nam gor na vrhu živet, pa za enkrat pravita da še ne.«*

ali morebitni skupni selitvi s partnerjem/partnerko.

> *»Takrat pravzaprav ni imela druge možnosti, kot da se razkrije, saj je morala partnerico pripeljati domov, k nam domov, na bivanje (ni imela stanovanja, ker jo je mož napodil).«*

Večina istospolno usmerjenih otrok respondentov moje raziskave ne živi doma pri svojih starših. Zavedam se, da gre v tem trenutku že za odrasle ljudi in da je povsem razumljivo, četudi danes vse manj pogosto, da se odrasla oseba osamosvoji in odide na svoje. Po drugi strani pa marsikateri sorojenec istospolno usmerjenega posameznika še živi doma ali si deli del hiše s svojimi starši. Gre torej za neko potrebo po umiku (isto)spolno usmerjenega otroka? Se doma ni počutil dovolj varno? Je bil črna ovca v družini?

Bolj kot sama družinska situacija in dinamika jih je verjetno dušila njihova mala okolica, iz katere jih večina prihaja, saj duši tudi njihove starše *(»To ni Ljubljana, to je*

vas in tukaj te ljudje popolnoma drugače gledajo in izklopijo iz družbe«). Poleg tega so študirali v Ljubljani, kjer je vse bolj »open«, odprto, socialni prostori za druženje in spoznavanje istospolnih partnerjev so večji in pritiski heteronormativnosti so vsaj manjši, a še vedno ne nični, zato so tam ostali. Nekateri so celo v tujini *(»Če je v Sloveniji se vidiva, sicer se slišiva po telefonu.«)* ali se ji približujejo *(»Želim si le, da se bodo zakoni spremenili. Itak bosta šla pa oba v tujino. Ti, ki bodo v Sloveniji, zanje pa bi se moralo kaj spremeniti, da se bodo lahko poročali, posvajali otroke.«)*. Morajo geji in lezbijke res bežati v tujino – pred družbeno homofobijo, pred svojimi starši ali morebiti celo pred samim seboj? Včasih gre za beg možganov, zagotovo kdaj za »beg ljubezni«, nič drugače kakor pri heteroseksualno usmerjenih posameznikih. Mislim, da je to vseeno nereflektiran predsodek. Obenem pa so vzroki za odhod v tujino precej smiselni, saj imajo tam precej drugačno in gejem in lezbijkam bolj naklonjeno družinsko politiko. Nad slovensko družinsko politiko in nasploh življenjem v Sloveniji se je potožila tudi ena mojih respondentk, ko sem jo vprašala, kaj je spoznala in pridobila s tem, da je mati geja *(»Spoznala sem to, da je življenje v Sloveniji slično življenju v srednjem veku in da bomo še dolgo rabili, preden bomo napredovali. Kar jezna sem, da živim tukaj. Ugotovila sem, da smo ljubi Slovenci tako »zaplankani« in da se premalo zgledujemo po drugih tujih državah, kar se tiče področja istospolne usmerjenosti – npr. Španci so tu super in še mnoge druge države.«).*

Četudi večina otrok respondentov ne živi v bližini staršev, so njihovi medsebojni odnosi kakovostni. Predvsem z mamami se slišijo po telefonu, se obiskujejo nekajkrat mesečno, si pomagajo, kadar je treba, in se predvsem čustveno podpirajo *(»Mislim, da je najin odnos zelo odkrit. Z njim se pogovarjam bolj in več kot z mojim možem. Lahko rečem, da mi je velik prijatelj in da ga nimam za sina, ampak za velikega prijatelja. Da tudi osebne probleme in zadeve vse njemu povem, kar mogoče ne bi smela. Kar mogoče ne bi smela, ampak sem vse naslonila na njega, ker je tako ljubeč in topel, nikoli ne odvrne, če se kaj potožiš…«; »Vsak dan se slišiva. Še preveč sva navezana drug na drugega. Sem mu kot »sponzor«. Sicer ne živi pri meni, se je nekako osamosvojil.«*). Včasih je vzrok za močno navezanost tudi otrokovo razkritje, ni pa nujen pogoj *(»Ja, malo se je izboljšala. Prej sva bila kar nekaj časa v precej napetem odnosu. On je bil kar zelo zahteven mladostnik. Zelo*

borben v svojih stališčih in samostojen. Se mi zdi, da mu je potem kar malo odleglo, da so se najini odnosi omehčali. Ko se je razkril mu je to tudi kar mal odleglo. Prej je bil veliko bolj napet. Težje je prej, ko te ta slutnja preganja, da si istospolno usmerjen, kot pa potem, ko je to že enkrat izgovorjeno.«). Živijo v razpršenih razširjenih družinah, četudi ne na istih lokacijah, kontinuirano si nudijo vzajemno oporo in pomoč na različnih ravneh: materialni, delovni oziroma storitveni in čustveni. Potemtakem se ne razlikujejo od družin oziroma se njihovo družinsko življenje ne razlikuje od družin, kjer so vsi otroci heteroseksualno usmerjeni.

»Otrok si želi iskrenega odnosa z nami«

Čeprav so starši na samem začetku po prejeti informaciji in ugotovitvi, da je otrok istospolno usmerjen, šokirani, razočarani, potrti in polni skrbi, kot sem predvidevala že pred začetkom raziskovanja, so sčasoma veseli, da se jim je sin ali hči razkrila in jim zaupal/a svojo spolno usmerjenost. Zavedajo se, da je s tem osvobodil/a sebe in izkazal/a željo po iskrenem in odkritem odnosu s starši ter ostalimi družinskimi člani *(»Ja seveda ga sprejemam, saj sem ga tudi prej. Pojasnila bi to hmmm. Enostavno si kot starš postavljen pred to, da se to dogaja in da to ni njegova izbira, če bi to izbiral, sigurno ne bi sam izbral … Da je to biološko dogajanje, ki ga eni zatrejo (zanikajo sami sebe). Najpomembneje je, da je človek iskren sam do sebe in da živi polno življenje Bolj bi se sekirala, da bi čez nekaj let izvedela, da se je skrival, da ni razkril svoje identitete.«)*.

Tega takoj po razkritju vsi seveda niso zmožni uvideti in na otroka gledajo drugače *(»Kake 2 mesca se nismo nič kontaktirali. Jaz sem mogla o tem razmisliti. Tudi zdaj se mi zdi, da sem vedno bolj navezana na njega. Ne vem kako bi mu pomagala, še posebej zato ker je od doma. En čas se mu nisem upala rečt, da ga imam rada, ker se zdaj upam. Ga nisem upala objet, kar zdaj upam nardit. Smo se pa bolj zbližali, res. Kar se tiče z moje strani lahko rečem, da ga močno pogrešam. Če bi bili bližje, bi mu več pomagali, četudi je res, da je on zelo skromen in nikoli nič ne vpraša. Pomaga pa za čisto vsako stvar, kar ga vprašam.«).* **Tezo, da se takoj po razkritju odnos med otrokom in staršem poslabša, lahko le delno potrdim. O poslabšanju odnosov je govorila le tretjina respondentov, od tega oba očeta** *(»Ja,zelo.«; »Malo se je, sigurno. Malo bolj napet odnos, malenkost odtujila sva*

se.«). **Ostali so govorili o nespremenjenem odnosu ali njegovem izboljšanju, čeprav se osebno še vedno sprašujem, ali so bili po tolikih letih res sposobni uvida medsebojnega razumevanja takoj po razkritju. Pri nekaterih sem dobila občutek, da odgovarjajo za kakovost trenutnega odnosa oziroma bolj na splošno.**

Starši so v stiski, hkrati pa se zavedajo, da tudi otroku ni lahko *(»Ne, kot osebo nisem nikogar pogrešala. Edino njega, da bi ga imela bolj blizu. Da bi ga večkrat stisnila. Slutila sem, da tudi on mene potrebuje. Jaz sama ljubezni od staršev nisem imela, nisem pa vedela kako se približati sinu in hkrati sem mu hotela nudit oporo, četudi je bilo zame to zelo boleče«).* Neprijetna so podoživljanja neupravičenih strahov za nazaj *(»En čas se mu nisem upala rečt, da ga imam rada, ker se zdaj upam. Ga nisem upala objet, kar zdaj upam nardit. Smo se pa bolj zbližali, res. Kar se tiče z moje strani lahko rečem, da ga močno pogrešam.«).* Toda s časoma večina staršev ve, da ima čudovitega otroka in njegova (isto)spolna usmerjenost ni več razlog za medsebojno odtujenost ali nerazumevanje. Sprašujem pa se, ali jim ostaja uganka in tabu, kakor sem navajala v začetni tezi.

Brezpogojno sprejemanje otroka

Vsi starši torej sprejemajo svojega otroka, ne glede na njegovo (isto)spolno usmerjenost. To potrjujejo predvsem s simbolno reprezentacijo krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega« (Zaviršek 2009: 15): (*»Seveda ga, saj je moj otrok!«; »Kot mati imam tako rada svoje otroke, da bi vse naredila, da bodo srečni.«; »Moj otrok je moj otrok in takega imam rada kot je. Pa naj bo karkoli. Skos bom za njim stala*.«; *»Za mene je sin. Ščitim ga po vseh straneh in se mi zdi popolnoma normalen. Z njim ni nič narobe, če je drugače usmerjen.«; »Jaz ga sprejemam takega kot je, ne glede da je on gej. Tu nobene stvari ne spremeni.«).* Tu lahko opazim neverjetno moč biološkega starševstva v naši družbi in miselno predpostavko to je moja kri, moja last. Hkrati se to kaže tudi v primeru, ko je otrokovo razkritje skoraj ogrozilo partnersko razmerje matere in socialnega očeta. Mama se je bala, da bo oče odreagiral po principu »ker ni moj, ga ne sprejmem« in v tem primeru se je zavedala, da partnerstvo visi na nitki. Kot da ima biološka entiteta starševstva

prednost in večjo moč pred njegovo moralno in etično odgovornostjo (Zaviršek 2009: 15).

Lahko bi rekla, da je v ozadju tudi ideja brezpogojne starševske ljubezni do svojega otroka *(»Vedno sem jo sprejemala takšno, kot je in ji nisem vsiljevala ničesar.«).* Pri čemer je brezpogojna ljubezen situacija, kadar subjekt ljubi objekt in ga sprejema v popolnosti takšnega, kakršen je, ne da bi postavljal kakršen koli pogoj. Brezpogojna ljubezen se lahko nudi in zahteva, zato v strogem smislu besede popolnoma brezpogojna ljubezen sploh ne obstaja, ker vedno obstaja neki pogoj, ki ga mora objekt vendarle zadovoljiti, da bi sploh lahko postal objekt ljubezni (Milivojevič 2011: 389). Bi otrokova (isto)spolna usmerjenost že lahko ogrozila pogoje za brezpogojno ljubezen? Starš otroka sprejema, ne sprejema pa njegove (isto)spolne usmerjenosti, kar se vidi predvsem pri obeh očetih *(»Ja, ga sprejemam kot sina. / Totalka kontra temu sem in temu nasprotujem.«).*

Navajenost na otrokovo (isto)spolno usmerjenost

Zato je bolj kot o sprejemanju smiselno govoriti o navajenosti na otrokovo (isto)spolno usmerjenost, ki jo lahko razberemo iz več odgovorov respondentk.

> *»Spraševala sem se, zakaj moram ravno jaz to met. Še danes ne morem preko tega, na nek način. To ne moreš kar tako sprejet.«*
>
> *»Kaj pa vem. Jaz imam zdaj to za čisto samoumevno, nimam več težav s tem. Se mi zdi, da ga imam še veliko raje zdaj.«*
>
> *»Sicer pa se nisem počutila zelo grozno, saj sem že celo življenje v krogu ljudi, ki so istospolno usmerjeni in s tem nisem imela in nimam težav … Čeprav bi lagala, da sem to kar tako z lahkoto sprejela. Sem potrebovala kar nekaj časa… Kot starš si želiš, da bo otrok srečen in iskreno povedano, desetkrat raje bi videla, da bi bil sin heteroseksualno usmerjen, četudi ga popolnoma sprejemam.«*

Uganka in tabu

Ali je otrokova (isto)spolna usmerjenost staršem tabu in uganka, je nekaj, kar bi na nek način lahko potrdila, a si ne upam. Lahko pa potrdim, da so starši prepričani, da je skrivnostni gen za homoseksualnost tisti, ki je kriv, da je njihov otrok »netradicionalno« usmerjen. Če staršem to prepričanje zadostuje, potem ne morem trditi, da jim je otrokova spolna usmerjenost uganka. Toda tekom pogovorov s starši je bilo zaznati precej dilem, dvomov, nevednosti, nelagodnosti in nejasnosti glede otrokove usmerjenosti *(»Lahko da vem premalo, ne vem. Nikoli ni zadosti. Jaz mislim in trdim, da je to gensko in da si ljudje ne izmišljujejo, da to so. Narava poskrbi zato, kaj človek mora bit že ob rojstvu.«).* Poleg tega imajo največ informacij o istospolni usmerjenosti iz medijev, ki jo predstavljajo precej senzacionalistično in eksotično, iz česar sklepam, da njihovo vedenje ni strokovno, četudi nam sama stroka še vedno ni utemeljila, od kje izvira (isto)spolna usmerjenost.

Tudi neraziskanost in izvorna neutemeljenost pripomoreta k temu, da je istospolna usmerjenost še vedno tabu, pri čemer razumem tabu kot nekaj, o čemer redko spregovorimo ali nam je ob pogovoru o tem nelagodno, se mu izmikamo, ob njem zardimo in se posmihamo. **Lahko bi trdila, da starši dojemajo otrokovo istospolno usmerjenost še vedno kot tabu, in to tezo potrdila.** Res je, da njihovega terminološkega polja nisem rezultirala, a sem bila vseeno pozorna na njihove besede, ki so se dotikale istospolne usmerjenosti. Poleg redko izgovorjenih besed gej in lezbijka ter istospolna usmerjenost, so govorili še o homoseksualcih in homoseksualnosti, istospolnosti in enakospolnosti. Še vedno jim je bilo ob izgovoru teh besed nelagodno. Nekateri jih sploh niso uporabljali, ampak so geje in lezbijke poimenovali kar skozi zaimke, npr. taki ljudje ali oni. Dobila sem občutek, da je staršem še vedno težko misliti o otroku kot geju ali lezbijki in ga predvsem tako poimenovati. Mojca Urek (2000: 118) pravi, da se nam zaradi prepogoste uporabe besed gej ali lezbijka, ne bo posušil jezik. Morda bi lahko njen nasvet upoštevali tudi starši. Z dodatno pozornostjo na terminološko izrazoslovje staršev, bi na nek način lahko pokazala tudi (ne)navajenost na otrokovo (isto)spolno usmerjenost, a si nisem dovolila iti tako daleč. Istospolna usmerjenost je namreč zgolj ena izmed otrokovih identitet, ki je pomembna, a nikakor ni edina, pogosto niti najpomembnejša, kot

pravita Kuhar in Švabova (2005: 14), zato je logično, da je otrok za starša sin ali hči s svojim lastnim imenom. Predvidevam, da tudi moja mami ne bi o meni govorila kot o lezbijki Taji, ampak samo o Taji, četudi bi ji bil izraz lezbijka dobro znan.

Starši informacijo o otrokovi usmerjenosti ohranjajo predvsem v družinskem krogu in jo zaupajo zgolj prijateljem, kar je še ena potrditev, da gre za tabu. **Tezo, da starši istospolno usmerjenih otrok o istospolni usmerjenosti otroka govorijo le s peščico ljudi, ki segajo v najožji družinski krog (mož/žena, sorojenci), bi lahko le delno potrdila, ker so se mnogi starši »autirali« tudi zunaj družinskega kroga in presegli družinski klozet, saj so informacijo zaupali prijatelju/em in drugim sorodnikom.** Še vedno pa ta informacija ostaja večinoma intimna informacija ali skrivnostna informacija za izbrane.

Pomembno se mi zdi zavedanje, da je seksualnost nasploh še vedno družbeni tabu. O seksu se le redki pogovarjajo v družinskem krogu in tudi sicer med prijatelji in znanci. Soočenje starša s tem, da je njegov otrok seksualno bitje, je precej neprijetno in nelagodno, če gre za »netradicionalno usmerjenost« pa še toliko bolj *(»Ja, mislim lahko govorim. Tega me ni sram. Se tudi s tem ne baham, moram reči. To je nekaj, kar sem morala sprejeti. Tega sicer ne govorim kar tako okrog. Nimam potrebe. Niti o hčeri ne govorim kar tako okrog (če ima/nima fanta npr.). To je njihova stvar, če me pa kdo vpraša, pa tudi lahko povem.«).* Strinjam se tudi z idejo iz knjige Coming out of shame (Gershen, Raphael 1996: 86), da sramovanje lastne (isto)spolne usmerjenosti in posledično ljubezni med dvema moškima ali dvema ženskama izhaja že iz lastne družine, v kateri posameznik odrašča. Homofobija je namreč vedno povezana tudi z vprašanjem seksualnosti in telesa, seksualnost pa je povezana tudi s sramom, ki odigra ključno vlogo. Najbolj grozljive so namreč tiste seksualnosti, ki so percipirane ali konstituirane kot sramotne (Kuhar 2007: 91).

Tako sta torej seksualnost in (isto)spolna usmerjenost dve precej močno tabuizirani temi, o katerih v družinskem krogu razprav »ne odpiramo« ali se jim z nelagodnimi nasmeški in rdečico vedno znova umikamo z izgovorom, da gre za osebno intimnost *(»Ne, ne poznam. Niti ne vem, če ga ima. V te reči se ne vtikam in sva se tudi dogovorila, da je to stvar intime. Kakor se on ne »vtika vame«, se tudi jaz ne bom. To*

so tiče posameznikove intime.«). V družinskem krogu se obnašamo, kot da ne vemo, kaj je seks, po drugi strani pa včasih na mestnem avtobusu sediš poleg mladostnice, ki preko mobilnega telefona glasno razlaga prijateljici, kako se je »dala dol s kar enim in še to brez kondoma«. Predvidoma je to objavila tudi na »svojem FB zidu«, da so ji lahko »prijatelji lajkali«. Toliko o »osebni intimnosti«.

»Saj ni konec sveta,«

so bile izrečene besede mame, ko sem jo vprašala, ali se je po otrokovem razkritju obrnila kam po pomoč. Res ga ni, četudi so prve reakcije staršev po otrokovem razkritju takšne, da bi človek mislil, da otroku manjkajo vsaj dve roki in ena noga. **Tezo, da starši ne poiščejo nobene institucionalizirane psihosocialne oblike pomoči, lahko potrdim le do te mere, da je večina res ne. Ne morem pa trditi, da je razlog v nevednosti, da taka pomoč za starše sploh obstaja** *(»Ne, nisem klical, sicer vem da obstajajo društva.«),* saj je le ena mama omenila, da ni vedela, kam po pomoč *(»Ne, niti nisem vedela, kam se obrniti.«).* **Ravno tako ne morem potrditi teze, da so starši lažje in hitreje sprejeli otrokovo (isto)spolno usmerjenost, ker so poiskali podporo ali pomoč organizacij, ki delujejo na tem področju. V mislih sem imela Društvo informacijski center Legebitra in Društvo za integracijo homoseksualnosti (DIH).** Je pa udeležba na srečanju staršev gejev in lezbijk, ki sta ga obiskali dve respondentki, zanju pozitivna izkušnja, ki jo hranita v lepem spominu.

> *»Pa na Legebitro sem šla vedno, me je peljal tja. So bili tudi starši od geja tam, pa so na primer zdravniki in je otrok ravno tako gej. Tam smo bili vse sorte ljudi, pa so njihovi glih tako taki otroci. Vse sorte smo se pogovarjali na Legebitri in je bilo fajn.«*
>
> *»Sin me je peljal na Legebitro, na srečanje staršev istospolno usmerjenih otrok. Tam smo bili starši in njihovi istospolno usmerjeni otroci. Moram reči, da smo se imeli prav lepo in da je bilo tisto popoldne zelo zabavno. Nikoli ne bom pozabila mame iz Dolenjske, ki se je predstavila tako, da je povedala, da ima sina in da je en sin normalen, drugi pa ne. Še danes se smejem, ko se spomnim nato. Bilo je prijetno. Tam smo si podelili izkušnje, se med seboj poslušali.«*

Če se udeležiš srečanja staršev gejev in lezbijk na Legebitri ali DIH-u, veš, da nisi edina mama geja in da ni samo tvoj otrok (isto)spolno usmerjen. Si med sebi enakimi, zagotovljen ti je varen prostor za pogovor, spoznaš izkušnje drugih in podeliš svoje, dobiš nove informacije. Po drugi strani se sprašujem, ali starše ovira občutek in strah pred tem, da jim na čelu piše, da je mama geja, če bi prestopila prag Legebitre. Si lahko zato še bolj stigmatiziran?

Škorjanc (2008: 212–213) piše, da je na DIH-u pred leti delovala svetovalnica za starše dvakrat tedensko po dve uri. V tem času je bilo na voljo poleg osebnega svetovanja tudi svetovanje po telefonu in elektronski obliki, saj so želeli doseči tudi ljudi, ki ne živijo v Ljubljani. Svetovalnica ni delovala po klasični obliki svetovanja, ampak je šlo bolj za skupno raziskovanje možnih poti do želene rešitve, staršem so nudili podporo in varen prostor. Ravnali so po konceptu soustvarjanja skupnih želenih rešitev (Čačinovič Vogrinčič 2008: 59). Starši so imeli precej podobna vprašanja, kot jih imajo (isto)spolno usmerjeni posamezniki, in preko te svetovalnice so ugotovili, da imajo težave pri sprejemanju spolne usmerjenosti svojih otrok. Veliko so naredili za ta projekt, vendar realizacija ni bila najboljša. Prvega srečanja naj bi se udeležila dva para staršev, a ko je prišel čas zanj, sta oba para odpovedala in dala vedeti, da mislijo, da bodo zmogli sami. Škorjanc (2008: 213) pravi, da lahko samo ugibamo, kaj vse je stalo za njihovim umikom.

Sprašujem se podobno. V mojem primeru je med drugim lahko vzrok oddaljenost od Ljubljane in Maribora, kjer delujejo nevladne organizacije, ki so jasno deklarirane za delovanje na tem področju. Zavedam se, da gre v večini primerov za starše, ki so že precej stari oziroma se jim je otrok razkril pred osmimi in več leti. Morda takrat ta mreža še ni bila tako razvejana, starši še niso uporabljali spleta ipd., poleg tega sta sram in stigma še vedno tako globoko prisotna v heterormativnem okolju in tudi odziv profesionalnih služb ni nujno strokoven, saj je največkrat odvisen zlasti od osebne razgledanosti in širine profesionalcev in na drugi strani od njihovih predsodkov in ne od njihove načelne naravnanosti, ki bi si jo te službe posebej vpisale v svoj kodeks (Urek 2000: 115). Če noben gej ali lezbijka ne more vedeti, kaj lahko pričakuje, če se bo obrnil/a po pomoč, saj pozitiven odziv na njegovo/njeno spolno orientacijo ni

samoumeven (Urek 2000: 15), potem so njihovi starši na istem. Česa takega si v pomagajočih poklicih ne bi smeli dovoliti.

Varen prostor za pogovor

»Pravzaprav samo to, da sem se lahko z možem o tem odprto pogovorila. To sem potrebovala in to sem tudi dobila,« je odgovor mame na vprašanje, kaj je potrebovala ali pogrešala po otrokovem razkritju. Varen prostor za pogovor in pogovor s primernim sogovornikom sta torej najpomembnejša. Najlepše je, če se lahko pogovarjaš doma, s partnerjem, otrokom in ostalimi njegovimi sorojenci ter skupaj z njimi odkrivaš življenjski svet istospolno usmerjenega otroka, razrešuješ lastne dileme in težave. Iskrene in blizu so mi besede mame, ki je dejala: »Pomembno je, da imaš ljudi okoli sebe, s katerimi lahko to govoriš, katerim lahko to zaupaš. Sicer pa je prav, da imaš možnost, da greš na nek pogovor, kjer te nevtralna oseba posluša in da imaš možnost te strahove predelati.«

Po njenih besedah razumem in mislim »nevtralno osebo« kot socialno delavko ali osebo iz pomagajočih poklicev. Pogovor je namreč osrednji prostor, v katerem se dogaja proces pomoči v socialnem delu. Skozi pogovor se pomoč raziskuje in soustvarja. Naloga socialnega delavca kot spoštljivega in odgovornega zaveznika je, da sogovorniku, ekspertu iz izkušenj, ponudi ali skupaj z njim soustvari varen prostor, da lahko ta pove, kdo je in kaj si želi (Čačinovič Vogrinčič 2008: 8–9).

Vloga socialnega dela

Socialna delavka je torej lahko oseba, ki staršu, ki mu je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost, zagotovi varen prostor za pogovor in ga povabi v proces raziskovanja lastnih strahov, predsodkov in prepričanj o istospolno usmerjenih ljudeh ter kasneje v spoznavanje življenjskega sveta istospolno usmerjenega otroka.

Socialna delavka mora staršem razložiti, da za otrokovo (isto)spolno usmerjenost nihče ni kriv in da to ni bolezen. Pomembno je, da jim pove, da se njihov otrok ni popolnoma nič spremenil. O njem imajo le informacijo več, s katero je njihov otrok

želel ohraniti z njimi predvsem iskren odnos. To, da je njihov otrok gej ali lezbijka, ne pomeni, da bo vse življenje nesrečen in ravno tako ne bodo zato nesrečni oni.

Prav je, da staršem ponudi prostor, kjer lahko ubesedijo svoje strahove, predsodke in prepričanja o (isto)spolno usmerjenih ljudeh in nasploh strahove in prepričanja, ki jih bremenijo zaradi otrokove in lastne ter družinske prihodnosti. Lahko jim predlaga, da pomislijo na osebo, s katero bi se tudi sicer o tem najlažje pogovarjali in se ji zaupali, ter jih spodbudi, da navežejo stik z njo (partner, prijateljica, sorodnica).

Socialna delavka mora starše informirati o obstoječi literaturi, ki je namenjena staršem gejev in lezbijk. Četudi ni veliko strokovne literature v slovenščini, lahko otrokovo (isto)spolno usmerjenost približa s kakšnim ljubezenskim romanom ali leposlovnim delom, ki opisuje (isto)spolno ljubezen (npr. Drugačna razmerja Mance Košir), postreže jim z zloženkami Društva informacijski center Legebitra in Društva za integracijo homoseksualnosti, predstavi njuno poslanstvo in delovanje in jih napoti tja, kjer lahko dobijo obilo informacij in se udeležijo srečanj za starše gejev in lezbijk.

Preko literature in pogovorov s socialno delavko mora starš spoznati njemu nove besede, se pravi gejevsko in lezbično besedno polje (GLBTQ skupnost, gej, lezbijka, homo/hetero, »autirati se«, razkritje …), ki ga lahko spoznava tudi skupaj s svojim otrokom oziroma ob njem.

Socialna delavka je tista, ki mora starša spodbujati, da si bo želel spoznati otrokov življenjski svet in njegovo socialno mrežo, spoznati njegovega/njeno partnerja/partnerko ali (isto)spolno usmerjene prijatelje, saj bo tako starš uvidel, da gre za povsem običajne ljudi, in se morebiti znebil katerega izmed predsodkov. Morda jim lahko svetuje, da navežejo stik s starši otrokovega prijatelja/ice, partnerja/ke. Kot piše Urekova (2006:128), je ravno odsotnost socialnih stikov podlaga za oblikovanje stereotipov in predsodkov, iz katerih se razvije homofobija.

Socialna delavka je lahko tista, ki starša pripravi in skupaj z njim razišče in najde najprimernejši trenutek, kako se bo tudi sam razkril in zaupal otrokovo spolno usmerjenost svoji mami, očetu, sodelavki, prijateljici. Nadvse pomembno je, da socialna delavka staršu sporoči, da naj o tem spregovori ostalim, ko bo pripravljen in ko bo čutil, da je čas za to (Fairchild, Hayward 1998: 199).

Po izraženi potrebi in želji lahko povabi na srečanje vso družino in skupaj z njo spoznava njihov družinski zemljevid po konceptu dela z družino na dveh ravneh, kjer je predmet socialnega dela z družino pomoč (opora, podpora) družini pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov izhajajoč iz otrokove (isto)spolne usmerjenosti skupaj z njo (Čačinovič Vogrinčič 2008: 27).

Predvsem pomembno pri strokovni ali socialni delavki je tudi samozavedanje lastne homofobije. Urekova (2000: 116) pravi, da je ta med strokovnimi in socialnimi delavkami še vedno prisotna, saj se mnogih še vedno drži prepričanje, da je homoseksualnost motnja. Če socialna delavka začuti strah ali nelagodje ob pogovoru o (isto)spolni usmerjenosti tako s staršem, družino ali gejem/lezbijko, je prav, da strokovno prekine z delom preden uporabnikom škoduje in vanje projicira lastne strahove in predsodke razreši.

Eden od morebitnih razlogov za homofobijo med strokovnimi delavkami je lahko poleg odsotnosti socialnih stikov z geji in lezbijkami tudi minimalna obravnava tovrstne tematike med samim študijem. Predavatelji premalo razbijajo tabuje, rušijo stereotipe in nasploh premalo govorijo o tem. Tovrstno tematiko raziskujemo zgolj tisti, ki nas posebej zanima, ali tisti, ki imajo osebno izkušnjo, torej so sami (isto)spolno usmerjeni. Zato menim, da bi bile na tem področju potrebne spremembe znotraj same fakultete, ki bi morala podpirati tako znanstveno raziskovanje na tem področju kakor izobraževalno.

5. SKLEPI

- Respondenti raziskave živijo v razpršenih razširjenih družinah in svojo družino doživljajo pozitivno. Večini je otrokova (isto)spolna usmerjenost pomembna družinska lastnost.
- Večina staršev pred razkritjem nikoli ni slutila ali razmišljala o otrokovi istospolni usmerjenosti.
- Vsi starši so informacijo o istospolni usmerjenosti sina ali hčere prejeli od njih in brez posrednikov pred osmimi ali več leti. Večina je bila informirana doma, pogosto v krogu vseh oziroma najožjih družinskih članov.
- Velikokrat je mama tista, ki izve za otrokovo (isto)spolno usmerjenost pred ostalimi najožjimi družinskimi člani in/ali tista, ki prevzame vlogo posrednice in to informacijo posreduje ostalim najožjim družinskim članom (največkrat možu oz. očetu).
- Otrok svojo (isto)spolno usmerjenost izreče v obliki skrivnosti ali neposredno in prepričano v lastno identiteto.
- Starši s prvimi mislimi in besedami po prejeti informaciji potrdijo slutnjo, ali potrjujejo brezpogojno starševsko ljubezen, ali dvomijo in zanikajo otrokovo (isto)spolno usmerjenost, ali rekonstruirajo realnost znotraj heteronormativne nevidnosti.
- Starši po nepričakovani prejeti informaciji o otrokovi (isto)spolni informaciji zaradi prenagljenih čustev največkrat burno reagirajo in se odzovejo agresivno.
- Vsak starš se drugače odzove na prejeto informacijo o otrokovi (isto)spolni usmerjenosti. Možne prve reakcije in misli so izključitev iz družine, molk, poskus preprečitve (isto)spolnega partnerskega razmerja, jok, dvom, zanikanje, izraz brezpogojne ljubezni in vprašanje usode.

- Počutje takoj po otrokovem razkritju je precej težko opisljivo. Največkrat se poslabša psihično in fizično počutje, spremeni se tudi telesno zdravje. Starši so eni bolj drugi manj presenečeni in razočarani.

- Do spoznanja, da otrok ostaja isti in da imajo le informacijo več o njem, večina staršev prideš šele po določenem času od razkritja.

- Starši ohranjajo informacijo o otrokovi istospolni usmerjenosti predvsem znotraj ožjega družinskega kroga (družinski klozet) in med prijatelji. Zanje je to ali skrivnostna informacija za izbrane, ali intimna informacija, ali vsem znana informacija.

- Tudi starši ob otrokovem razkritju zdrsnejo v klozet. Z razkritjem otrokove (isto)spolne usmerjenosti (npr. prijatelju, sodelavcu …) preizkušajo kakovost odnosa in hkrati tvegajo v njegovo nadaljevanje.

- Takoj po otrokovem razkritju (isto)spolne usmerjenosti odnos med staršem ostane nespremenjen, se izboljša ali poslabša.

- Večina staršev trenutni odnos z (isto)spolno usmerjenim otrokom ocenjuje kot kakovostni. Večina se med seboj sliši skoraj vsakodnevno preko telefona in se osebno obišče nekajkrat mesečno. Ravno tako poznajo otrokovega partnerja/ko in imajo z njim/njo tudi medsebojne stike.

- Istospolna usmerjenost otroka ne prinaša poveličevanja medsebojnega odnosa staršev in ostalih, heteronormativno usmerjenih otrok niti ni vzrok za boljše razumevanje med njimi.

- Starši se zaradi otrokove (isto)spolne usmerjenosti soočajo s težavami. So žrtve diskriminacije, žrtve psihičnega in fizičnega nasilja, doživljajo tudi nesprejetost in zahrbtnost v soseski. Informacija o otrokovi istospolni usmerjenosti lahko vpliva tudi na kakovost odnosa s partnerjem oziroma obstoj partnerstva.

- Starši se v mislih pogosto ukvarjajo z vprašanjem usode (Zakaj ravno moj otrok?), vračajo se v preteklost in iščejo morebitne lastne napake v vzgoji, sicer pa imajo obilo strahov in skrbi za prihodnost. Skrbi jih predvsem za

potomstvo in otrokovo kakovost življenja. Bojijo se, da bodo otroci žrtve homofobične družbe, homofobičnega nasilja, da bodo zboleli za kakšno spolno prenosljivo boleznijo in da bodo zaradi (isto)spolne usmerjenosti nesrečni v življenju.

- Večina staršev po otrokovem razkritju ni uporabila nobene izmed institucionaliziranih oblik psihosocialne pomoči. Kar nekaj jih je menilo, da je niso potrebovali. Nekateri niso vedeli, kam se obrniti po pomoč.

- Starši jasno izražajo, da po otrokovem razkritju potrebujejo varen prostor za pogovor in sogovornika, s katerim lahko delijo lastno doživljanje otrokove (isto)spolne identitete. Poleg tega potrebujejo tudi čas, da se otrokove (isto)spolne usmerjenosti navadijo in/ali jo sprejmejo.

- (Isto)spolna usmerjenost še vedno ni tema družinskih pogovorov. V večini družin se starši z otroki niso pogovarjali o gejih ali lezbijkah, (isto)spolnem partnerstvu …

- Starši morajo po otrokovem razkritju (isto)spolne identitete rekonstruirati dosedanjo družinsko realnost in začeti z gradnjo novega družinskega zemljevida.

- Starši so sprva polni nereflektiranih predstav, predsodkov in prepričanj o (isto)spolno usmerjenih ljudeh, ki jih kasneje ob spoznavanju svojega (isto)spolno usmerjenega otroka in njegovega življenjskega sveta spremenijo ali ovržejo ali omilijo.

- Vsi starši sprejemajo svojega otroka, ne glede na njegovo spolno usmerjenost. Večina sprejemanje utemeljuje s simbolno reprezentacijo krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj svojega (»Saj je moj otrok.«), zato je bolje, da namesto o sprejemanju otrokove (isto)spolne umerjenosti govorimo o navajenosti na otrokovo (isto)spolno usmerjenost. Nekateri starši v moji raziskavi se sicer še vedno niso navadili otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

- Veliko staršev meni, da je otrokova istospolna usmerjenost biološko pogojena in zapisana v genih.

- Največ informacij o istospolni usmerjenosti imajo starši iz medijev. Nekateri zaradi otrokove (isto)spolne usmerjenosti raziščejo družinsko deblo in/ali berejo strokovno literaturo s to tematiko ali/in se o tem pogovarjajo s svojim otrokom ali/in s starši z isto izkušnjo. Nekateri imajo informacije o istospolni usmerjenosti že iz študija in neposrednih stikov z istospolno usmerjenimi ljudmi.

- (Predhodne) lastne pozitivne in neposredne izkušnje z istospolno usmerjenim posameznikom (prijatelj, sodelavec) lahko pozitivno vplivajo na doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

- Starše skrbi, da istospolno usmerjen otrok ne bo mogel/smel imeti otrok, hkrati pa idejo o vnukih potlačijo ali jo dojemajo kot neuresničljivo željo, četudi se predvsem mame vidijo v vlogi babice otroku, ki ima bodisi dve mami bodisi dva očeta.

- Starši zaradi otrokove (isto)spolne ljubezni spremenijo lastne predstave o ljubezni in verjamejo, da je ljubezen vse tisto, v kar ljudje verjamejo, da ljubezen je (Milivojevič 2011: 15). Verjamejo tudi v to, da so stvari, na katere človek v življenju ne mora vplivati in so hkrati izhodišče za lastno življenjsko rast ter izboljšanje odnosov s tebi pomembnimi drugimi.

6. PREDLOGI

Predlogi izhajajo iz besed respondentov kot ekspertov iz izkušenj:

- Starši, ne sramujte se svojih (isto)spolno usmerjenih otrok in se razkrijte. Govorite o tem, podelite lastno izkušnjo in svojo življenjsko zgodbo drugim ljudem.
- Pomembno bi bilo izdati priročnik za starše, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost. V tem priročniku bi bile tudi življenjske zgodbe staršev, ki že imajo izkušnjo z vlogo mame ali očeta geju/lezbijki. Premalo je ustrezne literature v slovenskem jeziku, ki bi bila namenjena staršem istospolno usmerjenih otrok.
- Istospolna usmerjenost mora postati del učnega načrta že v osnovni šoli.
- Starš po otrokovem razkritju potrebuje varen prostor za pogovor in primernega sogovornika, ki mu lahko zaupa lastno doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti.
- Potrebno je razkritje javno znanih in vidnih (isto)spolno usmerjenih posameznikov, ki imajo pomembne državne funkcije.
- Potrebne so zakonske spremembe, ki bodo naklonjene istospolno usmerjenim posameznikom in njihovemu partnerskemu in družinskemu življenju. Prav bi bilo, da bi jim bile omogočene poroke in posvojitev otroka.

Moji predlogi:

- Predlagam večjo raziskavo staršev gejev in lezbijk, katere ugotovitve bi lahko na podlagi reprezentativnega vzorca posplošili.
- Nujno potrebno je osveščanje bodočih staršev, da se jim lahko rodi (isto)spolno usmerjen otrok (npr. že v šoli za bodoče starše). Tako bodo ob morebitni situaciji drugače dojemali in sprejemali otroka in bili manj dovzetni za morebitno agresivno vedenje po otrokovem razkritju.

- Tudi starši, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost, potrebujejo možnost sodelovanja in udeležbe v skupini za samopomoč, svetovalnici za starše gejev in lezbijk. Potrebujejo brošure, priročnik za starše ali kakršnokoli možnost strokovnega informiranja o istospolni usmerjenosti ali zgolj varen prostor za pogovor in primernega sogovornika, ki mu bodo lahko zaupali lastno doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti.

- Takšna infrastruktura bi morala biti zagotovljena tudi staršem, ki ne prihajajo iz urbanega okolja (npr. iz Ljubljane ali Maribora).

- Predlagam, da bi obstajal spoštljiv in odgovoren zaveznik, ki bi obiskoval starše gejev in lezbijk (tiste, ki bi želeli) kar pri njih doma in bi jim tako predstavljal primernega sogovornika, ki bi se mu lahko zaupali in podelili lastno doživljanje otrokove istospolne usmerjenosti in morebitne težave. Posameznik bi jih lahko o istospolni usmerjenosti tudi informiral, predstavil bi jim morebitno primerno obstoječo literaturo, jim delil brošure … Hkrati bi bil (po potrebi) primeren za sodelovanje s celotno družino, odigral bi mediatorja med staršem in (isto)spolno usmerjenim otrokom ob morebitnem nesprejemanju ali zavrnitvi otroka s strani starša oziroma obratno.

- Predlagam, da se napiše in izda priročnik za starše gejev in lezbijk, v katerem bi bile objavljene tudi življenjske zgodbe staršev, ki že imajo izkušnjo z vlogo očeta ali mame geja/lezbijke. To bi bilo koristno tako za starše, ki bi pripovedovali svojo zgodbo (anonimno), kot za bodoče starše, ki bi jim zgodbe in celotna vsebina priročnika olajšala soočenje z otrokovo (isto)spolno usmerjenostjo in približala življenjski svet takšnih družin. Že starši, ki so sodelovali v moji raziskavi, so bili veseli, da so lahko prispevali k večji osveščenosti in razumevanju te tematike ter hkrati spregovorili o svoji osebni izkušnji in čisto osebnih težavah.

- V šolah bi bilo potrebno zagotoviti dostop do relevantnih informacij o istospolni usmerjenosti, istospolnem partnerstvu in nasploh o seksualnosti. Šola mora biti varen prostor tako za geje kot lezbijke ter hkrati prostor, kjer se sooča z nevidno heteronormativnostjo in ne potencira, ampak zmanjšuje homofobijo.

- Predlagam, da se opozarja na posledice nevidne heteronormativnosti in homofobije (s članki, prispevki v medijih, z reklamami) in da se medijem prepove senzacionalistična in eksotična manifestacija istospolne usmerjenosti.
- Fakulteti za socialno delo bi predlagala ustanovitev samostojne katedre za področje istospolne usmerjenosti (gejevske in lezbične študije) ali več ur namenjenih tej temi pri predmetu Moški in ženske v socialnem delu ali Socialno delo z družino, saj smo študentke/i in posledično bodoče/i socialne/i delavke/ci preveč prepuščeni lastni pobudi, kar se tiče informiranja in izobraževanja na tem področju. V pomagajočih poklicih si ne smemo dovoliti tega, da imajo istospolno usmerjeni ljudje in njihovi starši, prijatelji zaradi posameznikove (isto)spolne usmerjenosti neprijetno ali homofobično izkušnjo s strokovnjakom, na katerega se obrnejo po pomoč.
- Vsak posameznik naj se namesto homofobičnega odziva poskuša postaviti v kožo njegovega sogovornika (npr. mame geja/lezbijke). Če ne želi ali ne more pomagati, naj vsaj ne škoduje, zmerja … predvsem pa naj skuša najti dobro v človeku in nanj pogledati s perspektive moči.

LITERATURA IN VIRI

1. Berger L. Peter in Luckmann Thomas. 1988. ***Družbena konstrukcija realnosti.*** Ljubljana: Cankarjeva založba.
2. Borhek V., Mary, 1994. ***"Coming Out to Parents: A two-way survival guide for lesbians and gay men and their parents".*** Cleveland: Pilgrim Press/United Church Press.
3. Čačinovič, Vogrinčič, Gabi. 2008. ***Socialno delo z družino***. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
4. Fairchild, Betty in Hayward Nany. 1998. ***Now that you know: a parents' guide to understanding their gay and lesbian children.*** London: A Harvest Book Harcourt Brace & Company.
5. Kanduč, Zoran. 2003. ***Onkraj zločina in kazni***. Ljubljana: Študentska založba.
6. Kaufman, Gershen in Raphael, Lev. 1996. ***Coming out of shame. Transforming Gay and Lesbian Lives.*** New York, London, Toronto: Doubleday.
7. Kogovšek, Sonja. 2009. ***Istospolne družine med zanikanjem, nadzorom in podporo (Socialne pravice staršev in otrok v istospolnih družinah).*** Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
8. Kuhar, Roman. 2001. ***Mi, drugi oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete.*** Ljubljana: Škuc, Lambda 2.
9. Kuhar, Roman. 2006. ***Homofobija: Kultura strahu pred homoseksualnostjo.*** Teorija in praksa: družboslovna revija, 43(3/4), 540–556.
10. Kuhar, Roman. 2007. ***Insititucionalizirana in internalizirana homofobija.*** Socialno delo za enake možnosti za vse: knjiga povzetkov / 3. Kongres socialnega dela, Maribor, 10.–12. Oktober 2007. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
11. Kuhar, Roman in Švab Alenka. 2005. ***Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk.*** Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
12. Milivojevič, Zoran. 2011. ***Formule ljubezni: ne zapravljajmo življenja v iskanju prave ljubezni.*** Ljubljana: Mladinska knjiga.

13. Nastran-Ule, Mirjana. 2000. ***Sodobne identitete v vrtincu diskurzov, Znanstveno in publicistično središče***. Ljubljana: zbirka Sophia 6/2000.
14. Petrovič Erlah, Polona in Žnidarec Demšar, Simona. 2004. ***Asertivnost: zakaj jo potrebujemo in kako si jo pridobimo.*** Nazarje: Argos.
15. Pirnar, Marta. 2003. ***Reprezentacija istospolno usmerjenih. Proces razkrivanja homoseksualne subkulture v Sloveniji***. Univerza v Lj, Fakulteta za družbene vede (magistrsko delo).
16. Pirnar, Marta. 2006. ***Tok/protitok. Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju***. Ljubljana: ŠKUC.
17. Plummer, Ken. 1995. ***Izrekanje imena – uvedba gejevskih in lezbičnih študij.***Ljubljana: Časopis za Kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo XXIII, 177: 15–44.
18. Rafkin, Louise. 1987. ***Different Daughters. A book by Mothers of Lesbians***. Pittsburgh, san Francisco: Cleis Press.
19. Rener, Tanja, Sedmak Mateja, Švab Alenka in Urek Mojca. 2006. ***Družine in družinsko življenje v Sloveniji***. Koper: Založba Annales.
20. Sekereš, Zoran. 2010. ***Ponotranjena homofobija***. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
21. Stein, Edward. 1992. ***Foms of Desire, sexual orientation and the social constructionist controversy.*** New York and London: Ruotledge.
22. Sullivan, Andrew. 2008. ***Domala normalen. Argument o homoseksualnosti***. Ljubljana: Krtina.
23. Škorjanc, Tomaž. 2008. ***Psihosocialna pomoč staršem istospolno usmerjenih mladostnikov***. Revija Socialno delo 47,3–6: 309–314.
24. Šterk, Tina. 2002. ***Lezbištvo kot način življenja:identiteta in razkritje.*** Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Visoka šola za socialno delo.
25. Tolstoj, Lev. 1975. ***Ana Karenina.*** Ljubljana: Mladinska knjiga**.**
26. Tratnik, Suzana. 1995. ***Homofobija: Definicija homofobije***. Delta: revija za ženske študije in feministično teorijo, *1*(3/4), 169–174.
27. Ule, Mirjana in Kuhar Metka. 2003. ***Mladi, družina, starševstvo. Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni***. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede za Založbo Hermina Krajnc.

28. Urek, Mojca. 2000. ***Vodič za preživetje skoz socialnovarstvene službe in službe duševnega zdravja za lezbijke in geje***. Revija Socialno delo 41, 2: 113–118, Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
29. Zaviršek, Darja. 2009. ***Med krvjo in skrbjo. Socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu***. Revija Socialno delo 48, 1–3: 3–16.
30. Zorn, Jelka. 2000. ***Homoseksualnost iz perspektive drugega.*** Revija socialno delo 39, 1: 21–32. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Viri:

31. ***Nekaj za starše! Informacije za starše in družine istospolno usmerjenih mladih***. (zloženka, 2010). Društvo informacijski center Legebitra
32. ***Prva lekcija iz homoseksualne/biseksualne angleščine. Coming out.*** (zloženka, 2010). Društvo informacijski center Legebitra.
33. Društvo informacijski center Legebitra: ***http://www.drustvo-legebitra.si/*** (22. 4. 2011)
34. Društvo za integracijo homoseksualnosti (DIH): ***http://www.dih.si/*** (22. 4. 2011)

8. POVZETEK

V diplomskem delu z naslovom *Moj otrok je gej/lezbijka – Glas staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost* sem se osredotočila na starše, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost. Ti starši so v slovenskem prostoru precej nevidna skupina ljudi, o njih ni veliko raziskovalnih podatkov.

V teoretičnem delu pišem o nevidni heteroseksualni normativnosti sodobne družbe, kjer je na delu dvojnost homo/hetero razločevanja, pri čemer je heteroseksualnost v privilegiranem položaju na vsakem koraku. Četudi istospolno usmerjenih ljudi ne dojemamo več kot »bolnih homoseksualcev«, je v družbi ogromno »bolnih homofobov«, ki se osebno, moralno in politično ne strinjajo s homoseksualnostjo kot tako in istospolno usmerjene posameznike diskriminirajo, obsojajo, omalovažujejo, nad njimi izvajajo nasilje ipd. Toda istospolno usmerjeni posamezniki so med nami in njihova zmožnost ljubezni do osebe istega spola je v njihovih življenjih pomembna, a nikakor edina, pogosto niti ne najpomembnejša identiteta. Zato ni vseeno ali nekoga mislim kot »pedra«, »narobe vezanega« ali »geja«.

O terminologiji in gejevsko lezbičnem terminološkem polju ter njegovih težavah razmišljam v drugem poglavju, kjer ugotavljam, da je homoseksualnost danes postala pravi babilonski stolp. V zadnji dvajsetih letih je namreč nastala množica gibanj, ki so premaknila jezike in identitete skozi katere razumemo kompleksnost naše spolnosti in politike. Vsekakor se veselimo prihodnosti in nadaljnjega izoblikovanja novih jezikov in zgodb.

»Kdo sem? Sem res gej in komu moram to zdaj priznati?« so vprašanja, na katere iščem odgovor v poglavju Istospolna identiteta in njeno razkritje. Geji in lezbijke so soočeni s procesom redefinicije kompulzivne in pričakovane heteroseksualne identitete ter posledično s problemom razkritja svoje spolne usmerjenosti, kar heteroseksualnim ni treba narediti. Proces razkritja ni nikoli dokončan, saj v posameznikovo življenje vedno znova vstopajo novi ljudje in nove situacije, ki ga s samoumevnostjo heteroseksualnosti postavljajo v klozet, iz katerega lahko izstopa le z razkritji. Čeprav so razkritja pred drugimi pomembna izkušnja, pa se zdi, da je razkritje pred starši za geje in lezbijke najbolj naporno in čustveno obremenjujoče, saj ogrozi konvencionalna pričakovanja glede na družbenospolne vloge, ki so osnovni

vidik vseh družinskih odnosov. Poleg tega večina staršev o homoseksualnosti kot o možni opciji ne razmišlja in ne razpravlja. Prepričani so, da se to dogaja nekim drugim ljudem, ki jih oni ne poznajo.

O tem, da je heteroseksistično tudi družinsko okolje, pišem v poglavju Družine in družinsko življenje v Sloveniji, kjer se dotaknem pluralizacije družinskih potekov, ki so vse bolj nedoločljivi in nikakor monolitni. Predvsem pomembno je samodoživljanje družine in družinskosti, saj pomaga razumeti, da ljudje iščejo in uresničujejo družino v zelo različnih oblikah družinskega življenja. Raznolikost ne govori o krizi družine, temveč o oblikah življenja, ki so ljudem uresničljive. V tem poglavju pišem tudi o starših gejev in lezbijk, njihovem prvem odzivu na otrokovo razkritje, o prozornem in družinskem klozetu, o vprašanjih in problemih, s katerimi se soočajo starši ipd.

Drugi del diplomskega dela je raziskovalni. Raziskava je bila poizvedovalna in kvalitativna. V njej je sodelovalo sedem mam in dva očeta, ki se jim je eden od otrok razkril, in povedal, da je istospolno usmerjen. Zanimale so me njihove življenjske zgodbe in njihovo doživljanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti. Želela sem ugotoviti, kakšen pogled imajo na lastno družino in družinsko življenje, kako se spominjajo otrokovega razkritja (isto)spolne identitete, kako ocenjujejo medsebojni odnos z otrokom takoj po razkritju in danes, s kakšnimi težavami in strahovi so se soočali ali se še in kaj je tisto, kar so z otrokovo (isto)spolno usmerjenostjo spoznali ali pridobili. Zanimalo me je tudi, na kakšen način in če sploh, lahko socialno delo pripomore k odgovorom na iz takšne družinske situacije izhajajoče potrebe teh staršev.

Do rezultatov sem prišla s kvalitativno in ročno obdelavo empiričnega gradiva. Predstavila sem jih skozi pet različnih sklopov: družine in družinsko življenje skozi oči staršev, razkritje otrokove (isto)spolne identitete skozi oči staršev, kakovost odnosa z (isto)spolno usmerjenim otrokom (sinom/hčerjo), težave in strahovi, s katerimi se soočajo starši in starši kot eksperti iz izkušenj. Znotraj petih sklopov sem odgovorila na vseh deset raziskovalnih vprašanj, ki sem si jih postavila na začetku raziskovanja.

Glavne ugotovitve so, da se istospolno usmerjeni otroci razkrijejo večinoma doma, najpogosteje obema staršema (če se enemu, se mami, ki odigra vlogo posrednika), pri čemer so ali skrivnostni ali pa popolnoma odkriti. Ker so v raziskavi sodelovali

večinoma starši, ki so se jim otroci razkrili pred več kot osmimi leti, so njihovo istospolno usmerjenost večinoma že sprejeli oziroma so se nanjo navadili, prva reakcija pa je bila burna. Sprejeli so tudi otrokovega partnerja, s sinom/hčerjo pa vzdržujejo redne stike. Otrokovo razkritje je staršem povzročilo precej težav in strahov, predvsem za kakovost otrokovega življenja v prihodnosti. Kakor njihovi otroci so tudi sami žrtve homofobične družbe, zato informacijo o otrokovi (isto)spolni usmerjenosti ohranjajo znotraj družinskega klozeta in med prijatelji. Kljub težavam in strahovom večinoma starši institucionalizirane oblike pomoči niso iskali, poudarjajo pa pomen varnega prostora za pogovor in spoštljivega sogovornika, ki sta ključnega pomena za lažje navajanje, sprejemanje in razumevanje otrokove (isto)spolne usmerjenosti. Po otrokovem razkritju so starši primorani rekonstruirati dosedanjo družinsko realnost in pričeti z gradnjo novih družinskih zemljevidov, ravno tako se soočajo z lastnimi prepričanji o (isto)spolno usmerjenih posameznikih. Večinoma so še vedno prepričani, da je vzrok za otrokovo spolno usmerjenost biološko pogojen in zapisan v genih. Ideja o vnukih je potlačena ali razumljena kot neuresničljiva želja. Imajo pa veliko idej za boljši jutri (priročnik za starše gejev/lezbijk, istospolna usmerjenost tema v šolah, zmanjševanje homofobije v družbi …), k uresničitvam katerih lahko pripomore tudi samo socialno delo oziroma strokovnost socialnih delavk.

V nadaljevanju sledi razprava, v kateri potrdim ali le delno potrdim vseh devet raziskovalnih tez in ubesedim lastno razmišljanje ob dojemanju slišanih zgodb staršev in dobljenih rezultatih. Ne pozabim niti na vlogo socialnega dela in možne strokovne odgovore socialnih delavk na potrebe staršev. Bistvo povzamem v sklepih in dodam še predloge staršev in mene, raziskovalke.

Raziskovala sem zgodbe staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost. Tako sem želela starše, o katerih ni veliko raziskovalnih podatkov, in njihove družine narediti vidne. Gre namreč za mame in očete, ki imajo zaradi otrokove spolne usmerjenosti drugačne izkušnje, za katere se mi zdi pomembno, da ne ostanejo spregledane in nezapisane. Moj namen ni bil, da jih naredim drugačne, ampak vidne. Obenem pa sem stremela k temu, da sem staršem, ki so sodelovali v raziskavi, ponudila varen prostor za pogovor in priložnost, kjer so lahko svojo vlogo mame ali očeta geju/lezbijki videli kot prednost in priložnost za učenje novih načinov

mišljenja in boljšega razumevanja življenja (v družini) ne glede na neviden heteronormativen družbeni okvir, znotraj katerega živijo. Njihov prispevek je neprecenljiv in dragocen dokaz, da so starši gejev in lezbijk vredni dodatnega raziskovanja.

9. PRILOGE

9.1. Smernice za intervju in anketni vprašalnik

V obeh primerih gre za ista vprašanja, zato jih ne podvajam.

1. Kako bi na kratko opisali vašo družino?
2. Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?
3. Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?
4. Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?
5. Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?
6. Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?
7. Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?
8. Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?
9. So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?
10. Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste pogrešali, koga bi potrebovali?
11. Ste poiskali kakšno institucionalizirano obliko psihosocialne pomoči?
12. S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?
13. Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?
14. Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?
15. Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?
16. Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?
17. Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?
18. Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?
19. Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?
20. Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?
21. Bi mi morda želeli še kaj povedati?

9.2. Intervjuji

Vsa imena so izmišljena.

Mama Ana: 43 let, srednja šola

1.Kako bi na kratko opisali vašo družino?

Je zelo čudna. Jan in Rok sta dvojčka (s prvim partnerjem, ki ni skrbel za njiju 2). Sama nisem imela družine, starša sta mi zelo zgodaj umrla. Za oba sina sem skrbela sama, partner še ni bil pripravljen imeti odgovornosti in sva šla narazen, tudi veliko je pil. Z drugim partnerjem smo nato živeli od njunega 5. leta starosti dalje. Očim je bil do njiju zelo strog, tak »mačo«, mojima sinovoma ni kazal nekih čustev. Sem pa z njim rodila še hčerko, ki je sedaj stara 15 let in živi pri meni doma, medtem ko oba sina živita v LJ v dijaškem domu, kjer tudi študirata. S tem partnerjem tudi nisem več skupaj, tako da sem sama.

2.Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?

Rok, eden od dvojčkov. To sta moja prvorojenca. Letnik 1988, torej je star 23 let.

3.Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?

Pred kakim letom se mi je razkril. Je rekel, da ga je bilo strah, kako bom odreagirala. Bil pa je zelo presenečen, da sem reagirala v njegovo dobro. To sem jaz pri njem opažala že ko je bil majhen. Ker sta dvojčka, je bila med njima velika razlika, ki sem jo že od malega opažala. Včasih sem imela pomisleke, da bo gej. Nikoli pa nisem kaj vplivala nanj, da bi ga hotela naredit bolj moškega. Tu pa tam sem kdaj kaj zaznala, da je tako nežen in razumevajoč in drugačen od Jana.

Ob razkritju smo bili prisotni jaz, sin in hčera. Rekel je takole: »Mami, nekaj ti moram povedat… Mami jaz sem gej«. »Ja vredu, sej sem itak vedla«. »Kako?« »Ja kdo pa bo, če ne mama.«

Imela sem tak občutek, saj tudi nista nikoli nobene punce domov pripeljala. V srednji šoli ni bilo zaljubljenosti do punc, neke najstniške norije. Pa tudi na faksu še nič in še nič in potem imaš pomisleke.

4.Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?

Nisem bila razočarana nad njim. Bilo mi je hudo samo zato, ker sem vedela, kakšne težave ga bodo čakale. Da ljudje ne priznavajo enakospolnosti, pa pričakuješ vnuke, pa kako ga bo družba gledala. Vedela sem, da se bo mogel spopadati z različnimi težavami in da njegovo življenje ne bo enostavno. Pa strah me je bilo, da ga ne bodo kje napadli zaradi istospolne usmerjenosti.

5.Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ja, takrat ko sem opazila, da je drugačen. Z njim se je dalo tako zelo pogovarjati, bil je vedno zelo sočuten. Vse mi je hotel pomagati. Imel je žensko dušo. Drugačen je bil od Jana (on bolj zaprt). Rok je pa od nekdaj kazal svoja čustva, govoril o njih. Takrat ko se je razkril in ko je tudi sam sebi priznal, da je gej, je bil na faksu in v tistem času nisva bila toliko skupaj, ker je bil med tednom v Ljubljani. Tudi za vikende nista prihajala redno domov.

6.Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Ne, vse se je še izboljšalo. Jaz sem tako ponosna na svojega sina in na njegove dosežke. Bil mi je krasen sin in je še vedno. Nikoli me ni to motilo, da je moj sin gej. Kot najstnica je imela soseda prijatelja za geja in takrat sem dobila zelo pozitivno izkušnjo z njimi in spoznala njihove pozitivne vidike. Vedla sem, da so ženskam lahko zelo dobri prijatelji (plesal je, šival). Ker sem imela od prej zelo dobro mnenje o gejih, tudi nisem delala nobene panike, da bi ga zavrgla ali karkoli podobnega.

7.Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?

Ponavadi tako kot vsi ostali. Vsak je imel kake pripombe glede tega, smo se znali tudi delati norca. Ampak nismo se norčevali iz njih ali jih poniževali. Kdaj pa kdaj je prišla kaka beseda čez njih, ni pa to bilo mišljeno kot diskriminacija (podobno kot šale kot o Gorencih, da so škrti).

8. Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?

Ne, zaenkrat ne. Sama sem povedala svojim prijateljem, da je moj sin gej. Odkrita sem. Prijateljstvo sem s to novico tudi preizkušala. Če me kdo vpraša glede mojega sina, vedno povem in ne prikrivam ali lažem glede njegove istospolne usmerjenosti.

9. So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?

Mene ni bilo strah. Za sebe me ni strah. Dejansko mislim, da so danes ljudje že toliko soočeni s tem, da se ne ubadam s tem. Edino kar je, čutim, da se v pričo mene ne hecajo glede gejev in lezbijk. Nisem pa bila nikoli šikanirana. Če bi se to zgodilo, potem bi te ljudi črtala iz življenja, ker to niso moji prijatelji.

10. Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste takrat pogrešali, koga bi potrebovali?

Ne, nič in nikogar nisem pogrešala.

11. Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?

Ne, ker je nisem rabila. Jaz sem s tem čisto fajn. Ne moti me, da je sin gej. Želim si le, da se bodo zakoni spremenili. Itak bosta šla pa oba v tujino. Ti, ki bodo v Sloveniji, zanje pa bi se moralo kaj spremeniti, da se bodo lahko poročali, posvajali otroke.

12. S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?

S prijatelji, s hčerjo, z bivšim možem. Naletim pri drugih znancih, da obmolknejo, ne komentirajo veliko. S hčerjo pa se o tem zelo veliko pogovarjava. Zelo ji je všeč, da je brat gej, ker si je to vedno želela in jih ima rada.

13. Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?

Imam jih nekaj. To kar slišiš po TV, gledaš naokoli, izkušnja iz mladostniških let – ta je še najbolj vplivala na zdajšnje razumevanje, da to sprejemam kot nekaj drugačnega in nič slabega. Zato moj sin ni nič slabši kot drugi ljudje, mogoče še celo boljši.

14. Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?

Slišiva se sigurno 1x na teden, odvisno od časa. Normalno in lepo se razumeva. Morda se celo bolje razumeva kot z njegovim dvojčkom. Ko imata čas, prideta domov. Vse ga vprašam, kako kaj ljubezen, kako šola. Nimava težav, da bi se izogibala tej temi.

15. Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?

Jan je bolj zaprt, ampak se ni pripravljen toliko pogovarjat o teh puncah (gre v tujino, noče resne punce). Rok nima resnega partnerja trenutno, ga je pa imel, vendar sta šla narazen. Tudi on gre v tujino in noben od njiju se noče tukaj resno vezat. S hčerjo sva pa tako ali tako vsak dan skupaj in se zelo dobro razumeva. Hočem vse vedeti o njej. S hčerjo imava res prijateljski odnos. Lahko mi vse zaupa in se k meni zateče.

16. Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?

Ne, nisem ga spoznala. Pokazal mi je slike, vedela sem zanj. Ni pa bil pripravljen, da mi ga predstavi. Sam je rekel, da ne čuti, da je tako močna veza, da bi mi ga predstavil. Takrat mi je tudi zaupal, da imata problemčke v zvezi. Po eni strani je vse isto - si zaljubljen in tudi ljubezenske težave se popolnoma nič ne razlikujejo kot od ostalih ljubezenskih težav med moškim in žensko.

17. Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?

Ja, zakaj pa ne!? Nimam pojma kako - ali bo posvojil ali na kak drug način. Kaj bo naredil, to prepuščam njemu. Če bo rabil kak nasvet mu pom pomagala, sicer pa ne želim vplivati na te odločitve, ki so njegove. Bila pa bi vesela vnukeca, sigurno.

18. Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?

Ja lahko. Jaz o tem nimam zadržkov.

19. Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?

Ja, definitvno! Prvo je to, ker nisem oseba, ki bi posebej imela diskriminacijske težnje. Kot drugo vem, da geji niso slabi ljudje in vem, da so med hetero moški lahko veliko bolj slabi, kot med homo. To gre za ljubezen – ljubezen je lahko med moški – moški, ženska-ženska ali ženska-moški … Kot mati pa imam tako rada svoje otroke, da bi vse naredila, da bodo srečni. Če bi sedaj to njegovo homoseksualnost omejevala, bi imel občutek nesprejetosti pri lastnih

starših, pred lastno mamo, v njegovem gnezdu. Jaz sem mojima dvojčkoma vedno rekla: »Če bosta kdaj karkoli slabega naredila, vedita, jaz sem vedno vajina mama«. Otroku moraš vedno stati ob strani. To je dejstvo.

20. Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?

Enega čudovitega otroka. Z Rokom se lahko ravno zaradi njegove istospolne usmerjenosti soočam in pogovarjam o stvareh, o katerih se drugi starši ne morejo. Lahko se o vsem z njim pogovarjam, ni me sram. To je zame ena lepa izkušnja, res zelo lepa izkušnja.

21. Bi mi morda želeli še kaj povedati?

Želela bi, da bi v prihodnosti ljudje spregledali in dovolili gejem in lezbijkam, da se lahko poročijo in posvojijo otroke. Niso popolnoma nič slabši ljudje od ostalih. V marsičem so boljši, ker se morajo celo življenje dokazovati ljudem. Želim, da bi bil ta zakon res sprejet, da bi lahko normalno živeli. S temi omejitvami so preveč omejeni, zato se geji in lezbijke niti ne upajo priznati, da so to kar so, strah jih je okolice staršev, imajo pomisleke kako bodo sprejeti. Tudi starši ne sprejmejo dobro te informacije in s tem je veliko težje živeti, če veš, da te lastni starši ne marajo, če si se tak rodil – on (sin) niti jaz nisva kriva, da je on gej. Tako pač je. Starši prej ko se sprijaznijo s tem, lažje bo za njih in tudi za otroka. Zakaj ne bi bil otrok srečen?!

Zadnjič mi je Rok predstavil svojega prijatelja, ki je tudi gej in sva se z mamo pozdravili in dogovorili, da se bomo srečali na kaki kavici, organizirali kake obiske in piknik v prihodnosti. Ti starši so zelo tiho glede tega, tudi srečati je težko koga, ker se nihče noče razkriti.

Mama Breda: 67 let, srednja šola

1. Kako bi na kratko opisali vašo družino?

Kot lepo in delovno. Nikoli ni bilo ne vem koliko denarja. Imam tri otroke. Nobenega razkošja, avto smo šele 80. leta kupili. Najprej hiša, potem avto. Veliko smo šparali. Tudi otroci so v tem duhu živeli. Vsi so naredili šole, diplome. Se mi zdi da je tudi to pomagalo k temu, da so pridno študirali. Mož mi je sedaj pred pol leta umrl, tako da v hiši živim sama. Otroci so šli vsi od doma.

2. Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?

Tretji otrok. Eden od dvojčkov in sicer sin. Ta je prišel zadnji na svet, dvojčica je bila pred njim. Star je 38 let.

3. Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?

Zelo pozno je povedal. Čudne stvari so se dogajale, sem si mislila, da nekaj mora biti narobe. Gotovo je bil star 25 let ali pa še več. Najprej se je razkril najboljšemu prijatelju, potem sestri, potem šele nama staršema. Povedal je, da je mislil kako bo oče sprejel, da se je bal očeta. Oče je tako lepo sprejel, da ne morem verjet. Ne vem kako se je počutil, ampak gotovo slabo, tako kot jaz. On je dejal, da to nimamo kaj pomagat. Jaz sem šla pa vse sorte vprašat, se pozanimat. Sprašujem se to, kaj smo narobe naredil, pri vzgoji. Pa je zdravnik rekel, da to ni to. Da se to tak otrok rodi in nimaš kaj. Da se ne da popravit, pozdravit.

4. Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?

Nič, onemogla sem bila čisto. Jokala sem, fertik sem bila. Spraševala sem se, zakaj moram ravno jaz to met, še danes ne morem preko tega, na nek način. Ne morem dojeti, zakaj so ljudje taki, tako sovražni, da tako grdo govorijo o njih. Saj so vedno bili, pa so se skrivali in poročali so se poročali in skrivali to v sebi. Poznam nekoga tu v bližini, ko je imel otroka in ženo, pa je potem nikoli več ni pogledal. Imel jo je samo zato, da se je zakril. Hudo mi je, da so ljudje tako žleht, da ne sprejemajo teh ljudi, da so tudi takšni. Zakaj hudiča se ljudje nikoli ne vprašajo, kaj bi sam naredil, če bi imel takega otroka. Tega ne morem zastopiti. Moj otrok je moj otrok in takega imam rada kot je. Pa naj bo karkoli. Skos bom za njim stala, pa naj pride karkoli. … / Konkretnega stavka se ne spomnim … Potem vem, da sem zbolela, dobila sem pritisk …

5. Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ne, nisem. Nikoli se ni družil s fanti, ampak samo s puncami. To mi ni bilo jasno. Ni nakazoval tega. Da bi rekla, da je fante domov vozil, sploh ne. Potem, ko je bil toliko star, potem je šel pa na svoje v LJ, se je preselil in mi povedal, da ima prijatelja. Dejansko je bil star 28 let. Ja, sedaj ima partnerja že 10 let.

6. Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Ne, to pa sploh ne. Še bolj sva se povezala. Pa na Legebitro sem šla vedno, me je peljal tja. So bili tudi starši od geja tam, pa so na primer zdravniki in je otrok ravno tako gej. Tam smo bili vse sorte ljudi, pa so njihovi glih tako taki otroci. Vse sorte smo se pogovarjali na Legebitri in je bilo fajn. Ne, ne, da bi imela drugačen odnos do njega, pa sploh ne.

7. Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?

O tej temi se nismo nikoli kaj veliko pogovarjali. Dokler te ne doleti, saj ne veš, da to sploh obstaja. Tudi včasih se to ni nikoli nič govorilo, ko sem bila jaz mlada. Niti si niso upali pripeljat partnerja/ke domov, ker so se bali. Tega ni bilo, vse je bilo na skrivaj. Tudi sama bi čisto drugače govorila in dojemala to stvar, če bi kaj več vedela o tem. O TEM SE MORA GOVORIT IN TO POZITIVNO in da so taki ljudje tudi na svetu, pa da niso za pobijanje, ampak da je z njimi lepo živeti. Včasih je tudi nezakonski otrok bil zaznamovan npr., pa danes ni več. Tudi zdravniki bi morali to raziskovati in reči, da lahko imajo otroke ti ljudje, da jih posvojijo in da se poročijo, potem bi bilo dobro. Čim več se je treba pogovarjat o tem.

8. Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?

Ja, sosedi so bili majhno zadržani. Kakšen me je vprašal in to me je veselilo, ker sem se res bala in sem vedla, da me za hrbtom opravljalo. Vesela sem bila, če se je kdo želel o tem pogovarjat, ampak jim je bilo nerodno. Najhuje mi je bilo to, da sem vedela, da se to pogovarjajo za mojim hrbtom. Sicer nisem imela večjih težav, no.

9. So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?

To pa seveda. To ne moreš kar tako sprejeti. Zato sem poiskala vse sorte ljudi. Zdravnika, pa psihiatra, če je kaj narobe. In mi je rekel, da tudi oni razkrivajo in tuhtajo, zakaj so taki ljudje. Istospolni, pedofili ali pa ne vem kuga – k to so ljudje več vrst in meni je bilo grozno, da te ljudi vse v isti koš dajejo. Našemu res ni bilo mar za otroke, sej pravim, od nekdaj se je samo s puncami družil. Po mojem je bil star 28 let, ko je povedal, da ima prijatelja. //

Zaradi drugih ljudi me je bilo strah. Zakaj so ljudje taki do teh ljudi. Pa še sploh mlada populacija ljudi, ko je vse bolj informirana ampak tako sovražna. Kot sam otrok je krasen otrok, enkraten, vse bo dal.

10. Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali?

Pogovore in vse sorte. Čim več bi potrebovala. In izvedet, zakaj imam ravno jaz takega otroka. Pogovori so bili zelo pomembni.

11. Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?

Ja sem, ampak največ sva se pogovorila z domačim zdravnikom. Pa šla sem tudi k psihiatru. Pa na Legebitro sem hodila, kjer smo se tudi pogovarjali.

12. S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?

Vsem sem povedala. Nisem imela težav s tem, da bi prikrivala. »Koker je kdo hotu zastopet«. Veliko mi jih reklo, »Okej, se je razkril, zdaj naj bo pa raje tiho«. Ja to ni nič! Ena soseda je bila prav začudena, res začudena. Oni pa vsak po svoje presojajo to, koker hočejo. Povedala pa sem vsem, s katerimi se družim in smo skupaj.

13. Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?

Otrok se tak rodi, pomoje ima premalo moških hormonov. To jaz mislim. Če se že tako govori, pa da se eni tudi operirajo, pa vse sorte je. Ko berem v časopisu, po televiziji, vsepovsod. Pri tem zdravniku sem marsikaj izvedela, na Legebitri. Niso samo med dvojčki, je tudi samostojno rojen otrok lahko tak – jaz sem včasih mislila, da zato, ker je dvojček, pa to sploh ni res. So tudi samostojno rojeni otroci tako usmerjeni.

14. Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?

Oba prihajata sem tudi njegov partner. Zdaj sta že 10let skupaj. Imava stike s sinom. Tudi starši njegovega partnerja pridejo k men dol na obisk. Normalno se razumemo, kot z ostalimi sorojenci in njihovimi družinami. Saj so normalni, no. Vsak dan se slišiva po telefonu, bog ne daj, da se nebi.

15. Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?

Z vsemi se zelo dobro razumem. Majhen je bil problem s hčerinim možem, se nismo najbolj razumeli, ker ni najbolj sprejel sina, se pravi njenega brata, da je tako usmerjen. Ampak zdaj je že vse uredu, gresta oba skupaj k njima s partnerjem na obisk.

16. **Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?**

Poznam. Zelo uredu človek je in menim, da imamo dobre stike in odnose. Ko se je sin razkril je potem predstavil tudi partnerja. Ju tudi vabim, da naj prideta gor na vrhu stanovat, pa za enkrat pravita, da še ne.

17. **Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?**

Tudi to. Zakaj pa ne, jaz se vidim v vlogi babice. To bi pa, ja. Da bi imela otroka, seveda.

18. **Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?**

Ja, lahko.

19. **Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?**

Ja sej ga, samo ko se spomnim na to, da jih ljudje ne sprejmejo. Da je okolica tako nestrpna proti njim in zgleda, da bo to še trajalo, trajalo, da bo družba sprejela take ljudi. Pa da se bodo mogli skrivat, samomore delat pa vse take, ko vse sorte pride.

20. **Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?**

Kaj pa vem. Jaz imam zdaj to za čisto samoumevno, nimam več težav s tem. Se mi zdi, da ga imam še veliko raje zdaj. Vesela sem, da ga imajo radi v službi, da ga dajejo tudi na seminarje in je uspešen. Zelo sem vesela, da ga ljudje okrog njega spoštujejo, četudi je tak.

21. **Bi mi morda želeli še kaj povedati?**

Poznam eno mamico, ki je sin gej in ga sploh ne sprejme. Jaz mislim, da se niti ne bi pogovarjala o tem, če bi jaz hotela z njo spregovoriti, da sem jaz recimo tudi taka mamica. Jaz mislim, da je to največja napaka, kar jo lahko »mat nardi«, da otroka zavrne. To bi povedala jaz vsaki mami ali očetu, če to naredi, da to je pa največja napaka, kar lahko naredi. Otrok je tvoj otrok in ga moraš imet rad, tak kakršen je.

Legebitrina delavnice in pogovori, to se mi zdi dobro. To so ljudje, ki veliko vedo o tem. Drugi pa ki ne vedo in ko poslušam, kako grdo in žleht govorijo o njih in da so to »neljudje«, pa da to ne more biti družina, to pa ne vem. Vsakemu je ljubezen zelo pomembna in ni važna ali je med dvema moškima, dvema ženskama ali med moškim in žensko. Ljubezen je nekaj lepega v vsakem primeru.

Tudi sama država noče tega in nimajo kaj. Koliko šol je tudi zavrnilo predavanje v Sloveniji, ker se nočejo o tem pogovarjati. V šoli se premalo sliši in govori o tem.

O tem se mora govorit in to pozitivno. In da so taki ljudje tudi na svetu, pa da niso za pobijanje, ampak da je z njimi lepo živet. Včasih je tudi nezakonski otrok bil zaznamovan, npr. pa danes ni več. Tudi zdravniki bi moral to raziskovat in reči, da lahko imajo otroke ti ljudje, da jih posvojijo in da se poročijo, potem bi bilo dobro. Čim več se je treba pogovarjati o tem.

Mama Cilka: 50 let, doktorica

1. **Kako bi na kratko opisali vašo družino?**

Klasična družina, oče, mati poročena 33 let, dve odrasli hčerki.

2. **Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?**

Starejša hči.

3. **Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?**

Ko se je preselila skupaj s prijateljico, 25 let, družino je zbrala doma.

4. **Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?**

Da jo imam vseeno rada, ..

5. **Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?**

Da.

6. **Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?**

Ne , najin odnos je ostal isti.

7. **Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?**

Poizkušali smo biti tolerantni tudi do njih.

8. **Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?**

Ne

9. **So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?**

Bom babica?

10. **Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali?**

Nič. Tudi če ne bom babica, pa prav. Le da je zdrava in srečna.

11. **Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?**

Je nisem potrebovala, saj ni konec sveta!!

12. **S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?**

S prijateljico, s sorodnico.

13. **Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?**

Iz medijev, predlog zakona, njeno delo, Legebitra,…

14. **Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?**

Če je v Sloveniji, skoraj vsakodnevno telefon, ..

15. **Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?**

Jih nima.

16. **Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike (če ga/jo ima)?**

Da poznam in se mi zdi v redu.

17. **Ali kdaj premišljujete o prihodnosti in se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?**

To je edino vprašanje, ki mi ni jasen odgovor.!?

18. Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?

V družini da, drugje redkeje,ker se o tem ne pogovarjamo, drugače bi.

19. Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?

Seveda, saj je moj otrok!!

20. Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?

Vedno sem jo sprejemala takšno, kot je in ji nisem vsiljevala ničesar. A nikoli ne veš kaj prinese še čas!!

21. Bi mi morda želeli še kaj sporočiti?

/

Mama Deja: 78 let, srednja šola

1.Kako bi na kratko opisali vašo družino?

V osnovi smo bili štiričlanska družina, sedaj smo tričlanska. Sin se je odločil za študij biologije, kasneje tudi ekonomije. Žal si diplom ni prislužil, opravlja službo agenta za pomorski promet, ima svojo družino in ljubko hčerko. Iz družine je odšel nekoliko pozno, imajo lasten dom. Hči se je odločila za študij angleščine, italijanščine in prevajalstva. Je zelo senzibilna in pri 22. letih ji je študij onemogočila duševna motnja, za katero se zdravi že 20 let. Svoj materialni položaj si izboljšuje s prevajanjem knjig in drugih stvari. Sedaj obiskuje 2. letnik slovenistike na Primorski univerzi v Kopru, kar ji omogoča nov zakon, ki vključuje tudi študente s posebnimi potrebami. Ima odpor do moških. Dejala je, da je imela manjšo avanturo z žensko, že kot gimnazijka. V letu 2003, ko je bila na zdravljenju v Psihiatrični kliniki v Ljubljani, sta se z eno gospo povezali v daljše prijateljstvo. Ta je mati dveh otrok, ravno tako se psihiatrično zdravi, kot moja hči. Ob neki krizni situaciji sta se s to prijateljico sprli in tudi razšli. Bili sta povezani 5 let, prebivali sta tudi z nami v svojem nadstropju in v novo pridobljenem stanovanju prijateljice v Medvodah, ko se je ona razvezala z možem. Sedaj si želi nove družbe, a ji zaradi študija (vzame ji veliko časa), ne uspe.

2.Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?

44. letna hčerka.

3.Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?

Pri njenem 36. Letu. Razkrila se je doma. Zaupala je samo meni, jaz pa sem to povedala še možu. Bili smo potrti, nismo povzročali hrupa, le precej časa je bilo treba, da smo se povsem sprijaznili s stanjem. Takrat pravzaprav ni imela druge možnosti, kot da se razkrije, saj je morala partnerico pripeljati domov, k nam domov, na bivanje (ni imela stanovanja, ker jo je mož napodil).

4.Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?

Počutila sem se slabo, nisem se hudovala. Vedela sem, da je pri svojih 21 letih doživela veliko razočaranje z neodgovornim starejšim moškim. Tisto doživetje jo je pahnilo tudi na psihiatrijo. Povedala je jasno, sprejela pa sem z molkom in kasneje poskusila to tudi preprečiti.

5.Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ne, nikoli.

6.Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Pravzaprav ne. Ob samem razkritju sem poskušala zvezo preprečiti, a ni bilo mogoče. Prisluhnila pa mi je šele po 5 letih, ko je bila tudi tepena od partnerice.

7. Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?

Ni bilo takih razgovorov o tej temi, saj smo se tudi zelo malo videvali zaradi službenih in šolskih obveznosti.

8. Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?

Ne zelo velikimi.

9. So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?

Sama in ostala družina smo bili s časoma veseli, da si je našla družbo, ki jo sicer zelo težko najde zaradi slabše komunikacije. O naraščaju nismo razmišljali, saj se ga je branila tudi sama.

10. Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste pogrešali ali potrebovali?

Nisem komplicirala, oz. nismo komplicirali, saj smo obe sprejeli. Prijatelji in znanci niso o tem veliko razpravljali. Z ostalimi družinskimi člani smo si povedali več in se hrabrili.

11. Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?

Ne, niti nisem vedela, kam se obrniti.

12. S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?

Bili smo odkriti v skupini za samopomoč pri Šentmartu, vendar sedaj kot upokojenci nimamo več veliko stikov.

13. Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?

Sledili smo tovrstnim informacijam in o tem tudi brali.

14. Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?

Stiki so dnevni, stanujemo v isti hiši, ona v svojem nadstropju.

15. Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?

Intenzivni stikov ni, smo pa povezani. Bratu je sestrina oz. hčerina duševna motnja manj dojemljiva, zato ni toliko stikov.

16. Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?

Ima neko partnerko, ki pa je do nas nekoliko zadržana. Imata svoje mnenje, ki našemu ni enako.

17. Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?

Ne, pri teh letih o tem ne razmišljam več.

18. Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?

Da lahko, če tako nanese med prijatelji.

19. Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?

Sprejemam.

20. Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?

Ne vem kaj bi rekla. Nisem bistveno drugačna zato, konec koncev si vsakdo sam kroji svoje življenje.

21. Bi mi morda želeli še kaj povedati?

Težko diplomsko nalogo ste si zastavili za naše okolje. Želim vam veliko uspeha pri tem!

Mama Erika: 56 let, srednja šola

1. Kako bi na kratko opisali vašo družino?

Ja,… na kratko. Mislim, da smo bili vedno srečni, razno takrat, ko je bil usodni trenutek, ko sem zvedela na nepravi in usodni način, kaj je moj sin. Mislim, da smo povprečna slovenska družina. Se mi zdi, da smo še kar srečna. Kar se tiče našega sina geja, sem srečna, da sem mati tega otroka. Mu ne manjka nič, zelo nas spoštuje, ješ e bolj inteligenten, zna nas cenit. Mogoče sem mu dala premalo ljubezni, takrat ko je bila gradnja, ko smo gradili hišo. Se bojim, da sem se mu malo premalo posvečala. Veliko je bilo poslovnosti – če bi se še enkrat rodila, bi bila najprej družina na prvem mestu. Mislim pa, da sinovoma ni manjkalo nič, razen toplina glede starševstva, da nismo

posvečali dovolj časa otrokom. Matevž naju je do 15. leta poslušal, do 6. razreda je bil zelo miren. Rad je poslušal starše in ubogal, se učil, stalno čital. Nisem imela problemov z njim. Po 6. razredu je postal samostojen, okoli 14.-15. leta je začel nekaj po svoje. Je začel hodit v cerkev, mi nismo toliko za cerkev, on je začel hodit v cerkev. Čez noč je postal fanatik, ker je začel poslušat bolj duhovnika kot nas. Mož je šel k duhovniku in ustavil stik z duhovnikom. Prišlo je tudi do fizičnega obračuna, takega malega. Lahko rečem, da sem za Matevža vedno bila na njegovi strani, naredila sem mu, karkoli me je prosil. Pomagala sem mu tudi pri Ruglju, četudi sem bila tam tako ponižana. Ne vem, če bi katera mati kaj takega prenesla. Se pa čutim šele zdaj, da sem mu dala premalo ljubezni in ga res pogrešam. Ko je šel v LJ se je še bolj oddaljil. Boljše bi bilo, da bi mi sam povedal, kaj on je-zvedela sem na nepravi način. Sem se skoraj že bala, da je tudi Tevž v taki smeri. Tisti dan, ko sem zvedela, ne vem kako sem pripeljala domov. Jokala sem celo pot. Zdaj mislim drugače. V tistem momentu ne pomisliš, da on ostaja isti, da je to samo ena nova informacija o tvojem otroku. Pomislila sem na potomce, kaj bodo rekli ljudje (zdaj me to ne potre več). Žalitev imam vsak dan pri »šanku«, to je res najbolj boleče. Ko sem prišla domov, sem napadala tudi Tevža, ki ni bil nič kriv. Ko je pa mož zvedel, je bila pa itak katastrofa, res. Mislim, da sploh še ni prenesel. Nimata kontakta. Jaz bi zelo rada, da si bi bila bolj blizu, ampak mi verjetno ne bo uspelo. Drugače mislim, da nismo slaba družina, se ne kregamo, besede pa pridejo. Zaradi dela smo se največ kregali, to je res.

2. Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?

Starejši sin, star je 36 let.

3. Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?

Ko je bil star 25 let. Čeprav mi je stalno govoril, da mi mora nekaj povedat, pa da ni še čas. Je skrival to, ker je vozil v hišo skos eno punco. Zvedela sem v LJ, v lokalu. Bil je tak lokal za ženske, polno deklet je bilo notri in gužva. Takrat sem mu postavila vprašanje, če se ne misli navezat na nobeno žensko in v tisti gužvi, mi je reku »Jaz se gej!«. In to nisem takoj slišala, kar je reku. »Sem gej, me ne zanimajo ženske«, je še ponovil. Šele po 5 minutah sem ugotovila in dojela, kaj je meni on takrat rekel. Če me takrat ni kap, potem me ne bo nikoli! Ker je bil tako direkten in vse je bilo na hitro. To ni bilo dobro, moral bi mi na drugačen način to povedat. Ali kdaj prej, ko sva se pogovarjala tudi pozno ponoči. Zato je tudi zelo trpel, se zapiral v sobo, ni maral ljudi zraven. Sem ga tudi obtoževala. Bil je u temi v sobi cel teden, ni jedu, ne nič, ampak nikoli ni povedal, kaj on je. Potem smo ga obtoževali, da je len, da je tak in tak … Danes bi drugače reagirala, vidim in vem, da je trpel.

4. Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?

Počutila sem se grozno, ne vem kako naj opišem. Počutila sem se, kot da bi bila cela polomljena. Rekla pa sem mu: »A misliš resno, kar sedaj to govoriš? Si prepričan v to, kar si rekel?«. To vem, da sem mu rekla. »Se ne da to kako drugače narediti?«, neki takega. Nikoli pa nisem mislila, da je to »delal zanalašč« ali da si izmišljuje, ker je bil od malega drugačen. Bil je od nekdaj drugačen, pretepen tudi od sošolcev (smo ga učili, da ne sme biti agresiven, da mora potrpeti) … pri Tevžu sem mu že rekla: »Udari nazaj in konec.«

5. Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ne, to pa nikoli. Ne o našem, slišala sem pa za druge. Zato sem šla tudi našo družino raziskovati in je ugotovljeno, da smo imeli geja v družini (pranono) in da je to celo dedno. Včasih se je to skrivalo. Jih je na 1000 ki se skrivajo, žena trpi – to je celo slabše, ker se skrivajo. …

Vsak človek mora pokazat kaj je, ni prav in ne sme se dovoliti, da se skrivajo. Biti mora svoboden. Meni se zdi, da je naša država še precej korakov nazaj v primerjavi z drugimi.

6. Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Bi rekla da ja. Kake 2 mesca se nismo nič kontaktirali. Jaz sem mogla o tem razmisliti. Tudi zdaj se mi zdi, da sem vedno bolj navezana na njega. Ne vem kako bi mu pomagala, še posebej zato ker je od doma. En čas se mu nisem upala rečt, da ga imam rada, ker se zdaj upam. Ga nisem upala objet, kar zdaj upam nardit. Smo se pa bolj zbližali, res. Kar se tiče z moje strani lahko rečem, da ga močno pogrešam. Če bi bili bližje, bi mu več pomagali, četudi je res, da je on zelo skromen in nikoli nič ne vpraša. Pomaga pa za čisto vsako stvar, kar ga vprašam. Tudi strokovno, računalnik, gostilna. … Pomaga celo več kot mlajši sin, res. Je pa tak, da vedno počaka do zadnje minute in potem to naredi. Raje jutri, kot danes, jaz pa sem ravno obratna.

7. **Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?**

   Ne, to ni bila tema pogovorov… Da se jaz spomnem, ne. Nikoli nič.

8. **Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?**

   Seveda smo se. Ogromno je bilo očitanja, predvsem glede našega posla. Očitanje od ljudi. Prišlo je tudi do fizičnega obračuna. »Kako vas ni sram, da imate takega otroka, da bi ga bilo treba zapret, kako nas ni sram in njega, da se tako razkazuje«, so nam skozi govorili. Raznorazni problemi…Tudi na občini glede drugih zadev, kar se tiče sodelovanja in dela v povezavi z našo gostilno. So nam rekli, da bi se moral skrivat, jaz temu nisem dovolila. Žalitve so vsak dan na vidiku. Mi nismo dolžni nikomur nič, nas pa mnogi zato ne pustijo na miru.

9. **So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?**

   Da se njemu kaj zgodi, da je ogrožen. Še posebno zato, ker stoji v prvi vrsti in se bori za svoje pravice. To še sedaj mislim in se bojim. Bala sem se tudi, da bo menjaval partnerje in dobil kakšno bolezen. Zelo sem vesela, da je že toliko let v zvezi z istim partnerjem, ki je krasen človek.

10. **Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste takrat pogrešali, če ste koga?**

    Ma niti ne vem, če sem kaj pogrešala. Mogoče sem šla nazaj, in sem pomislila ali sem kaj narobe delala ali ga nismo prav vzgajali, da nismo bili pravi in dobri starši ali je bil preveč grajan … Iskala sem napake za nazaj, če smo kaj naredili narobe. In če smo sami krivi, da je do tega prišlo. Pri sebi sem iskala take odgovore. Potem sem začela drugače razmišljat. Sem se vklopila v knjige, terapije, začela sem raziskovati družinsko drevo, biti pozorna na informacije o tem. Veliko sem zvedela na italijanski televiziji, tam o tej temi veliko več govorijo.

    Ne, kot osebo nisem nikogar pogrešala. Edino njega, da bi ga imela bolj blizu. Da bi ga večkrat stisnila. Slutila sem, da tudi on mene potrebuje. Jaz sama ljubezni od staršev nisem imela, nisem pa vedela kako se približati sinu in hkrati sem mu hotela nudit oporo, četudi je bilo zame to zelo boleče.

11. **Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?**

    Ne, zaradi njega pa sem šla k Ruglju takrat. Zaradi sina sem šla tja. Sem prišla do spoznanja, da se moram s tem sprijaznit in mu nuditi pomoč, da bi ne bil še bolj zagrenjen. Ker je bil do 25. leta zelo ranjen in zadosti prikrajšan. Mislim, da se je bal povedat zaradi okolja kjer je živel, ne pa zaradi staršev oz. nas samih. Ker ljudje smo vedno taki, da gledamo nato, kaj bodo drugi rekli, ne pa na to, da delamo, kar mi čutimo, da bi morali narediti …

12. **S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?**

    Jaz to povem vsakemu. Povem mu preden mi on vskoči v besedo in je nedotakljiv-se naj ne dotika mene niti otroka. Tega nisem nikoli zatajila kaj je, povem odkrito vsakemu.

13. **Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?**

    Lahko da vem premalo, ne vem. Nikoli ni zadosti. Jaz mislim in trdim, da je to gensko in da si ljudje ne izmišljujejo, da to so. Narava poskrbi zato, kaj človek mora bit že ob rojstvu. Šla sem raziskovat naše družinsko deblo in smo v družini že imeli geja. Mislim, da je nekaj gensko narobe. Iz knjig in tako, ko se med enakimi ljudmi pogovarjamo, med enakimi starši. Prav kontakti imam z mamo in očetom partnerja in z njimi se družimo (sedaj samo z materjo, ker ji je mož umrl) in se dovolj pogovarjamo. Sicer berem ravnokar Drugačna razmerja od Mance Košir, nek Koeficient ljubezni, pa še neko knjigo Kako biti ljubljen. Veliko sem prebrala takih knjig, kaj mi tudi sin pove in me informira, televizija (predvsem italijanska)…

14. **Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?**

    Mislim, da zelo dober. Slišiva se, ko je čas. Tudi po internetu. Če ga pogrešam, grem tudi samo zato v Ljubljano. Moj mož nima zato nikoli časa, jaz si ga vzamem. Eden je doma, drugega moramo loviti, če ga hočemo videt. Mislim, da je najin odnos zelo odkrit. Z njim se pogovarjam bolj in več kot z mojim možem. Lahko rečem, da mi je velik prijatelj in da ga nimam za sina, ampak za velikega prijatelja. Da tudi osebne probleme in zadeve vse njemu povem, kar mogoče ne bi smela. Kar mogoče ne bi smela, ampak sem vse naslonila na njega, ker je tako ljubeč in topel, nikoli ne odvrne, če se kaj potožiš…

15. **Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?**

    Se razumeva. Jaz imam oba enako rada, ampak on ni isti karakter, tak ko je Matevž. Vsako besedo je treba iz njega povleči… Njega raje ne vprašam, ker ima družino – to je eno, drugo pa se mi zdi, da me ne razume tako kot očeta,

zato se ona dva več pogovarjata … Upam reči, da mi je Matevž bolj blizu. In da se konec koncev bolje razumem z vnukinjo, se pravi Tevževo hčerko kot z njim. On je bolj zaprt, že od nekdaj je bil.

16. **Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?**

Ja poznam ga, sem ga sprejela, ko da je naš. Saj jaz in rada ga imam tako, kot da bi bil moj. Res. Do zdaj se je izkazal kot zelo korekten človek.

17. **Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?**

Ne, ne mislim, da bo imel otroka. On si sicer verjetno želi imeti otroka, ampak kakega otroka - a svojega, posvojenega? To je čisto drugače. Ne bi imela pa nič proti, če bi ga imel, ali bo njegov ali posvojen. Ne vidim pa, da bi imel možnost to imeti, četudi se bori za te pravice.

18. **Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?**

Jaz javno vse povem in zelo naglas.

19. **Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?**

Za mene je sin. Ščitim ga, po vseh straneh in se mi zdi popolnoma normalen. Z njim ni nič narobe, četudi je drugače usmerjen.

20. **Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?**

Jaz lahko rečem, da sem začela bolj ljubiti.

21. **Bi mi morda želeli še kaj povedati?**

Ne…

Oče Fernc: 60 let, višja šola

1. **Kako bi na kratko opisali vašo družino?**

»U Marija!«. Težki so bili začetki, z bajto in z vsem in težak je bil konec, ko sem zvedel za sina in tako. Gradiv sem vse na otrocih. Imam 2 sina.

2. **Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?**

Taprvi sin.

3. **Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?**

Nekaj, ko je šel v LJ naprej v šolo. In je bila tudi žena gor. In potem je bilo kup problemov. Ko je končal gimnazijo in ko je potem šel v Ljubljano. Povedal je najprej mami oz. moji ženi in jaz sem ga izključil iz familije ven, ker nima kaj delat na tem koncu. Imam probleme še zdaj, glih zaradi njega.

4. **Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?**

Izključil sem ga iz familije. Še vedno ima vse, ima svojo sobo, a vseeno za mene ni več to to. Živ obup, ko sem zvedel.

5. **Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?**

Nikoli.

6. **Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?**

Ja, zelo.

7. **Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?**

Nikoli se nismo nič o tem pogovarjali.

8. **Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?**

No bilo težav tako, ampak težave s tem, ko te ljudje zajbavajo, te drugače gledajo in ignorirajo. To ni Ljubljana, to je vas in tukaj te ljudje popolnoma drugače gledajo in izklopijo iz družbe.

9. **So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?**

   Nisem imel strahu za nobeno reč u življenju.

10. **Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste takrat pogrešali, če ste koga?**

    Ne, nič in nikogar.

11. **Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?**

    Ne, jaz ne. Obrnila se je žena.

12. **S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?**

    Ja, vejo vsi.

13. **Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?**

    Totalka kontra temu sem in temu nasprotujem.

14. **Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?**

    Dobro, normalno. On kar rabi dobi, lahko pride domov, lahko naredi kar hoče, v Ljubljani ima svojo sobo. Stiki pa so zelo redki. Tudi po telefonu so redki, redki. To je mogoče 1x mesečno.

15. **Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?**

    On živi v naši bajti, oz. v spodnjem delu. Odstopil sem mu pol bajte in kar imamo za narest, se zmenimo skupaj use.

16. **Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?**

    Ja. Ja. Tudi mi gremo v Ljubljano k njemu ali njegovi materi.

17. **Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?**

    Ne premišljujem o tem nič. Sem pa kontra temu, da lahko 2 moška vzgajata otroka. Zmeraj bil in zmeraj bom proti! Jaz sem od nekdaj oboževal ženske in menim, da so one tiste, ki rodijo otroka, ga vzgajajo itd.

18. **Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?**

    Ja. Pač jaz povem, da imam geja u hiši in končano!

19. **Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?**

    Sprejemam ga kot sina.

20. **Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?**

    Zgubili smo puhno.

21. **Bi mi morda želeli še kaj povedati?**

    Ne, jaz sem kontra temu in končano. So lahko geji, ampak naj imajo tudi žensko zraven. Bodi gej in imej tudi žensko zraven. In so tudi lezbijke, ki imajo moškega. Bodi gej, saj so bili tudi v Stari Grčiji in so imeli ljubice, pa so dobili črnce, da so jih imeli… Ne izpostavljaj pa se izrecno, da si gej. To mene moti. Če veš, da družba ni zato, se moraš obrniti in skriti in v »mehkejši obliki« to živeti, da greš skozi sam in ostali tvoji družinski člani.

Oče Gal: 47 let, srednja šola

1. **Kako bi na kratko opisali vašo družino?**

   Kot raznoliko, pestro. Po svoje posebno, v pozitivnem smislu. Drugače pa predvsem mirno, pošteno, razumevajočo.

2. **Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?**

   Najstarejši sin, eden od dvojčkov. Star je 23 let.

3. **Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?**

   Pred enim letom. Bil sem prisoten samo jaz. Potem je povedal še ženi in mlajši hčerki Uli (ni njegova prava mama, Ula ni njegova krvna sestra). Povedal je kratko in jedrnato »Jaz sem gej«. Meni je najprej v avtu, potem je še ženi in hčeri za kuhinjsko mizo.

4. **Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?**

Šok. Nisem rekel nič kaj takega, bil sem brez besed. Mrk. Ne vem kako bi se izrazil, ampak počutil sem se grozno v tistem trenutku.

5.Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ne

6.Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Malo se je, sigurno. Malo bolj napet odnos, malenkost odtujila sva se, mogoče.

7.Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?

Nikoli se nismo nič o tem pogovarjali.

8.Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?

V bistvu ne.

9.So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?

Sigurno sem se vprašal, zakaj to, zakaj ravno moj sin. Ampak se ne da spremeniti, to sem vedel takoj.

10. Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste pogrešali/potrebovali?

V bistvu nisem potreboval oz. pogrešal nič. Ker smo vsi istočasno izvedeli, oziroma oba z ženo istočasno, sva si eden drugemu pomagala. Veliko sva se pogovarjala o tem in se še vedno.

11. Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?

Ne, nisem klical, sicer vem da obstajajo društva.

12. S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?

V bistvu še z nobenim, razen z zdajšnjo ženo. Ker v bistvu okolica še danes to precej drugače sprejema.

13. Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?

Vse kar vem ali sem zvedel o tem, sem našel na internetu. V bistvu še sploh nisem veliko gledal, če sem iskren.

14. Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?

Normalen, čisto. V bistvu ga spoštujem naprej še vedno in isto. Sem pa rabil en čas, da sem to premlel pri sebi.

15. Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?

Vsi se dobro razumemo, je pa res, da je bil od začetka to šok za vse, vsi smo bili šokirani, ampak zdaj se razumemo vsi in z vsemi.

16. Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?

Ne, ne vem niti eno niti drugo. Ne vem nič.

17. Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?

Ne bom odgovoril o tem.

18. Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?

Ne, ne govorim. Ne bom odgovoril.

19. Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?

Jaz ga sprejemam takega kot je, ne glede da je on gej. Tu nobene stvari ne spremeni.

20. Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?

Za enkrat še ne morem govoriti o tem, ker še sam ne vem kako in kaj naprej.

21. Bi mi morda želeli še kaj povedati?

Na splošno si lahko starš in sam nimaš nič proti gejem, istospolni usmerjenosti, istospolnemu partnerstvu… Ampak ko se to zgodi tebi, pa postane to problem. Včasih so to zelo mešani občutki, ni ti čisto vseeno. Tako je, ampak je treba sprejeti.

Mama Hana: 48 let, doktorica

1.Kako bi na kratko opisali vašo družino?

Kaj bi rekla? Smo sestavljena družina. Mož ima od prej isto starega sina kot jaz tako da sva v partnerstvo prišla vsak z enim otrokom ter eno hčerko imava skupno. Skupaj sva že ene 27 let s tem partnerjem. Dosti stabilna družina v tem trenutku, če bi temu tako rekla. Oba sva imela v mladosti kar težko izkušnjo tako eden kot drug. Al pa se ti takrat zdi še tok težja, ko si toliko star.

2.Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?

Prvi sin. Star je 31 let.

3.Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?

Čisto odkrito mi je o tem napisal pismo. Ko je šel na eno pot, se ne spomnim točno kam. Bil je star okoli 18 let takrat. Pred tem je imel prijatelja, za katerega sem vedela, da je istospolno usmerjen. Po moje sta hotela kdaj načeti pogovor o tem, saj je bil njegov prijatelj tudi gej. Če zdaj nazaj pomislim, bi lahko bila takrat bolj pozorna in bi jima rekla: »Fantje, kaj je?«. Takrat sem malo slutila za kaj se gre ali na nek način tudi nisem hotela vedeti.

4.Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?

Takrat mu nisem nič izrekla, ker mi je dal čas, da o tem razmislim. Vedela sem, da se bova pogovorila o tem, ko se vrne. Prvi stavek sem spregovorila z možem. Takrat nisva bila poročena, sva bila pa že lepo obdobje skupaj. Dala sem mu za prebrat pismo – on je rekel, da ga bo mogoče še minilo in da to morda še ni dokončno. Jaz sem pa vedela, da to pomeni to, da sam pri sebi to že ve in da je to ugotovil ter se mi zato tudi zaupal. In če bi imel še možnost izbiranja, mi tega sporočila ne bi dal.

5.Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ja sem nekajkrat pomislila, glede na prijatelje, ki jih je imel. Čeprav je imel tudi prijateljice in bil je zaljubljen tudi v punce, v času odraščanja. Morda me je tudi to zavedlo, da nisem bila tako zelo pozorna na to.

6.Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Ja, malo se je izboljšala. Prej sva bila kar nekaj časa v precej napetem odnosu. On je bil kar zelo zahteven mladostnik. Zelo borben v svojih stališčih in samostojen. Se mi zdi, da mu je potem kar malo odleglo, da so se najini odnosi omehčali. Ko se je razkril mu je to tudi kar mal odleglo. Prej je bil veliko bolj napet. Težje je prej, ko te ta slutnja preganja, da si istospolno usmerjen, kot pa potem, ko je to že enkrat izgovorjeno.

7.Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?

Smo se pogovarjali, ker imam tudi nekaj ljudi, ki jih poznam in so istospolno usmerjeni. Imamo tudi prijatelja, ki je živel s partnerjem in smo ju velikokrat obiskovali. To pri nas ni bil nek tabu. Istospolno usmerjeni prijatelji so tudi živeli skupaj s partnerji in partnerkami. Vedelo se je, da obstajajo. Nismo bili negativno nastrojeni proti njimi. Se pa pokaže, da sprejeti svojega otroka, je pa to vseeno malo drugače, četudi si ti odprt do drugih. Sam pač moraš to sprejeti in gre za proces. Tudi sinu je to veliko pomagalo, saj rekel mi je tako, da je vedel, kako živijo, npr. kolega in njegov partner, da mu je to dalo neko upanje, da si lahko srečen … Rekel mi je tudi, da je razmišljal o samomoru v tistem času, ko je spoznal, da ga zanimajo fantje. In tudi na račun družinskih izkušenj, je ugotovil, da lahko istospolno usmerjeni srečno živijo, zaživijo neko partnerstvo…

8.Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?

Jaz osebno moram reči, da sem imela največ dilem, kaj bo to pomenilo za najino partnerstvo z možem. Glede nato, da je bilo v njegovi družbi vedno veliko vicev na račun homoseksualcev oz. istospolno usmerjenih in da so bili ti vici zelo grobi, sem se bala kaj bo. Zavedala sem se, da je takrat v tistem obdobju najino partnerstvo na preizkušnji.

9.So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?

Takrat sem ugotovila, da je tahujše že dal skozi. Prišel je do tega, da je prepričan, da je to in da je v tej bitki moral sam sebe »premagati«, se boriti sam s sabo. Na to ravno nisem bila najbolj ponosna, no. Vedela sem, da mu bo

težko, ker je veliko ljudi s predsodki in tudi to, da sam zagovarja svoja stališča zelo odkrito pred drugimi in da ga čaka velika preizkušnja. Sama pri sebi nisem imela toliko tega »kaj bo sedaj z mano?«, ker sem bila toliko stara, ker sem izoblikovana oseba in še v moji družbi ni predsodkov (imam tudi sodelavce, ki so istospolno usmerjeni) … Moževa družina je bila nekoliko bolj konservativna. Pa sem si rekla, če me on podpre, potem bo OK. Spraševala sem se tudi kako in če sploh bosta to sprejela hči in pa možev sin s prvega zakona. Hči je lepo sprejela. Možev sin pa tudi.

10. **Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga?**

Pravzaprav samo to, da sem se lahko z možem o tem odprto pogovorila. To sem potrebovala in to sem tudi dobila. Malo mi je pomagal sam študij, ker sem veliko od tega dala skozi že profesionalno in sem poznala kako poteka proces sprejemanja istospolno usmerjene identitete tako pri posamezniku kot pri starših. Nisem se počutila, da potrebujem nek poseben suport. Bilo mi je pa pomembno, kako bo to mož sprejel. Z določenimi prijatelji sem tudi to govorila, ene sem samo obvestila o tem, ene pa nikoli nisem o tem obvestila (me vprašajo, če imajo kako punco – pa rečem, ja neki ima). Če direktno vprašajo, pa tudi povem. Za ene sem pa mislila, da ne vedo, pa so mi kasneje povedali, da že vejo. Tudi s svakinjo in s svakom sem govorila kasneje o tem, kaj to za otroka pomeni in kaj za starša …

11. **Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?**

Ne, nisem rabila.

12. **S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?**

Da, govorim o tem.

13. **Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?**

Imela sem jih oz. imam nekaj znancev in tudi sodelavcev, ki so istospolno usmerjeni, nekaj iz študija, nekaj pri delu z ljudmi. … Jaz mislim, da je to biološko in da zato ni nihče kriv oziroma nima zaslug. Še najmanj sem si lahko pomagala oz. še najbolj te zavede to javno mnenje, ki je zelo čudno prikazano – kot da so to sami neki promiskuitetni ljudje, ki bodo koga okužil s tem, že če se mu samo približajo … To začutiš in zaznaš, je pa precej prikrito. »Če se bo družil s tvojim sinom, bo tudi moj sin tak – eni kar tako mislijo« Iz tega izhaja tudi to, da se geje in lezbijke malo bolj izolira. To je laično mnenje in napačno…

14. **Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?**

Vidimo se, kadar se uspemo videt. 1x do 2x na mesec se vidimo. Imava zelo odprt odnos, sedaj ko je že v svojem gospodinjstvu s partnerjem pri njegovi tašči. Ni več vsakodnevnih napetosti. Sedaj on ali mi pridemo na obisk in se popolnoma dobro razumemo.

15. **Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?**

Hči je še doma, fanta sta že oba odsotna. Dobro se razumemo. Imamo tudi že vnučka.

16. **Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?**

Ja, ja poznam. Tudi živita skupaj pri njegovi mami. Živijo skupaj. Imamo tudi dober odnos.

17. **Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?**

Smo se tudi že pogovarjali, ja. Onadva bi si želela imeti otroka. To očitno ne bo mogoče, če pa bodo to lahko kakorkoli drugače uredili, pa mislim, da si bo on to zagotovo želel oz. stremel k temu, da bosta imela otročka. Sicer pa se bo kako drugače organiziral, ne vem. Zdi se mi, da je lezbijkam pri pridobitvi otroka vseeno lažje, kot njim. Sem že babica, tako da bi ne imela nič proti, če bi imela tudi ona dva otroka.

18. **Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?**

Ja, mislim lahko govorim. Tega me ni sram. Se tudi s tem ne baham, moram

reči. To je nekaj, kar sem morala sprejeti. Tega sicer ne govorim kar tako okrog. Nimam potrebe. Niti o hčeri ne govorim kar tako okrog (če ima/nima fanta npr.). To je njihova stvar, če me pa kdo vpraša, pa tudi lahko povem.

19. **Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?**

Ja seveda ga sprejemam, saj sem ga tudi prej. Pojasnila bi to hmmm. Enostavno si kot starš postavljen pred to, da se to dogaja in da to ni njegova izbira, če bi to izbiral, sigurno ne bi sam izbral … Da je to biološko dogajanje, ki ga eni zatrejo (zanikajo sami sebe). Najpomembneje je, da je človek iskren sam do sebe in da živi polno življenje … Bolj bi se sekirala, da bi čez nekaj let izvedela, da se je skrival, da ni razkril svoje identitete … Tudi sam ne sili ljudi, da bi to

dojeli in razumeli in sprejema, da imajo nekateri pomisleke, strahove, predsodke … Skušamo sprejeti in razumeti tudi ljudi, ki imajo predsodke, strahove, ker konec koncev ti ljudje ne pridejo v kontakt oz. do izkušnje z istospolno usmerjenimi ljudmi, kjer bi se lahko tak pogovor o istospolni usmerjenosti sploh lahko začel npr. …

20. Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?

Ja imam ene in druge. Naučiš se zelo hitro, da enostavno enih stvari v življenju ne moreš kreirati in si pred točko, ko jih sprejmeš ali ne sprejmeš. Pomembno je, da živiš s tem. Če imaš možnost sprejeti in predelati te stvari, gre tu za popolnoma nov nivo odnosa – naj gre to za homoseksualnost/heteroseksualnost ali kakršnekoli druge družbeno označene »drugačnosti/deviantnosti«. Če bi mi dali možnost, kaj od tega bi izbrala niti ne vem. Se mi zdi, da ko to sprejmeš ni to več taka groza … Je pa res, da takrat, ko sem to ugotovila – sem si želela prvi trenutek, da to bi ne bilo tako in da se morda samo še išče. Sedaj mi je pa lepo, da ve kaj je in kaj hoče. V praksi imam ogromno stikov z ljudmi, ki so prikrito homoseksualni in tajijo sami sebi, škodijo sami sebi, so zelo avtozaviralni in si s tem naredijo ogromno slabega, četudi mislijo, da živijo po nekih zahtevanih/želenih programih. Ob tem pa si delajo ogromno stisk – sebi in drugim.

21. Bi mi morda želeli še kaj povedati?

Se mi zdi, da sem vam kar veliko povedala. Pomembno je, da imaš ljudi okoli sebe, s katerimi lahko to govoriš, katerim lahko to zaupaš, z njimi spregovoriš. Sicer pa je prav, da imaš možnost, da greš na nek pogovor, kjer te nevtralna oseba posluša in da imaš možnost te strahove predelati. Se pojavljajo – in kot odrasel si slikaš svoje življenje naprej, še bolj pa otrokovo in točno veš, kje vse bo naletel na težave … Tudi sam si lahko odklonjen z nekatere strani, še težje je pa otrokom …Pomembno je tudi vprašanje družbene moči – če bi bila finančno nestabilna, neizobražena – potem si še bolj obremenjen s to novico … Vidim, da so določene populacije ljudi zelo ozko gledajoče in če je v tistem okolju veliko moči in negativnega gledanja, se mi zdi, da starši tega ne zmorejo, da bi otroka lahko sprejeli in da podležejo temu sramu … Po eni strani je to, po drugi strani pa obstaja tudi vprašanje, »Koliko sem jaz kriv pri tem?« … Sama sem se spraševala, če je bila vzgoja sina kaj drugačna od hčerine. Bila sem še bolj mlada, ko sem imela sina in imela sem ob sebi bolj dekleta in vem, da sem se spraševala, če bom znala vzgajati sina. Čeprav je imel tudi moško figuro ob sebi. Kaj bi lahko naredil drugače oz. bolje se sprašuješ pa pri vsakem otroku – neodvisno na njegovo usmerjenost….

Mama Iris: 62 let, visoka šola

1.Kako bi na kratko opisali vašo družino?

Živim sama, sem ločena in imam dva sina. Eden ima že 2 otroka, tako da sem že babica. Drugi sin je gej. Sinova sem vzgajala sama, kmalu sem se ločila.

2.Kateri izmed vaših otrok je istospolno usmerjen (gej/lezbijka)?

Drugi sin.

3.Kdaj ste izvedeli za otrokovo istospolno usmerjenost (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? Se morda spominjate točnega dogajanja ob njegovem razkritju?

Ko je prišel iz New Yorka. Tam je bil pri očetu. Ko se je vrnil, se mi je razkril in mi to povedal. Najprej je to povedal očetu, šele nato meni. Bil je star okoli 20 let, danes je star 35. Rekla sem mu, če me vleče za nos, tega nisem slutila nikoli prej, tako da sem bila kar presenečena.

4.Kakšna je bila vaša prva reakcija, ko se je razkril? Se morda spominjate konkretnega stavka, ki ste ga izrekli? Kako ste se počutili?

Rekla sem mu, če me vleče za nos. Sicer pa se nisem počutila zelo grozno, saj sem že celo življenje v krogu ljudi, ki so istospolno usmerjeni in s tem nisem imela in nimam težav. Ob meni je bilo od nekdaj veliko gejev in lezbijk. Čeprav bi lagala, če bi rekla, da sem to kar tako z lahkoto sprejela. Sem potrebovala kar nekaj časa. Predvsem bala sem se tega, da sin za to, ker je gej, ne bo srečen. Vedela sem, da ga čaka mnogo preizkušenj, dokazovanj, da ga bodo »zajbavali« v službi, da bo stigmatiziran in diskriminiran. Kot starš si želiš, da bo otrok srečen in iskreno povedano, 10x raje bi videla, da bi bil sin heteroseksualno usmerjen, četudi ga popolnoma sprejemam.

5.Ste o otrokovi istospolni usmerjenosti »slutili« oz. razmišljali že kdaj prej?

Ne, nikoli. Tega prej res nisem slutila. Je pa res, da mi je povedal, da je imel sam s seboj in sprejemanjem lastne identitete velik težav in da je doživljal travme. Razmišljal je tudi o samomoru. V veliko pomoč mu je bila nekako tujina in počitnice v New Yorku pri očetu. Tam je vse to bolj odprto in napredno, ne pa tako kot pri nas v mali Sloveniji, kjer smo kot v srednjem veku. Poleg tega je očetov najboljši prijatelj gej, tako da mu je bilo soočenje samim s seboj v New Yorku v tistem času veliko lažje.

6.Kakšen je bil vaš odnos do otroka po njegovem razkritju? Se je vajin medsebojni odnos/komunikacija kaj spremenil/a?

Ne, ne bi rekla. Ni se nič kaj spremenilo.

7.Se spominjate, če ste se in na kakšen način ste se pogovarjali o istospolni usmerjenosti v vaši družini, ko so bili otroci še majhni?

O tem se ni veliko govorilo. Se sicer spomnim, da smo kdaj pogledali kak zelo zanimiv film na to tematiko, sicer pa so se istospolno usmerjeni ljudje od nekdaj skrivali. Take so bile zahteve družbe in zdi se mi, da je sedaj skrajni čas, da se začne o tem govoriti. Tako o gejih in lezbijkah, kot tudi o njihovih starših. Predvsem sem mnenja, da bi se morali v Sloveniji razkriti politiki in slavne oz. znane osebnosti, potem bi to postalo bolj sprejemljivo.

8.Ste se po otrokovem razkritju soočali s kakšnimi težavami?

Ne bi rekla, da sem imela kakšne hude težave. Vsekakor pa sem potrebovala nekaj časa, da sem sprejela to informacijo več, ki sem jo prejela od sina. Je pa res, da sem se ukvarjala z vprašanjem ali bo moj otrok kljub temu, da je gej, lahko srečen.

9.So vam rojila po glavi kakšna posebna vprašanja na katere niste imeli odgovorov? Česa vas je bilo strah v vlogi starša istospolno usmerjenega otroka?

Ne morem izpostaviti nič konkretnega.

10. Kaj ste takrat pogrešali, kaj bi potrebovali? Koga ste pogrešali?

Nič kaj konkretnega. Poznala sem ljudi, ki so geji in lezbijke, vedela sem, da se tega ne da spremeniti in da zato ni nihče kriv. Da se tak pač rodiš. Pomembno mi je bilo to,d a se mi je sin zaupal in razkril, sama pa sem seveda tudi potrebovala nekaj časa, da sem se popolnoma sprijaznila s to informacijo .

11. Ste poiskali kakšno institucionalizirano pomoč (SOS telefon,…)?

Ja. Sin me je peljal na Legebitro, na srečanje staršev istospolno usmerjenih otrok. Tam smo bili starši in njihovi istospolno usmerjeni otroci. Moram reči, da smo se imeli prav lepo in da je bilo tisto popoldne zelo zabavno. Nikoli ne bom pozabila mame iz Dolenjske, ki se je predstavila tako, da je povedala, da ima sina in da je en sin normalen, drugi pa ne. Še danes se smejem, ko se spomnim nato. Bilo je prijetno. Tam smo si podelili izkušnje, se med seboj poslušali.

12. S kom ste se pogovarjali o vaših otrocih? Ste govorili o tem, da je vaš otrok istospolno usmerjen?

Ja, tega jaz ne tajim nikomur. Hkrati pa ne razlagam in se s tem ne hvalim naokoli, tega ne počnem niti za sina, ki je heteroseksualno usmerjen. Konec koncev je to stvar posameznika in intime. Kaj koga briga, s kom kdo spi. Zaradi mene lahko kdo z žirafo, če mu paše.

13. Kakšne informacije o istospolni usmerjenosti imate in kje ste jih pridobili?

Poznam ljudi in službenih krogov in tudi sicer se družim z ljudmi, ki so istospolno usmerjeni. Gre za lastne izkušnje pridobljene s stiki z ljudmi. Zdi se mi, da gre to za genske spremembe, kjer je moškemu pač všeč moški. Sicer pa njihova ljubezen ni popolnoma nič drugačna kot v hetero razmerjih. Edino kar je, se mi zdi, da je precej tveganj glede resnega odnosa, da je zaradi težav s sprejemanjem lastne identitete med njimi precej alkoholizma in uživanja drog in da so predvsem moški precej nezvesti drug drugemu.

14. Kakšen je vaš trenutni odnos z otrokom, ki je istospolno usmerjen? Kako pogoste stike imata?

Vsak dan se slišiva. Še preveč sva navezana drug na drugega. Sem mu kot »sponzor«. Sicer ne živi pri meni, se je nekako osamosvojil.

15. Kako se razumete z njegovimi sorojenci (če jih ima)?

Nič drugače kot z njim. Tudi s prvim sinom in njegovo ženo ter vnuki se dobro razumem.

16. Poznate njegovega partnerja/partnerko, imate medsebojne stike?

Ne, ne poznam. Niti ne vem, če ga ima. V te reči se ne vtikam in sva se tudi dogovorila, da je to stvar intime. Kakor se on ne »vtika vame«, se tudi jaz ne bom. To so tiče posameznikove intime.

17. **Ali kdaj premišljujete o prihodnosti? Ali se sprašujete, če bo imel vaš otrok lahko otroka in vidite sebe v vlogi babice/dedka?**

Ja, smo se že pogovarjali, ja. Ampak jaz mislim, da v tej ljubi Sloveniji to ne bo šlo in da on ne bo mogel imeti otrok. Sicer pa bi bila babica, konec koncev sem že. Poznam tudi lezbični par, ki ima otroka in sem mnenja, da temu otroku ni hudega in da je bistvo pri vzgoji odnos do otroka, varno okolje in ljubezen.

18. **Ali lahko javno govorite o otrokovi istospolni usmerjenosti? Zakaj da/ne?**

Ja lahko, s tem nimam težav.

19. **Imate občutek, da otroka popolnoma sprejemate ne glede na njegovo istospolno usmerjenost? Kako bi to pojasnili?**

Ja, mislim da. Z njim se dobro razumem. Pomagam mu finančno in tudi sicer ga podpiram pri njegovih življenjskih projektih. Imava redne stike, še preveč ga razvajam, se mi zdi.

20. **Kaj je tisto, kar ste pridobili kot starš istospolno usmerjenega otroka (če se primerjate s starši heteroseksualno usmerjenih otrok)?**

Spoznala sem to, da je življenje v Sloveniji slično življenju v srednjem veku in da bomo še dolgo rabili, preden bomo napredovali. Kar jezna sem, da živim tukaj. Ugotovila sem, da smo ljubi Slovenci tako »zaplankani« in da se premalo zgledujemo po drugih tujih državah, kar se tiče področja istospolne usmerjenosti – npr. Španci so tu super in še mnoge druge države.

21. **Bi mi morda želeli še kaj povedati?**

Zelo sem vesela, da ste se lotili te teme za diplomsko delo. O tem se premalo govori. Predvsem v obliki življenjskih zgodb bi bilo dobro, da bi bile kdaj predstavljene. In da bi se razkrile znane osebnosti v parlamentu, to bi bilo pomembno. Poleg tega bi se morala ta tematika vključiti tudi že v osnovnošolsko izobraževanje, tako bi se »detabuizirala«.

9.3. Potek analize

1. KAKO BI NA KRATKO OPISALI VAŠO DRUŽINO?

1.1. Glede na opise s pridevniki (kakšna).

A1	Zelo čudna	Negativno	
B1	Lepa in delovna	**Pozitivno**	
B1	Nikoli ni bilo ne vem koliko denarja	Nevtralno	Ekonomski položaj družine
B1	Veliko smo šparali	nevtralno	Ekonomski položaj družine
E1	Vedno srečni, razen takrat, ko je bil usodni trenutek, ko sem zvedela na nepravi način, kaj je moj sin	Srečna do usodnega trenutka	
E1	Povprečna slovenska družina	nevtralno	Ekonomski položaj družine
E1	Se mi zdi, da smo še kar srečna.	**pozitivno**	
E1	Nismo slaba družina	**pozitiven**	
E1	Se ne kregamo, zaradi dela smo se največ kregali	**pozitivno**	
F1	Težki so bili začetki, z bajto in vsem	Negativen pogled	
F1	Težak je bil konec, ko sem zvedel za sina in tako.	Negativno – sodni trenutek	

	Gradil sem vse na otrocih.		
G1	Raznolika, pestra	**Pozitivna**	
G1	Posebna v pozitivnem smislu	**Pozitiven**	
G1	Mirna, poštena, razumevajoča	**Pozitiven**	
H1	Dosti stabilna družina v tem trenutku	**pozitivni**	Ekonomski položaj družine

1.2. Glede na tipe družin: (sestavljena, nuklearna, ločena, vdova, mati samohranilka, …)

A1	Dvojčka s prvim partnerjem + hči z drugim partnerjem + zdaj živi sama s hčerjo (sinova prideta za vikend, med tednom v LJ)	**Jedrna družina**, reorganizirana družina, zdaj enostarševska družina	»poldružinsko življenje« (LAT)
B1	Vdova, ima 3 otroke, ki ne živijo več doma	**Jedrna družina**, vdova	**Razpršena razširjena družina**
C1	Oče, mati, dve hčeri (lezbijka ni več v Slo)	**Jedrna družina**	**Razpršena razširjena družina**
D1	Oče, mati, sin (se je odselil), hči živi še doma	**Jedrna družina**	**Razpršena razširjena družina**
E1	Oče, mati, 2 sinova (eden doma, eden v LJ)	**Jedrna družina**	**Razpršena razširjena družina**
F1	Oče, mati, 2 sinova (eden doma, eden v Lj)	**Jedrna družina**	**Razpršena razširjena družina**
G1	Oče (2 sinova od prej, ki ne živita z njim), mama (eno hči od prej, živi skupaj z njima) + nimata skupnih otrok	Reorganizirana družina	»poldružinsko življenje«
H1	Oče (sin od prej), mama (sin od prej) + skupni otrok	Reorganizirana družina	**Razpršena razširjena družina**
I1	Ločena mama + 2 sina	Enostarševska družina	**Razpršena razširjena družina**

1.3. Omenjajo, da je sin/hči gej:

A1	/	NE
B1	/	NE
C1	/	NE
D1	Ima odpor do moških. Dejala je, da je imela manjšo avanturo z žensko že kot gimnazijka. V letu 2003, ko je bila na zdravljenju v Psihiatrični kliniki v Ljubljani, sta se z eno gospo povezali v daljše prijateljstvo.	**DA**
E1	Mislim, da smo bili vedno vsi srečni, razno takrat, ko je bil usodni trenutek, ko sem zvedla na neperavi in usodni način, kaj je moj sin.	**DA**
F1	»U Marija«! Težki so bili začetki, z bajto in z vsem in težak je bil konec, ko sem zvedel za sina in tako.	**DA**
G1	/	NE

H1	/	NE
I1	Drugi sin je gej.	**DA**

2. KATERI IZMED VAŠIH OTROK JE ISTOSPOLNO USMERJEN

SIN - prvorojenec, eden od dvojčkov	23 let
SIN – tretji otrok, eden od dvojčkov	38 let
HČI - prvorojenka	
HČI	44 let
SIN - prvorojenec	36 let
SIN - prvorojenec	36 let
SIN – prvorojenec, eden od dvojčkov	23 let
SIN - prvorojenec	31 let
SIN - drugorojenec	32 let

3. KDAJ STE IZVEDELI ZA OTROKOVO ISTOSPOLNO USMERJENOST? (kje se je razkril, koliko je bil star, kako se je razkril, kdo vse je bil prisoten ob razkritju)? SE MORDA SPOMINJATE TOČNEGA DOGAJANJA OB NJEGOVEM RAZKRITJU?

A3	Pred kakim letom (pred 1 letom)	*22 let*	**doma**
B3	*Zelo pozno je povedal … čudne stvari so se dogajale, sem si mislila, da nekaj mora biti narobe …* (pred 10 leti)	*Gotovo je bil star 25 let ali pa še več. … Dejansko je bil star 28 let, ja. Zdaj ima že deset let partnerja (razkril se je, ko je šel na svoje z njim)*	**doma**
C3	*Ko se je preselila skupaj s prijateljico*	*25 let*	**doma**
D3	*Pri njenem 36 letu* (pred 8 leti)	*36 let*	**doma**
E3	*Ko je bil star 25 let. Čeprav mi je stalno govoril, da mi mora nekaj povedat, pa da ni še čas.*(pred 11 leti)	*25 let*	*V Ljubljani v lokalu. Bil je tak lokal za ženske in bila je gužva.*
F3	*Nekaj, ko je šel naprej v šolo v Ljubljano in je bila tudi žena gor, njej je povedal. Saj vam bo ona točno povedala.*	*(25let)*	*V Ljubljani v lokalu* (oče točno ne ve)
G3	*Pred enim letom.*	*22 let*	*Meni najprej v avtu, potem še ženi in hčeri* (nista sinovi krvni sorodnici) *za kuhinjsko mizo doma*
H3	(pred 13 leti)	*Okoli 18 let*	*Čisto odkrito mi je o tem napisal pismo, ko je šel na eno pot, se ne spomnim*

			točno kam.
I3	*Ko je prišel iz New Yorka. Tam je bil pri očetu.* (pred 12 leti)	*Okoli 20 let*	**Doma povedal**.

Kdo vse je bil prisoten ob razkritju? Oz. komu so se najprej razkrili?

A3	*Ob razkritju smo bili prisotni jaz, sin in hčera.*	**NAJOŽJI DRUŽINSKI ČLANI**	
B3	*Najprej se je razkril najboljšemu prijatelju, potem sestri, potem šele nama staršema.*	OBA STARŠA (PRED TEM SESTRI, PRIJATELJU)	
C3	*Celi družini*	**NAJOŽJI DRUŽINSKI ČLANI**	
D3	*Zaupala je samo meni, jaz pa sem to povedala še možu*	MAMI (mama posrednica)	
E3	(mama zvedela v Lj, šla domov, napadla tamalega, če je on tudi, ko je mož zvedel, je bila pa itak katastrofa)	SAMO MAMA (mama posrednica)	
F3	*Povedal je najprej mami, oz. moji ženi in jaz sem ga izključil iz familije ven, ker nima kaj delat na tem koncu.*	(zvedel preko mame posrednice)	
G3	*Bil sem prisoten samo jaz. Potem je povedal še ženi in mlajši hčerki.*	**SAMO OČE, NATO ŠE OSTALI ČLANI DVOJEDERNE DRUŽINE**	
H3	(pismo mami, mama to povedala očimu)	MAMA(mama posrednica)	3x
I3	*Najprej je to povedal očetu (bil pri njemu na počitnica v NY), šele nato meni.*	Očetu (v tujini), šele nato MAMI (ko se je vrnil)	

Točno dogajanje ob razkritju (I3 + I4):

A3 in A4	Rekel je takole: **»Mami, nekaj ti moram povedat… Mami jaz sem gej«. »Ja vredu, sej sem itak vedla«. »Kako?« »Ja kdo pa bo, če ne mama.« (SKRIVNOST + POTRDITEV SLUTNJE)**
B3	***/***
C4	***//*** **»Rekla sem ji, da jo imam vseeno rada« (BREZPOGOJNA STARŠEVSKA LJUBEZEN)**
D3	***/***
E3 in E4	Takrat **sem mu postavila vprašanje, če se ne misli navezat na nobeno žensko in v tisti gužvi, mi je reku »JAZ SEM GEJ!«. In to nisem takoj slišala, kar je reku. »Sem gej, me ne zanimajo ženske«**. Šele po 5minutah sem ugotovila in dojela, kaj je men on takrat rekel. Če me takrat ni kap, potem me ne bo nikoli! Ker je bil tako direkten in vse je bilo na hitro. // **(NEPOSREDNO IN PREPRIČANO V LASTNO IDENTITETO + REKONSTRUKCIJA REALNOSTI ZNOTRAJ HETERONORMATIVNE NEVIDNOSTI)** Rekla pa sem mu: **»A misliš resno, kar sedaj govoriš? Si prepričan v to, kar si rekel? To vem, da sem mu rekla. »Se ne da to kako drugače narediti?«** neki takega … **(DVOM IN ZANIKANJE)**
F3	***/***
G3	**Povedal je kratko in jedernato »Jaz sem gej«. (NEPOSREDNO IN PREPRIČANO V LASTNO IDENTITETO)**
H3	***/***

I4	**Rekla sem mu, če me vleče za nos, tega nisem slutila nikoli prej, tako da sem bila kar presenečena. (DVOM IN ZANIKANJE)**

4. KAKŠNA JE BILA VAŠA PRVA REAKCIJA, KO SE JE RAZKRIL? SE MORDA SPOMINJATE KONRETNEGA STAVKA, KI STE GA IZREKLI? KAKO STE SE POČUTILI?

A4 + A6	*Nisem bila razočarana nad njim. Ker sem imela od prej zelo dobro mnenje o gejih. Zato tudi sedaj nisem delala nobene panike, da bi ga zavrnila ali karkoli podobnega.*	Ni razočaranja, Ni panike in zavračanja	
A4	*Bilo mi je hudo, ker sem vedela, kakšne težave ga bodo čakale. Da ljudlja ne priznavajo enakospolosti.*	žalost	STRAH PRED HOMOFOBIČNO DRUŽBO
A4	*Pa pričakuješ vnuke* *Pa kako ga bo družba gledala*		STRAH ZA POTOMCE STRAH PRED HOMOFOBIČNO DRUŽBO
A4	*Strah me je bilo, da ga ne bodo kje napadli zaradi istospolnosti*		STRAH PRED HOMOFOBIČNIM NASILJEM
B4	*Nič. Onemogla sem bila čisto*	Šok (SLABO PSIHIČNO IN FIZIČNO POČUTJE)	
B4	*Jokala sem*	jok	
B4	*Fertik sem bila*	Psihična onemoglost	
B4	*Spraševala sem se, zakaj moram to ravno jaz doživljat, še danes ne morem preko tega, na nek način*		VPRAŠANJE USODE *sprejemanje/navajenost
B4	*Hudo mi je, da so ljudje tako žleht in da ne sprejemajo takih ljudi*	Žalost	STRAH PRED HOMOFOBIČNO DRUŽBO
B4	*Potem vem, da sem zbolela, dobila sem pritisk.*	Poslabšanje zdravja	
C4	*Rekla sem ji, da jo imam vseeno rada*		IZRAZ STARŠEVSKE BREZPOGOJNE LJUBEZNI
D4	*Počutila sem se slabo,*	Poslabšanje zdravja (SLABO PISIHIČNO IN FIZIČNO POČUTJE)	
D4	*Nisem se hudovala*	Ni krivila sebe	
D4	*Sprejela pa sem z molkom in kasneje to poskusila tudi preprečiti (ni bilo mogoče)*	Molk in poskus preprečitve	
E4	*Počutila sem se grozno, ne vem kako naj opišem.*	Psihična Onemoglost/nemoč (SLABO PSIHIČNO IN FIZIČNO POČUTJE)	
E5	*Počutila sem se, kot da bi bila cela polomljena.*	Telesna nemoč	
F5	*Izključil sem ga iz familije.*	Izključitev iz družine	
F5	*Živ obup, ko sem zvedel*	razočaranje	

G5	*Šok*	šok	
G5	*Nisem rekel nič kaj takega, bil sem brez besed.*	molk	
G5	*mrk*	šok	
G5	*Počutil sem se grozno v tistem trenutku*	(SLABO PSIHIČNO IN FIZIČNO POČUTJE)	
H5	*Takrat mu nisem nič izrekla, ker mi je dal čas, da o tem razmislim. Vedela sem, da se bova o tem pogovorila, ko se bo vrnil.*	Molk + sin ji je dal čas, da o tem razmisli (ZANIKANJE)	
I5	*Nisem se počutila zelo grozno.*	Ni razočaranja	
I5	*Čeprav bi lagala, če bi rekla, da sem to z lahkoto sprejela. Sem potrebovala kar nekaj časa*	Potreben je čas, da sprejmeš	*Sprejemanje/navajenost + čas*
H20	*Takrat, ko sem to ugotovila, sem si prvi trenutek želela, da to ne bi bilo tako in da se morda samo še išče.*	Želja, da gre za »fazo«, ki jo bo že še prerasel (ZANIKANJE)	

5. STE O OTROKOVI ISTOSPOLNI USMERJENOSTI SLUTILI ŽE KDAJ PREJ?

A5	*Ja, takrat ko sem opazila, da je drugačen. Z njim se je dalo tako pogovarjati, bil je vedno zelo sočuten, vse je hotel pomagat. Imel je žensko dušo.*	**ja**	PREPRIČANJE O ZNAKIH HOMOSEKSUALNEGA OBNAŠANJA
B5	*Ne, nisem. Nikoli se ni družil s fanti, ampak samo s puncami.*	ne	
C5	*Da*	**ja**	
D5	*Ne, nikoli*	ne	
E5	*Ne, to pa nikoli. Ne o našem, slišala pa sem za druge.*	ne	
F5	*Nikoli*	ne	
G5	*Ne*	ne	
H5	*Ja, sem parkrat pomislila, glede na prijatelje, ki jih je imel. Čeprav je imel tudi prijateljice in bil je zaljubljen tudi v punce v času odraščanja*	**ja**	PREPRIČANJE O ZNAKIH HOMOSEKSUALNEGA OBNAŠANJA
I5	*Ne, nikoli. Tega prej nisem slutila*	ne	

6. KAKŠEN JE BIL VAŠ ODNOS DO OTROKA PO NJEGOVEM RAZKRITJU? SE JE VAJIN ODNOS/KOMUNIKACIJA KAJ SPREMENILA?

A6	*Vse se je še izboljšalo. Jaz sem tako ponosna na svojega sina in na njegove dosežke…*	Se izboljša
B6	*Ne, to pa sploh ne. Še bolj sva se povezala. … Ne, ne, da bi imela drugačen odnos do njega, pa*	Se izboljša

	ne.	
C6	*Ne, najin odnos je ostal isti.*	*Ni sprememb*
D6	*Pravzaprav ne.*	*Ni sprememb*
E6	*Bi rekla da ja. Kaka dva meseca se nismo nič kontaktirali. Jaz sem mogla o tem razmislit.*	**Se poslabša.**
E6	*En čas se mu nisem upala reči, da ga imam rada, kar se zdaj upam. Ga nisem upala objet, kar zdaj upam narediti.*	**Strah pred izražanjem čustev in** **Strah pred dotikanjem**
F6	*Ja zelo. V negativno*	**Se poslabša**
G6	*Malo se je sigurno. Malo bolj napet odnos. Malenkost odtujila sva se mogoče.*	**Se poslabša**
H6	*Ja, mal se je izboljšala. Prej sva bila kar nekaj časa v precej napetem odnosu. Se mi zdi, da mu je potem kar malo odleglo, da so se najini odnosi omehčali in da ko se je razkril mu je to tudi kar malo odleglo.*	Se izboljša (skrivanje te duši)
I6	*Ne bi rekla. Ni se nič kaj spremenilo.*	*Ni sprememb*

7. SE SPOMINJATE ČE STE SE IN NA KAKŠEN NAČIN STE SE POGOVARJALI O ISTOSPOLNI USMERJENOSTI V VAŠI DRUŽINI, KO SO BILI OTROCI ŠE MAJHNI?

A7	*Povanavadi ja, tako kot vsi ostali. Vsak je imel kake pripombe glede tega, smo se znali delati tudi norca.*	DA (NEGATIVNO)	
A7	*Ampak nismo se norčevali ali jih poniževali. Kdaj pa kdaj je prišla kaka beseda čez njih, ni pa bilo mišljeno kot diskriminatorno (kot šale o Gorencih, da so škrti)*	DA (NEGATIVNO)	
B7	*O tej temi se nismo nikoli kaj veliko pogovarjali. Dokler te ne doleti, saj ne veš, da to obstaja.*	**NE** NEVEDNOST, DA OBSTAJA	
B7	*Tudi včasih se ni to nič govorilo, ko sem bila jaz mlada. Tega ni bilo, vse je bilo na skrivaj. Tudi sama bi čisto drugače govorila in dojemala to stvar, če bi kaj več vedela o tem.*		
C7	*Poskušali smo biti tolerantni tudi do njih*	DA (NEPREPRIČLJIVO)	
D7	*Ni bilo takih razgovorov o tej temi*	**NE**	
E7	*Ne, to ni bila tema pogovorov. Da se jaz spomnem, ne. Nikoli*	**NE**	

F7	*Nikoli se nismo nič o tem pogovarjali.*	**NE**	
G7	*Nikoli se nismo nič o tem pogovarjali*	**NE**	
H7	*Smo se pogovarjali, ker imam tudi nekaj ljudi, ki jih poznam in so istospolno usmerjeni.*	DA (POZITIVNO)	
H7	*Imamo tudi prijatelja, ki je živel s partnerjem in smo ju veliko obiskovali.*		
H7	*To pri nas ni bil nek tabu. Vedelo se je, da obstajajo. Nismo bili negativno napirjeni proti njim.*		
I7	*O tem se ni veliko govorilo.*	NE (SAMO FILMI)	
I7	*Se pa spomnim, da smo kdaj pogledali kak zelo zanimiv film na to tematiko.*		

8. STE SE PO OTROKOVEM RAZKRITJU SOOČALI S KAKŠNIMI TEŽAVAMI?

A8	*Ne zaenkrat ne. Sama sem povedala svojim prijateljem, da je moj sin gej. Odkrita sem, tako da sem prijateljstvo s to novico tudi preizkušala.*	**NE**	PREIZKUŠANJE KAKOVOSTI ODNOSA IN TVEGANJE V NJEGOVO NADALJEVANJE
B8	*Ja, sosedi so bili malo zadržani.*	**DA**	Nesprejetost in zadržanost v soseski
B8	*Vesela sem bila, če se je kdo hotel pogovarjat o tem, ampak jim je bilo nerodno.*		Nesprejetost in zadržanost v soseski
B8	*Najhuje je bilo to, da sem vedela, da se pogovarjajo za mojim hrbtom.*		Nesprejetost in zadržanost v soseski
B8	*Sicer nisem imela večjih težav, no*		
C8	*ne*	NE	
D8	*Ne z zelo velikimi*	**NE/DA**	
E8	*Seveda smo se.*	**DA**	
E8	*Ogromno je bilo očitanja od ljudi*	OČITANJE (HOMOFOBIJA)	**ŽRTVE PSIHIČNEGA IN FIZIČNEGA NASILJA**
E8	*Prišlo je tudi do fizičnega obračuna*	FIZIČNI OBRAČUNI (HOMOFOBIČNO NASILJE)	**ŽRTVE PSIHIČNEGA IN FIZIČNEGA NASILJA**
E8	*Raznorazni problemi (tui na občini)*	PROBLEMI	
E8	*Žalitve so vsak dan na vidiku*	ŽALITVE (PSIHIČNO NASILJE)	**ŽRTVE PSIHIČNEGA IN FIZIČNEGA NASILJA**
F8	*Ni bilo težav, ampak težave s tem, ko te ljudje zajbavajo, te drugače gledajo in ignorirajo. To je vas in tukaj te ljudje popolnoma drugače gledajo in izločijo iz družbe.*	**DA**	ŽALITVE, IGNORIRANJE, IZLOČENJE (PSIHIČNO NASILJE, HOMOFOBIČNO NASILJE, DISKIRMINACIJA, STIGMA) ŽRTEV DISKRIMINACIJE

G8	*V bistvu ne.*	NE	
H8	*Sem imela največ dilem, kaj bo to pomenil za najino partnerstvo z možem. Zavedala sem se, da je takrat v tistem obdobju najino partnerstvo na preizkušnji.*	**DA**	*VPLIV NA PARTNERSTVO*
I8	*Ne bi rekla, da sem imela kakšne hude težave. Vsekakor pa sem potrebovala nekaj časa, da sem sprejela to informacijo več, ki sem jo prejela od sina.*	**DA/NE**	POTREBEN JE ČAS, DA SPREJMEŠ

9. SO VAM PO GLAVI ROJILA KAKŠNA POSEBNA VPRAŠANJA NA KATERE NISTE IMELI ODGOVOROV? ČESA VAS JE BILO STRAH V VLOGI STARŠA ISTOSPOLNO USMERJENGA OTROKA?

A9	*Za sebe me ni bilo strah. Dejansko mislim, da so danes ljudje že toliko soočeni s tem, da se ne ubadam s tem.*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	PREPRIČANJE, DA JE DANES DRUŽBA STRPNEJŠA DO HOMOSEKSUALCEV
A9	*Strah me je bilo, kako ga bo družba gledala*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	STRAH PRED HOMOFOBIČNO DRUŽBO
A9	*Ali bodo potomci*	ZANJO	*STRAH GLEDE POTOMSTVA*
A9	*Strah, da ga ne bodo kje napadli, ker je istospolno usmerjen*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	STRAH PRED HOMOFOBIČNIM NASILJEM
B9	*To pa seveda, to ne moreš kar tako sprejeti. Zato sem poiskala vse sorte ljudi (zdravnika, psihiatra), če je kaj narobe*	ZANJO	VPRAŠANJE USODE
B9	*Zaradi drugih ljudi me je bilo strah. Zakaj so ljudje taki do teh ljudi…zakaj so tako sovražni, da tako govorijo o njih*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	STRAH PRED HOMOFOBIČNO DRUŽBO
B9	*Spraševala sem se, zakaj ravno moj otrok*	ZANJO	VPRAŠANJE USODE
C9	*Bom babica?*	ZANJO	*STRAH GLEDE POTOMSTVA*
D9	*O naraščaju nismo razmišljali, saj se ga je branila tudi sama*	?	NI RAZMIŠLJANJA O POTOMSTVU
E9	*Pomislila sem na potomce*	ZANJO	*STRAH GLEDE POTOMCEV*
E9	*Da se njemu kaj zgodi, da je ogrožen, še posebej zato, ker zastopa svoje pravice*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	STRAH PRED HOMOFOBIČNIM NASILJEM
E9e	*Da bo menjaval partnerje in dobil kakšno bolezen*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	STRAH PRED SPOLNO PRENOSLJIVIMI BOLEZNIMI
E9	*Zakaj ravno moj otrok. Ali sem delala kaj narobe? Ga nismo prav vzgajali, nismo bili pravi dobri starši?*	ZANJO	VPRAŠANJE USODE

F9	*Nisem imel strahu za nobeno reč v življenju*	/	NI STRAHOV
G9	*Sem se vprašal, zakaj glih moj sin. Ampak se ne da spremeniti, to sem vedel takoj.*	ZANJ	VŠRAŠANJE USODE
H9	*Sama pri sebi nisem imela toliko težav »kaj bo sedaj z mano«, ker sem bila toliko stara, ker sem izoblikovana oseba in še v moji družbi ni predsodkov*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	
H9	*Vedela sem, da mu bo težko, ker je veliko ljudi s predsodki…*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	STRAH PRED HOMOFOBIČNO DRUŽBO
H9	*Moževa družina je bila nekoliko bolj konservativna. Pa sem si rekla, če me on podpre, potem bo OK. Imela sem dileme, kaj to pomeni za najino partnerstvo.*	ZANJO	DILEME GLEDE NJENJEGA PARTNERSTVA + SPREJETJE GEJA V DRUŽINI
H9	*Spraševala sem se tudi kako in če sploh bosta to sprejela hči in pa možev sin s prvega zakona.*	ZANJO	SPREJETJE GEJA V DRUŽINI
H9	*Ne morem izpostaviti nič konkretnega*	/	
I9	*Bala sem se, da sin zato ker je gej, ne bo srečen.*	**STRAHOVI ZA OTROKA**	PREPRIČANJE, DA SO GEJI/LEZBIJKE NESREČNI

10. KAJ STE TAKRAT POGREŠALI IN KAJ BI POTREBOVALI? KOGA STE TAKRAT POGREŠALI IN KOGA BI POTREBOVALI?

Kaj so pogrešali?		Koga so pogrešali?	
A10	*nič*	A10	*nikogar*
B10	***Pogovore in vse sorte**. Čim več bi potrebovala. **Pogovori so bili zelo pomembni.***	B10	/
C10	*nič*	C10	/
C10	*Potrditev, da bo otrok srečen in zdrav*		
D10	*Nisem komplicirala. Prijatelji in znanci niso **o tem veliko razpravljali**. Z ostalimi družinskimi člani **smo si povedali** več in se hrabrili*		
E10	*Ne vem če sem kaj pogrešala. Iskala sem napake za nazaj, če smo kaj narobe naredili in če smo sami krivi, da je do tega prišlo … potem sem začela drugače razmišljat.*	E10	*N, kot osebo ne. **Edino njega sem pogrešala. Da bi ga imela bolj blizu.** Da bi ga večkrat stisnila. Slutila sem, da tudi on mene potrebuje. Nisem se mu znala približati in mu nuditi oporo, saj je bilo tudi zame to boleče.*
F10	*Ne nič*	F10	/
G10	*V bistvu nisem potreboval oz. pogrešal nič. **Z ženo sva se veliko pogovarjala o tem in se še vedno.***	G10	*/ (pogovor s pomembnim drugim- žena)*
H10	*Pravzaprav **samo to, da sem se z možem o tem odprto pogovorila**. To sem*	H10	*Pogovor s pomembnim drugim-mož*

	potrebovala in to dobila.		
H10	*Nisem pa se počutila, da potrebujem nek poseben suport. Bilo pa mi je pomembno, kako bo to mož sprejel.*		
I10	*Nič kaj konkretnega. Pomembno mi je bilo, da se mi je sin zaupal in razkril, sama pa sem seveda tudi potrebovala nekaj časa, da sem se popolnoma sprijaznila s to informacijo.*		

11. STE POISKALI KAKŠNO INSTITUCIONLIZIRANO OBLIKO PSIHOSOCIALNE POMOČI?

A11	*Ne, ker je nisem rabila. Jaz sem s tem čisto fajn. Ne mori me, da je sin gej.*	*NE*	*NI POTREBE*
B11	*Ja sem. Največ sva se pogovorila z domačim zdravnikom. Pa šla sem k psihiatru in na Legebitro sem hodila*	*DA*	*Osebni zdravnik, psihiater, Legebitra*
C11	*Je nisem potrebovala, saj ni konec sveta!*	*NE*	*NI POTREBE*
D11	*Ne, niti vedela nisem, kam se obrnit*	*NE*	***ZARADI NEINFORMIRANOSTI/ NEVEDNOSTI KAM***
E11	*Ne. Zaradi njega pa sem šla k Ruglju takrat, zaradi sina sem šla tja.*	*Da, zaradi sina/skupaj z njim zanj*	*Psihiater Rugelj*
F11	*Ne, jaz ne. Obrnila se je žena.*	*NE*	
G11	*Ne, nisem klical. Sicer vem,da obstajajo društva.*	*NE*	
H11	*Ne, nisem rabila*	*NE*	*NI POTREBE*
I11	*Ja, sin me je peljal na Legebitro, na srečanje staršev istospolno usmerjenih otrok. Moram reči, da smo se imeli prav lepo in da je bilo tisto popoldne prav zabavno.*	*DA*	*Legebitra*

12. S KOM STE SE POGOVARJALI O VAŠIH OTROCIH? STE GOVORILI O TEM, DA JE VAŠ OTROK ISTOSPOLNO USMERJEN?

A12	*S prijatelji*	PRIJATELJI	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
A12	*S hčerjo*	OŽJI DRUŽINSKI ČLAN	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
A12	*Z bivšim možem*	OŽJI DRUŽINSKI ČLAN	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
A12	*Naletim pri drugih znancih, da obmolknejo, ne komentirajo veliko*	ZNANCI OBMOLKNEJO	

B12	*Vsem sem povedala s katerimi se družim in smo skupaj. Nisem imela težav, da bi prikrivala*	PRIJATELJI	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
C12	*S prijateljico*	PRIJATELJICA	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
C12	*S sorodnico*	SORODNICA	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
D12	*V skupini za samopomoč*	SKUPINA ZA SAMOPOMOČ	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
E12	*Jaz to povem vsakemu. Tega nisem nikoli zatajila, kaj je. Povem odkrito vsakemu.*	VSAKEMU	VSEM ZNANA INFORMACIJA
F12	*Ja, vejo vsi.*	VSI VEJO, ON NI POSEBEJ GOVORIL	VSEM ZNANA INFORMACIJA
G12	*V bistvu še z nobenim, razen z zdajšnjo ženo.*	SAMO ŽENA, SICER NOBEDEN	
H12	*Z možem in najožjimi družinskimi člani*	NAJOŽJI DRUŽINSKI ČLANI	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
H12	*Z določenimi prijatelji*	IZBRANI PRIJATELJI	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
H12	*Ene sem samo obvestila o tem, ene pa nikoli nisem obvestila*	IZBRANI LJUDJE	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
H12	*Če direktno vprašajo, pa tudi povem*		*INTIMNA INFORMACIJA*
I12	*Ja, tega jaz ne tajim nikomur. Hkrati pa ne razlagam in se s tem ne hvalim naokoli. Tega ne počnem niti za sina, ki je heteroseksualno usmerjen. Konec koncev je to stvar intime.*	IZBRANI LJUDJE	*INTIMNA INFORMACIJA*

13. KAKŠNE INFOMRACIJE O ISTOSPOLNI USMERJENOSTI IMATE IN KJE STE JIH PRIDOBILI?

B13	*Otrok se rodi s premalo moških hormonov. To jaz mislim.*	BIOLOŠKA NAPAKA	**SKRIVNOSTNI GEN ZA ISTOSPOLNO USMERJENOST**
B13	*Niso samo dvojčki, je tudi samostojno rojen otrok lahko – jaz sem včasih mislila, da je to zato, ker je dvojček, pa to sploh ni res.*		
E13	*Jaz mislim in trdim, da je to gensko in da si ljudje ne zmišljujejo, da to so. Narava poskrbi zato, kaj človek mora bit, že ob rojstvu.*	BIOLOŠKA NAPAKA	**SKRIVNOSTNI GEN ZA ISTOSPOLNO USMERJENOST**
H13	*Jaz mislim, da je to biološko in da zato ni nihče kriv in nima zaslug*	BIOLOŠKA NAPAKA	**SKRIVNOSTNI GEN ZA ISTOSPOLNO USMERJENOST**

I13	*Zdi se mi, da gre to za genske spremembe, kjer je moškemu pač všeč moški. Sicer pa njihova ljubezen ni nič drugačna kot v hetero razmerjih*	BIOLOŠKA NAPAKA	**SKRIVNOSTNI GEN ZA ISTOSPOLNO USMERJENOST**
I13	*Edino kar se mi zdi, da je precej tveganj glede resnega odnosa, da je zaradi težav s sprejemanjem lastne identitete med njimi precej alkoholizma in uživanj drog in da so predvsem moški precej nezvesti drug drugemu.*	PREDSODKI	PREPRIČANJE O NARAVNANOSTI K ESKAPIZMU ALI HEDONISTIČNEMU NAČINU ŽIVLJENJA

Kje so pridobili informacije?

A13	*Slišiš po TV*	**MEDIJI**	
A13	*Gledaš naokoli*	**DRUŽBENO MNENJE**	
A13	*Izkušnja iz mladostniških let – to je še najbolj vplivalo na zdajšnje razumevanje, da to sprejemam kot nekaj drugačnega in nič slabega*	OSEBNI STIKI Z ISTOSPOLNO USMERJENIMI LJUDMI	
B13	*V časopisu*	**MEDIJI**	
B13	*Po televiziji*	**MEDIJI**	
B13	*Pri zdravniku*	STROKOVNJAKI	
B13	*Na Legebitri*	STROKOVNJAKI	
C13	*Iz medijev*	**MEDIJI**	
C13	*Predlog zakona*	ZAKON	
C13	*Njeno delo*	OTROK	
C13	*Legebitra*	STROKOVNJAKI	
E13	*Šla sem raziskovat družinsko deblo*	DRUŽINSKA ZGODOVINA	
E13	*Iz knjig*	STROKOVNE KNJIGE S TEGA PODROČJA	
E13	*Pogovarjamo se z enakimi ljudmi, med enakimi starši*	STIKI Z LJUDMI, KI IMAJO ISTO IZKUŠNJO	
E13	*Sin mi kaj pove in me informira*	OTROK	
E13	*Televizija (predvsem italijanska)*	**MEDIJI (TUJI)**	
F13	*Totalno kontra temu sem in temu nasprotujem*	SPLOH NE ŽELI SPREJEMATI INFORMACIJ	
G13	*Vse kar vem ali sem zvedel o temu, sem našel na internetu*	SVETOVNI SPLET (SE VIDI DA JE MED MLAJŠIMI)	
G13	*V bistvu sploh še nisem veliko gledal, če sem iskren*	ŠE NI BRSKAL ZA INFORMACIJAMI	
H13	*Imam nekaj znancev in tudi sodelavcev, ki so istospolno usmerjeni*	STIKI Z LJUDMI, KI SO ISTOSPOLNO USMERJENI	
H13	*Nekaj iz študija*	ŠTUDIJ	

H13	*Nekaj pri samem delu z ljudmi*	PROFESIONALNO DELO	
H13	*Še najmanj sem si lahko pomagala oz. še najbolj me je zavedlo to javno mnenje – ki prikazuje te ljudi kot promiskuitetne, kot da so kužni (da bojo koga okužili s tem, že če se mu samo približajo)*	JAVNO MNENJE (JE POLNO PREDSODKOV IN STEREOTIPOV)	
I13	*Poznam ljudi iz službenih krogov in tudi sicer se družim z ljudmi, ki so istospolno usmerjeni*	STIKI Z LJUDMI, KI SO ISTOSPOLNO USMERJENI	

14. KAKŠEN JE VAŠ TRENUTNI STIK Z OTROKOM, KI JE ISTOSPOLNO USMERJEN? KAKO POGOSTE STIKE IMATA?

A14	*Normalno in lepo se razumeva. Morda se celo bolje razumeva kot z njegovim dvojčkom*	KAKOVOSTEN STIK	
B14	*Imava stike s sinom*	KAKOVOSTEN STIK	
B14	*Normalno se razumemo kot z ostalimi sorojenci in njihovimi družinami*	KAKOVOSTEN STIK	
C14	*/*		
D14	*/*		
E14	*Mislim, da zelo dober. Mislim, da je najin odnos zelo odkrit, z njim se pogovarjam bolj in več kot z mojim možem. Lahko rečem, da mi je velik prijatelj in da ga nimam za sina, ampak za velikega prijatelja.*	KAKOVOSTEN STIK	
F14	*Dobro, normalno*	KAKOVOSTEN STIK	
G14	*Normalen, čisto. V bistvu ga spoštujem še vedno in isto. Sem pa rabil en čas, da sem to premlel pri sebi.*	KAKOVOSTEN STIK	
H14	*Imava zelo odprt odnos, sedaj ko je že v svojem gospodinjstvu. Ni več vsakodnevnih napetosti. In se popolnoma dobro razumemo.*	KAKOVOSTEN STIK	
I14	*Še preveč sva navezana drug na drugega. Sem mu kot »sponzor«*	KAKOVOSTEN STIK	

Pogostost stikov in oblika stikov

A14	*Slišiva se sigurno 1x na teden*	**TELEFONSKI STIKI (ENKRAT NA TEDEN)**	
A14	*Ko imata čas, prideta domov*	OBISK	
B14	*Vsak dan se slišiva po telefonu, bog ne daj, da se ne bi.*	**TELEFONSKI STIKI (VSAK DAN)**	
B14	*Oba prihajata sem na obisk s partnerjem. Tudi njegovi starši pridejo k men dol na obisk*	OBISK	
C14	*Če je v Slo se vidiva*	OBISK, ČE JE V SLO	
C14	*Skoraj vsakodnevno telefon*	**TELEFONSKI STIK (VSAK DAN)**	

D14	*Stiki so dnevni, stanujemo v isti hiši*	DNEVNI STIKI (ISTA HIŠA)	
E14	*Slišiva se, ko je čas. Tudi preko interneta.*	**TELEFONSKI STIKI (KO JE ČAS)**	
E14	*Če ga pogrešam, grem tudi samo zato v Lj. Moj mož nima zato nikoli časa, jaz si ga vzamem.*	OBISK (ČE GA POGREŠA)	
F14	*Stiki pa so zelo redki, redki. Tudi po telefonu so redki, redki. To je mogoče 1x mesečno.*	REDKI STIKI TAKO PO TELEFONU KOT OSEBNO (MOGOČE 1X MESEČNO)	
G14	/		
H14	*1x do 2x na mesec se vidimo. Sedaj on ali mi pridemo na obisk in se popolnoma dobro razumemo.*	OBISK (1X DO 2X MESEČNO))	
I14	*Vsak dan se slišiva. Sicer ne živi pri meni. Se je nekako osamosvojil.*	**TELEFONSKI STIKI (VSAK DAN)**	

15. KAKO SE RAZUMETE Z NJEGOVIMI SOROJENCI (ČE JIH IMA)?

A15	*Jan je bolj zaprt, se ni pripravljen toliko pogovarjat o teh puncah. S hčerko sva pa tako in tako vsak dan skupaj in se dobro razumeva. Imava res prijateljski odnos, hočem vse vedet. Lahko se mi zaupa in se k meni zateče.*	PO OPISU NI ZAČUTITI RAZLIK (RAZUMLJIVO, GLEDE DA NE ŽIVIJO SKUPAJ, KER STA SINOVA V LJ)	
B15	*Z vsemi se zelo dobro razumem.*	NI RAZLIK	
c15	*nima*	/	
D15	*Ni intenzivnih stikov, smo pa povezani. Bratu je sestrina duševna motnja manj dojemljiva, zato ni toliko stikov.*		
E15	*Njega ne sprašujem, ker ima družino. To je eno. In drugo, on se bolj razume z očetom. Upam rečt, da mi je Matevž bolj blizu.*		
F15	*Živi v isti bajti spodaj in kar imamo za narest, se zmenimo.*		
G15	*Vsi se dobro razumemo, je pa res, da je bilo to od začetka za vse šok. Ampak zdaj se razumemo vsi z vsemi.*	NI RAZLIK	
H15	*Vredu se razumemo.*	NI RAZLIK	
I15	*Nič drugače kot z njim. Ni razlik.*	NI RAZLIK	

16. POZNATE NJEGOVEGA PARTNERJA/PARTNERKO, IMATE MEDSEBOJNE STIKE?

A16	*Trenutno ga nima. Ko ga je imel, ga nisem spoznala – videla sem slike in vedela sem zanj. Ni mi ga predstavil, ker je rekel, da ne čuti, da je veza dovolj močna, da bi mi ga predstavil .*	GA NIMA KO GA JE IMEL, VIDELA SLIKO, GA NI SPOZNALA (NI BILA MOČNA VEZ)	

B16	*Poznam. Zelo vredu človek je in menim, da imamo dobre stike in odnose.*	**DA … GA SPREJEMA**	
C16	*Da poznam in se mi zdi vredu.*	**DA … GA SPREJEMA**	
D16	*Ima neko partnerko, ki pa je do nas nekoliko zadržana. Imata svoje mnenje, ki našemu ni enako.*	DA … JA NE SPREJEMA	
E16	*Ja poznam ga. Sem ga sprejela, ko da je naš. Saj jaz. In rada ga imam tako, kot da bi bil moj.*	**DA … GA SPREJEMA**	
F16	*Ja,ja. Tudi mi gremo v Ljubljano k njemu ali njegovi materi.*	**DA …**	
G16	*Ne. Ne vem niti eno niti drugo. Ne vem nič.*	NE. NIČ NE VE.	
H16	*Ja, ja poznam. Tudi živita skupaj pri njegovi mami. Imamo tudi dober odnos.*	**DA… GA SPREJEMA**	
I16	*Ne, ne poznam. Niti ne vem, če ga ima. V te reči se ne vtikam in sva se tudi dogovorila, da je to stvar intime.*	NE. NIČ NE VE. TO JE STVAR NJUNEGA DOGOVORA.	

17. ALI KDAJ PREMIŠLJUJETE O PRIHODNOSTI? ALI SE SPRAŠUJETE, ČE BO IMEL VAŠ (ISTO)SPOLNO USMERJEN OTROK LAHKO OTROKA? VIDITE SEBE V VLOGI BABICE?

A17	Ja, zakaj pa ne?! Bila pa bi vesela vnukeca, sigurno.	**DA**	
B17	Tudi to, zakaj pa ne. Jaz se vidim v vlogi babice.	**DA**	
C17	To je edino vprašanje, ki mi ni jasen odgovor.	???	
D17	Ne. Pri teh letih ne razmišljam več.	NE VEČ ZARADI LET	**POTLAČENA IDEJA O VNUKIH**
E17	Ne, ne mislim, da bo imel otroka. On sicer verjetno želi imeti otroka, ampak kakega otroka – a svojega, posvojenega? Ne bi imela nič proti, če bi ga imel – ali bo njegov ali posvojen. Ne vidim pa, da bi imel možnost ti imeti, četudi se bori za te pravice.	**DA**	**POTLAČENA IDEJA O VNUKIH** + *NEURESNIČLJIVA ŽELJA*
E17	Ne vidim pa, da bi imel to možnost imeti	NE UPAJO	**POTLAČENA IDEJA O VNUKIH** + *NEURESNIČLJIVA ŽELJA*
F17	Ne premišljujem o tem nič	NE PREMIŠLJUJE	NASPROTUJE + PRAVICA JIM NE PRIPADA
F17	Sem pa kontra temu, da lahko 2 moška vzgajata otroka.	NE BI BIL	NASPROTUJE + PRAVICA JIM NE PRIPADA
G17	Ne bom govoril o tem	NEOPREDELJEN	?)
H17	Ja, smo se že pogovarjali. Sem že babica, tako da	**DA**	

	bi ne imela nič proti, če bi imela tudi ona dva otroka		
H17	To očitno ne bo mogoče	NE UPAJO	*NEURESNIČLJIVA ŽELJA*
I17	Ja, smo se že pogovarjali. Sicer pa bi bila babica, konec koncev sem že.	**DA**	
I17	Ampak jaz mislim, da v tej ljubi Sloveniji to ne bo šlo in da on ne bo mogel imeti otrok.	NE UPAJO	*NEURESNIČLJIVA ŽELJA*

18. ALI LAHKO JAVNO GOVORITE O OTROKOVI (ISTO)SPOLNI USMERJENOSTI? ZAKAJ DA/NE?

A18	Ja lahko, jaz o tem nimam zadržkov.	DA	
B18	Ja, lahko.	DA	
C18	V družini da, drugje redkeje.	SAMO V DRUŽINI	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
D18	Da lahko, če tako nanese med prijatelji.	DA, OB PRILOŽNOSTI	**SKRIVNOSTNA INFORMACIJA ZA IZBRANE**
E18	Jaz javno povem in zelo naglas.	DA	VSEM ZNANA INFORMACIJA
F18	Ja. Pač povem, da imam geja v hiši in končano!	DA, AMPAK ON POSTAVLJA MEJE	VSEM ZNANA INFORMACIJA
G18	Ne, ne govorim. Ne bom odgovoril, zakaj.	NE	
H18	Ja, mislim lahko govorim. Tega me ni sram,. Se s tem tudi ne baham, moram reči. Tega ne govorim kar tako naokrog. Nimam potrebe. Niti o hčeri ne govorim kar tako naokrog (če ima/nima fanta)	DA	*INTIMNA INFORMACIJA*
I18	Ja lahko, s tem nimam težav	DA	

19. IMATE OBČUTEK, DA OTROKA POPOLNOMA SPREJEMATE NE GLEDE NA NJEGOVO ISTOPOSLNO USMERJENOST? KAKO BI TO POJASNILI?

A19	Ja, definitivno!	Da	
A19	Nisem oseba, ki bi imela diskriminacijske težnje		
A19	Vem, da geji niso slabi ljudje in vem, da so med hetero moški lahko veliko bolj slabi kot med homo		
A19	Kot mati imam tako rada svoje otroke, da bi vse naredila, da bodo srečni		**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
B19	Ja sej ga (samo ko se spomnim, da jih ljudje ne sprejemaj		

B19	Moj otrok je moj otrok in takega imam rada kot je. Pa naj bo karkoli. Skos bom za njim stala	Da	**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
C19	Seveda, saj je moj otrok!	Da	**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
D19	sprejemam	Da	**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
E19	Za mene je sin. Ščitim ga po vseh straneh in se mi zdi popolnoma normalen. Z njim ni nič narobe, če je drugače usmerjen	Da	**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
F19	Sprejemam ga kot sina	Da Kot sina – ne pa njegove istospolne usmerjenosti (*sprejemanje/navajenost)	**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
G19	Jaz ga sprejemam takega kot je, ne glede da je on gej. Tu nobene stvari ne spremeni.	Da	**Simbolna reprezentacija krvne zveze kot tiste, ki proizvaja nekaj »svojega«**
H19	Ja seveda ga sprejemam, saj sem ga tudi prej. Enostavno si kot starš postavljen pred to, da se to dogaja in da to ni njegova izbira, če bi to izbiral, sigurno ne bi sam izbral. Bolj bi se sekirala, če bi čez nekaj let izvedela, da se je skrival, da ni razkril svoje identitete.	Da	
I19	Ja, mislim da. Z njim se dobro razumem. Pomagam mu finančno in tudi sicer ga podpiram pri njegovih življenjskih projektih. Imava redne stike, še preveč ga razvajam, se mi zdi.	Da	

20. KAJ JE TISTO, KAR STE PRIDOBILI KOT STARŠ (ISTO)SPOLNO USMERJENEGA OTROKA (ČE SE PRIMERJATE S STARŠI HETEROSEKSUALNO USMERJENIH OTROK)?

A20	*Enga čudovitega otroka. Z Rokom se lahko ravno zaradi njegove istospolne usmerjenosti soočam in pogovarjam stvari, s katerimi se drugi starši ne morejo. To je zame ena lepa izkušnja, res zelo lepa izkušnja.*	Sem starš čudovitega otroka	
B20	*Kaj pa vem. To je meni zdaj čisto samoumevno, nimam več težav s tem. Se mi zdi, da ga imam še veliko raje zdaj. Zelo sem vesela, da ga ljudje okoli njega spoštujejo, četudi je tak.*	»pomembno je živeti, to kar si«	Navajenost na otrokovo istospolno usmerjenost
C20	*Vedno sem jo sprejemala takšno kot je in ji nisem vsiljevala ničesar.*		IZRAZ BREZPOGOJNE STARŠEVSKE LJUBEZNI
D20	*Ne vem kaj bi rekla. Nisem bistveno drugačna zato.*	Ni sprememb	
E20	*Jaz lahko rečem, da sem začela bolj ljubiti*	»bogatiš« in »bolj ljubiš«	
F20	*Zgubili smo puhno*	Ne vidi +	

G20	*Za enkrat še ne morem govoriti o tem, ker še sam ne vem kako in kaj naprej*	Ne vidi +	
H20	*Naučiš se zelo hitro, da enostavno enih stvari v življenju ne moreš kreirati in si pred točko, ko jih sprejmeš ali ne sprejmeš. Pomembno je, da živiš s tem.*	»ni vse v tvojih rokah«	
H20	*Če imaš možnost sprejeti in predelati te stvari, gre tu za popolnoma nov nivo odnosa.*	»bogatiš« in »bolj ljubiš«	
H20	*Se mi zdi, da ko to sprejmeš ni to več taka groza. Sedaj mi je lepo, da ve kaj je in kaj hoče*	»pomembno je živeti, to kar si«	Navajenost na otrokovo istospolno usmerjenost
I20	*Spoznala sem to, da je življenje v Sloveniji slišno življenju v srednjem veku in da bomo še dolgo rabili, preden bomo napredovali. Kar jezna sem, da živim tukaj.*	Nezadovoljstvo z državo	

21. BI MI MORDA ŽELELI ŠE KAJ POVEDATI?

A21	*Želela bi, da bi v prihodnosti ljudje spregledali in dovolili gejem in lezbijkam, da se lahko poročijo in posvojijo otroke. Niso popolnoma nič slabši ljudje od ostalih. V marsičem so boljši, ker se morajo celo življenje dokazovati ljudem. Želim, da bi bil ta zakon res sprejet, da bi lahko normalno živeli*	Zakonske spremembe	
A21	*Tudi starši ne sprejmejo dobro te informacije in s tem je veliko težje živeti, če veš, da te lastni starši ne marajo, če si se tak rodil – on (sin) niti jaz nisva kriva, da je on gej. Tako pač je. Starši prej ko se sprijaznijo s tem, lažje bo za njih in tudi za otroka. Zakaj ne bi bil otrok srečen?! Ti starši so zelo tiho glede tega, tudi srečati je težko koga, ker se nihče noče razkriti.*	Starši spregovorite + sprejmite svojega otroka	
B21	*Jaz mislim, da je to največja napaka, kar jo lahko »mat nardi«, da otroka zavrne. To bi povedala jaz vsaki mami ali očetu, če to naredi, da to je pa največja napaka, kar lahko naredi. Otrok je tvoj otrok in ga moraš imet rad, tak kakršen je.*		IZRAZ BREZPOGOJNE STARŠEVSKE LJUBEZNI
B21	*Legebitrina delavnice in pogovori, to se mi zdi dobro. To so ljudje, ki veliko vedo o tem*	pogovor	
B21	*Vsakemu je ljubezen zelo pomembna in ni važna ali je med dvema moškima, dvema ženskama ali med moškim in žensko. Ljubezen je nekaj lepega v vsakem primeru.*	»ljubezen nima meja« »ljubezen je ljubezen«	
B21	*V šoli se premalo sliši in govori o tem.* *O TEM SE MORA GOVORIT IN TO POZITIVNO in da so taki ljudje tudi na svetu, pa da niso za pobijanje, ampak da je z njimi*	Istospolna usmerjenost tema šolskega kurikula »normalnost«	

	lepo život. . Čim več se je treba pogovarjati o tem.	Pogovori	
C21	/		
D21	*Težko diplomsko nalogo ste si zastavili za naše okolje.*		
E21	/		
F21	*So lahko geji, ampak naj imajo tudi žensko zraven. Bodi gej in imej tudi žensko zraven. In so tudi lezbijke, ki imajo moškega. … Ne izpostavljaj pa se izrecno, da si gej. To mene moti. Če veš, da družba ni zato, se moraš obrniti in skriti in v »mehkejši obliki« to živeti, da greš skozi sam in ostali tvoji družinski člani.*	»normalnost heteronormatvinega družbenega okvira« + »skrij se, da boš OK«	
G21	*Na splošno si lahko starši in sam nimaš nič proti gejem, istospolni usmerjenosti, istospolnemu partnerstvu, ampak ko se to zgodi tebi, pa postane to problem. Včasih so to zelo mešani občutki, ni ti čisto vseeno. Tako je, ampak je treba sprejeti.*	*Navajenost/sprejemanje	
H21	*Pomembno je, da imaš ljudi okoli sebe, s katerimi lahko to govoriš, katerim lahko to zaupaš, z njimi spregovoriš. Sicer pa je prav, da imaš možnost, da greš na nek pogovor, kjer te nevtralna oseba posluša in da imaš možnost te strahove predelati. Se pojavljajo – in kot odrasel si slikaš svoje življenje naprej, še bolj pa otrokovo in točno veš, kje vse bo naletel na težave …*	Varen prostor za pogovor + sogovornik	
H21	*…Pomembno je tudi vprašanje družbene moči – če bi bila finančno nestabilna, neizobražena – potem si še bolj obremenjen s to novico … Vidim, da so določene populacije ljudi zelo ozko gledajoče in če je v tistem okolju veliko moči in negativnega gledanja, se mi zdi, da starši tega ne zmorejo, da bi otroka lahko sprejeli in da podležejo temu sramu*		
H21	*po drugi strani pa obstaja tudi vprašanje, »koliko sem jaz kriv pri tem?« … Sama sem se spraševala, če je bila vzgoja sina kaj drugačna od hčerine.*	Pogled v preteklost, napake v vzgoji	
I21	*O tem se premalo govori. Predvsem v obliki življenjskih zgodb bi bilo dobro, da bi bile kdaj predstavljene. In da bi se razkrile znane osebnosti v parlamentu, to bi bilo pomembno. Poleg tega bi se morala ta tematika vključiti tudi že v osnovnošolsko izobraževanje, tako bi se »detabuizirala«.*	Pogovor O tem se mora govoriti Tema šolskega kurikula Razkritje javnih znanih oseb	

Navajenost na otrokovo (isto)spolno usmerjenost

	Sprejemanje/nesprejemanje	**Navajenost/nenavajenost**
A	Ja. Definitivno! / (**sprejemanje že na začetku**)	

B	*Spraševala sem se, zakaj moram ravno jaz to met. Še danes ne morem preko tega, na nek način.* ***Nesprejemanje***	*Kaj pa vem, jaz imam zdaj to za čisto samoumevno, nimam več težav s tem. Se mi zdi, da ga imam še veliko raje zdaj.* ***Navajenost***
C	*Vedno sem jo sprejemala takšno, kot je in ji nisem vsiljevala ničesar.* ***Sprejemanje***	
D	*Sprejela pa sem z molkom in kasneje skušala to tudi preprečiti.* ***Nesprejemanje***	*Bili smo potrti, nismo povzročali hrupa, le precej časa smo potrebovali, da smo se sprijaznili s stanjem.* ***Navajenost***
E		*Zdaj mislim drugače. V tistem momentu ne pomisliš, da on ostaja isti, da je to samo ena nova informacija o tvojem otroku. Pomislila sem na potomce, kaj bodo rekli ljudje (zdaj me to ne potre več).* ***Navajenost***
F	*Izključil sem ga iz familije. Totalka kontra sem temu in nasprotujem.* ***Nesprejemanje***	*Ne, jaz sem kontra temu in končano. So lahko geji, ampak naj imajo tudi žensko zraven. Bodi gej in imej tudi žensko zraven. In so tudi lezbijke, ki imajo moškega. Bodi gej, saj so bili tudi v Stari Grčiji in so imeli ljubice, pa so dobili črnce, da so jih imeli… Ne izpostavljaj pa se izrecno, da si gej. To mene moti. Če veš, da družba ni zato, se moraš obrniti in skriti in v »mehkejši obliki« to živeti, da greš skozi sam in ostali tvoji družinski člani. / Zgubili smo puhno.* ***Nenavajenost***
G	*Jaz ga sprejemam takega kot je, ne glede nato, da je on gej. Tu nobene stvari ne spremeni.* ***Sprejemanje***	*Na splošno si lahko starš in sam nimaš nič proti gejem, istospolni usmerjenosti, istospolnemu partnerstvu… Ampak ko se to zgodi tebi, pa postane to problem. Včasih so to zelo mešani občutki, ni ti čisto vseeno. Tako je, ampak je treba sprejeti.* ***Nenavajenost***
H	*Se mi zdi, da ko to sprejmeš ni to več taka groza … Je pa res, da takrat, ko sem to ugotovila – sem si želela prvi trenutek, da to bi ne bilo tako in da se morda samo še išče.* ***Sprejemanje in nesprejemanje***	*Sedaj mi je pa lepo, da ve kaj je in kaj hoče. V praksi imam ogromno stikov z ljudmi, ki so prikrito homoseksualni in tajijo sami sebi, škodijo sami sebi, so zelo avtozaviralni in si s tem naredijo ogromno slabega, četudi mislijo, da živijo po nekih zahtevanih/želenih programih. Ob tem pa si delajo ogromno stisk – sebi in drugim.*

		Navajenost
I	*Sicer pa se nisem počutila zelo grozno, saj sem že celo življenje v krogu ljudi, ki so istospolno usmerjeni in s tem nisem imela in nimam težav .Ob meni je bilo od nekdaj veliko gejev in lezbijk.* ***Sprejemanje***	*Čeprav bi lagala, če bi rekla, da sem to kar tako z lahkoto sprejela. Sem potrebovala kar nekaj časa. Predvsem bala sem se tega, da sin za to, ker je gej, ne bo srečen.* ***Navajenost (se moraš navaditi)***

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **TAJA BORŠTNAR**, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu **2006/2007** kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom **Moj otrok je gej/lezbijka – Glas staršev, ki jim je otrok razkril svojo (isto)spolno usmerjenost** napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice **doc. dr. Mojce Urek** in somentorice **as. dr. Vere Grebenc**.

Datum: Podpis: